Svæðisskipulag Austurlands

2022-2044

Tillaga til kynningar skv. 2. mgr. 23. gr. skipulagslaga og 13. og 14. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana

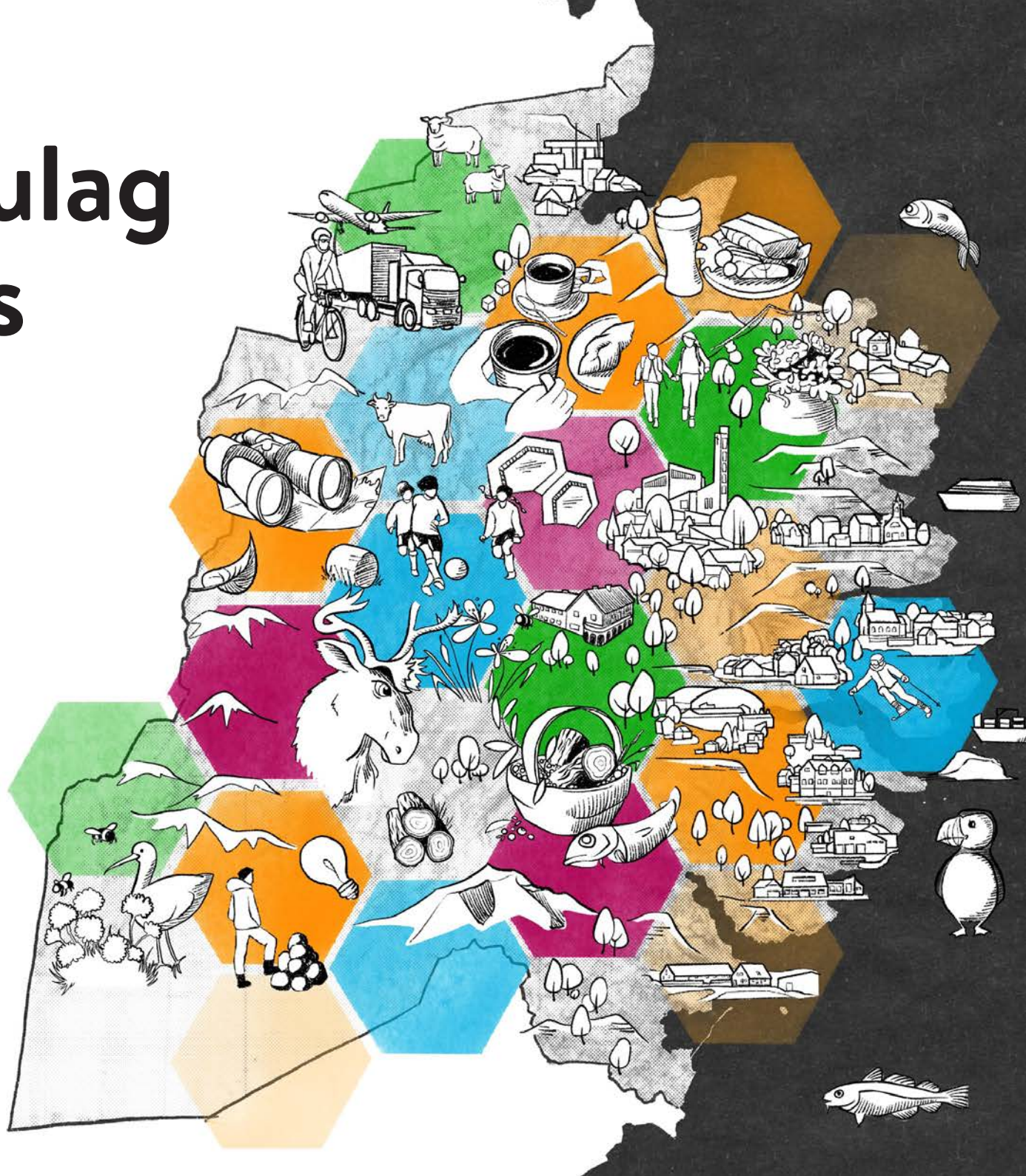

Svæðisskipulagsnefnd SSA
mars 2022

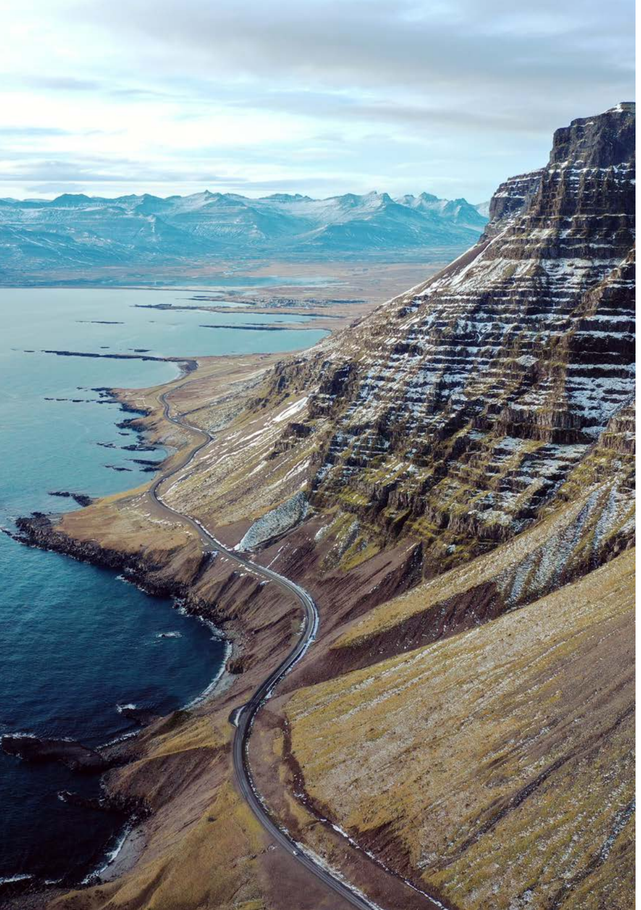

Um Svæðisskipulag Austurlands 2022-2044

Í Svæðisskipulagi Austurlands 2022-2044 er skilgreind sameiginleg framtíðarsýn fyrir landshlutann. Tilgangurinn er að samstilla stefnu sveitarfélaga á Austurlandi á sviði umhverfis, efnahags, samfélags og menningar og tryggja þar með sjálfbæra þróun, komandi kynslóðum í hag. Svæðisskipulagið er langtíma stefnumarkandi áætlun sem framfylgt verður með skipulagsáætlunum hvers sveitarfélags og öðrum áætlunum SSA.

Ábyrgðaraðili: Jóna Árný Þórðardóttir
Verkefnisstjórn: Austurbrú
Skipulagsráðgjöf: Alta
Teikningar og kort: Herborg Árnadóttir
Umbrot: Esther Ösp Gunnarsdóttir
Ljósmyndir: Árni Geirsson, Ásgeir Metúsalemsson, Esther Ösp Gunnarsdóttir, Austurbrú o.fl.

Efnisyfirlit

Formáli 2

1. Um svæðisskipulagið 4
1.1 Hlutverk og viðfangsefni 6
1.2 Tengsl við aðrar áætlanir 7
1.3 Uppbygging svæðisskipulagsins 8
1.4 Mótun svæðisskipulags 9

2. Áskoranir og sýn 10
2.1 Megináskoranir 12
2.2 Framtíðarsýn 13

3. Austurland - Góð heimkynni 16
3.1 Byggð og grunnkerfi 19
A. Byggðamynstur 20
Á. Samgöngur 24
B. Raforka 29
3.2 Hnattræn og staðbundin vistkerfi 31
D. Loftslagsmál 32
E. Vistkerfi og líffræðileg fjölbreytni 37
3.3 Landslag og staðir 39
É. Landslagsgerðir og verndarsvæði 40
F. Staðarmótun 45
G. Minjar og saga 47

4. Austurland - svæði sóknarfæra 50
4.1 Framtíðarþróun atvinnulífs 53
H. Lykilláherslur við atvinnuþróun 54
I. Hornsteinar atvinnulífs 56
4.2 Matvæli 59
Í. Framleiðsla matvæla og verðmætasköpun 60
J. Dreifing, innkaup og neysla matvæla 63
4.3 Skógur 65
K. Uppbygging skógarauðlindar 66
L. Skógarnytjar og verðmætasköpun 69
M. Aðgengi og útivist í skógum 71
4.4 Ferðaþjónusta 72
N. Samfélag og gestir 73
O. Auðlindir og innviðir ferðaþjónustunnar 75
Ó. Vörur og þjónustugæði 77

5. Austurland - sterkt samfélag 80
5.1 Samvinna og fjölbreytni 83
P. Samvinna sveitarfélaga og samfélagsins 84
R. Fjölbreytni og fjölmenning 86
5.2 Þekking og nýsköpun 88
S. Nám og nýsköpun 89
T. Umhverfi nýsköpunar 91
5.3 Gunnþjónusta og heilbrigði 93
U. Grunnþjónusta 94
Ú. Heilsuefling 96

6. Austurland - ævintýri líkast 98
6.1 Leiðangrar og upplifun 1~~9~~4
V. Ferðaauðlindir 102
X. Ferðalindir 104
Y. Áfangastaðir 107
6.2 Listir og menning 109
Ý. Menningarlíf 110
Þ. Miðbæjarlíf 113
6.3 Útivist og íþróttalíf 115
Æ. Almenn útivistarsvæði 116
Ö. Útivistar- og íþróttasvæði til sérnota 118

7. Framfylgd 122
7.1 Samstarf og framkvæmdaáætlanir 124
7.2 Samráð og innleiðing 125
7.3 Endurskoðun 126
7.4 Mælikvarðar á árangur 126

8. Umhverfismat 129
8.1 Um umhverfismatið 130
8.2 Nálgun við umhverfismatið 130
8.3 Niðurstaða umhverfismats 133

Umsagnaraðilar

Fylgiskjal: Umhverfismatsskýrsla

HVAÐ ER AUSTURLAND?

Sveitarstjórnarmál eru skipulagsmál. Það tók mig allmörg ár að átta mig á þessu, en það er staðreynd að skipulagsvaldið er umfangsmesta stjórntæki sem sveitarfélögin fara með og í gegnum skipulag er hægt að hafa áhrif á allt það sem varðar nærsamfélagið. Þau sem gefa kost á sér til setu í sveitarstjórn gera það undantekningarlaust vegna þess að þau vilja hafa jákvæð áhrif á samfélagið sitt. Ef við gerumst háfleyg um stund getum við sagt að verkefni sveitarstjórna á hverjum tíma sé að byggja betri og bjartari framtíð. Tækið til þess er skipulagið.

Skipulagsvinna sveitarfélaga teygir sig frá hinu smáa og sértæka yfir í umfangsmikla almenna stefnumótun. Útfærsla einstakra lóða og svæða er skilgreind í deiliskipulagi og aðalskipulag skilgreinir landnotkun í sveitarfélaginu öllu auk þess að fela í sér stefnumörkun um uppbyggingu og þróun sveitarfélagsins í breiðum skilningi. Það sem liggur fyrir hér er svæðisskipulag, en því er fyrst og fremst ætlað að vera sameiginleg framtíðarsýn fyrir Austurland. Um leið er leitast við að setja niður á blað hvað það er sem sameinar okkur. Hvað einkennir þessi sameiginlegu heimkynni okkar, bæði landið en líka samfélagið? Hvaða þættir eru það sem við viljum varðveita og hvað er það sem við viljum þróa áfram og breyta?

Mörgum verður tíðrætt um hrepparíg á Austurlandi. Eftir að hafa setið í sveitarstjórn undanfarin tólf ár treysti ég mér til að fullyrða að það er ekki hrepparígur sem einkennir samskipti sveitarfélaga á Austurlandi heldur samstaða. Sveitarfélögin á Austurlandi og sveitarstjórnarfólk á svæðinu vinnur saman af heilindum og stendur saman um framfaraverkefni. Við höfum verið ófeimin við að stíga djörf skref til að þróa þetta samstarf og sveitarstjórnarstigið sem slíkt. Umfangsmiklar sameiningar sveitarfélaga og stofnun Austurbrúar, sameiginlegrar stoðstofnunar fyrir Austurland, sýna að hér ríkir engin þúfnapólitík, heldur ríkur vilji til að þróa samfélagið áfram íbúum til hagsbóta.

Austurland er ekki hrepparnir eða kaupstaðirnir, Fjarðabyggð eða Múlaþing. Austurland er samfélag fólksins sem hér býr, menning þess og saga, líf þess og starf. Verkefni þeirra sem bjóða sig fram til að starfa í sveitarstjórnum er ekki að viðhalda óbreyttri stöðu, heldur þróa þetta samfélag áfram og bæta það með öllum ráðum. Fyrirliggjandi svæðisskipulag er viðleitni í þessa átt. Með því að móta framtíðarsýn og setja hana á blað er líklegra að slík sýn verði að veruleika. Með nýju svæðisskipulagi fyrir Austurland er mótuð stefna í átt til bjartrar framtíðar fyrir samfélagið okkar.

Stefán Bogi Stefánsson
formaður svæðisskipulagsnefndar SSA

ÁVARP

Heildin er sterkari en summa einstakra hluta. Þetta er stundum sagt þegar ólíkir þættir koma saman og mynda eina öfluga heild. Og þetta á ágætlega við á Austurlandi. Samfélögin eystra eru frábrugðin hvert öðru um margt og hafa sína sérstöðu en sem heild er landshlutinn ríkur af mannauði og auðlindum og saman skortir okkur fátt.

Það er þó rétt að undirstrika að það er miklu fleira sem sameinar okkur og í grunninn eru íbúar á Austurlandi sammála um flest það sem skiptir mestu máli. Þegar á reynir höfum við staðið saman sem ein heild og saga samvinnu á milli sveitarfélaga á Austurlandi er löng og blómleg.

Heimurinn er að breytast og hann breytist hratt. Líkt og aðrir íbúar jarðarinnar stöndum við frammi fyrir krefjandi áskorunum m.a. vegna loftslagsbreytinga sem munu reyna á þau kerfi er við höfum búið til og þróað á síðustu árum og áratugum. Það er af þessari ástæðu sem Sameinuðu þjóðirnar hafa sett þjóðum heimsins markmið þar sem sjálfbær þróun er lögð til grundvallar.

Samvinnuhefðin mun hjálpa okkur að takast á við þessar breytingar. Svæðisskipulag Austurlands, sem nú lítur dagsins ljós, inniheldur fyrstu útgáfu sameiginlegrar framtíðarsýnar fyrir landshlutann. Í því kemur fram hvernig við viljum að samfélagið okkar þroskist og þróist á næstu tveimur áratugum eða svo og hvernig við getum samræmt markmið okkar við þá framtíðarstefnu sem þjóðir heimsins hafa sett sér. Með góðu samstarfi gerum við Austurland að öruggum og góðum stað til búa á og heimsækja.

Vafalítið mun Svæðisskipulag Austurlands þróast á næstu árum, það verður vegið og metið reglulega eins og eðlilegt er í síbreytilegu umhverfi. Ég er í engum vafa um að sameiginleg sýn, sem byggist á heimsmarkmiðunum og er mótuð í samtali íbúa landshlutans, muni skila komandi kynslóðum samfélagi þar sem almenn lífskjör verða með því besta sem gerist.

Ég óska íbúum á Austurlandi til hamingju með tillögu að nýju svæðisskipulagi.

Einar Már Sigurðarson
formaður Sambands sveitarfélaga á Austurlandi (SSA)

1.0

UM SVÆÐISSKIPULAGIÐ

1.1 Hlutverk og viðfangsefni
1.2 Tengsl við aðrar áætlanir
1.3 Uppbygging svæðisskipulagsins
1.4 Mótun svæðisskipulagsins

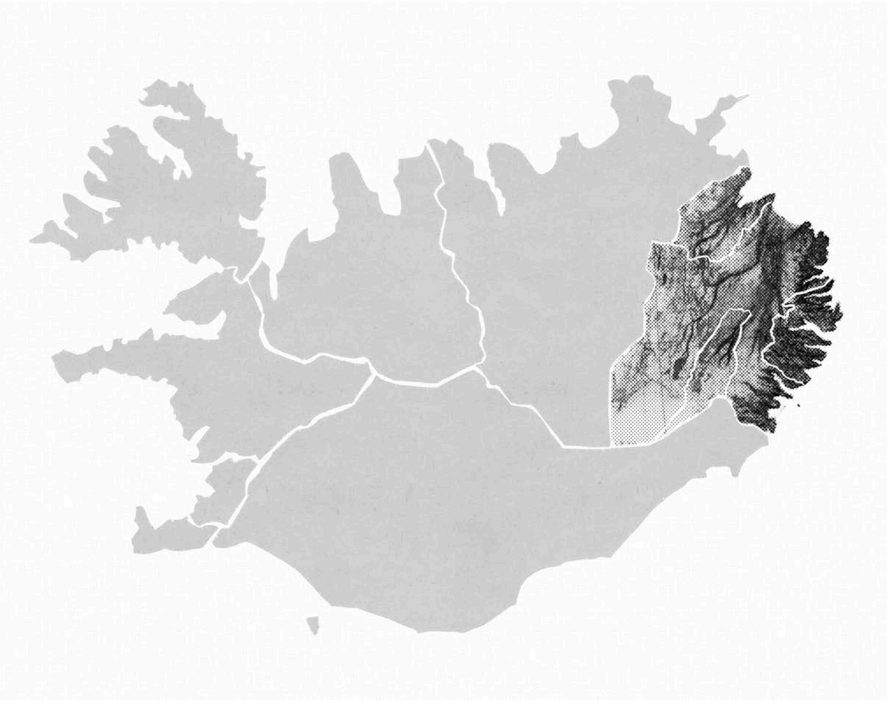

1.1 Hlutverk og viðfangsefni

Markmið sveitarfélaga á Austurlandi er að landshlutinn verði sífellt eftirsóknarverðari til búsetu, starfa og ferðalaga. Svæðisskipulagi Austurlands er ætlað að stuðla að þessu markmiði með því að samstilla stefnu sveitarfélaganna á sviði umhverfis, efnahags, samfélags og menningar. Leitast er við að samþætta þessi fjögur svið til að tryggja sjálfbæra þróun, núverandi og komandi kynslóðum í hag.

Svæðisskipulagið skilgreinir nokkur viðfangsefni á hverju sviði út frá:

- Svæðisbundnum málum sem hafa verið til umfjöllunar í sóknaráætlun[1] og áfangastaðaáætlun Austurlands,[2] sem og á vettvangi Sambands sveitarfélaga á Austurlandi á liðnum árum.[3]
- Landslagsskipulagsstefnu 2015-2026[4] og tillögu Skipulagsstofnunar að viðauka við hana sem fjallar um um loftslag, landslag og lýðheilsu.[5]
- Heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna um sjálfbæra þróun, en þau eru 17 talsins og hvert með nokkur undirmarkmið.[6]

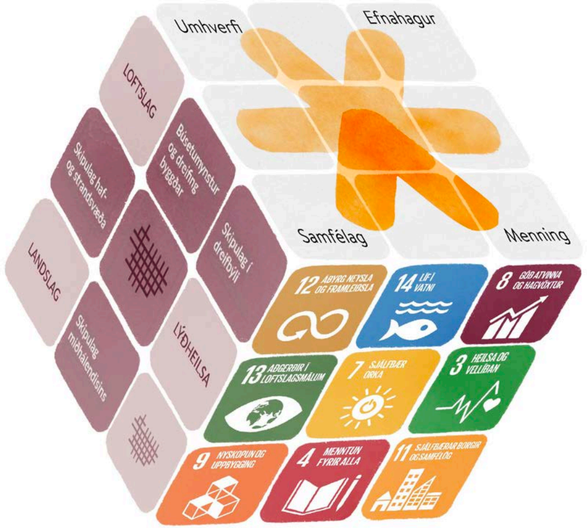

Viðfangsefni svæðisskipulagsins ná til fjögurra sviða og byggja á svæðisbundnum áherslum, landsskipulagsstefnu og heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna.

1.2 Tengsl við aðrar áætlanir

Svæðisskipulagið er langtíma stefnumarkandi áætlun sem framfylgt verður með skipulagsáætlunum hvers sveitarfélags.

Aðrar áætlanir Sambands sveitarfélaga á Austurlandi (SSA) og einstakra sveitarfélaga munu einnig gegna mikilvægu hlutverki við framkvæmd stefnunnar. Þar er helst að nefna sóknaráætlun og áfangastaðaáætlun en jafnframt framkvæmda- og fjárhagsáætlanir sveitarfélaganna. Þær áætlanir horfa til þriggja til fimm ára í senn og þeim er því hægt að beita til að forgangsraða markmiðum svæðisskipulagsins á hverjum tíma.

Stefnuskjölum landshlutans og hvers sveitarfélags fyrir sig í málum sem t.d. varða umhverfi, menningu, ferðaþjónustu, fjölskyldu og atvinnu, er einnig ætlað að innleiða stefnu svæðisskipulagsins.

[1] Sóknaráætlun Austurlands.
[2] Áfangastaðurinn Austurland.
[3] Samband sveitarfélaga á Austurlandi.
[4] Landsskipulagsstefna 2015-2026.
[5] Tillaga Skipulagsstofnunar að landsskipulagsstefnu. Loftslag, landslag og lýðheilsa.
[6] Heimsmarkmiðin um sjálfbæra þróun.

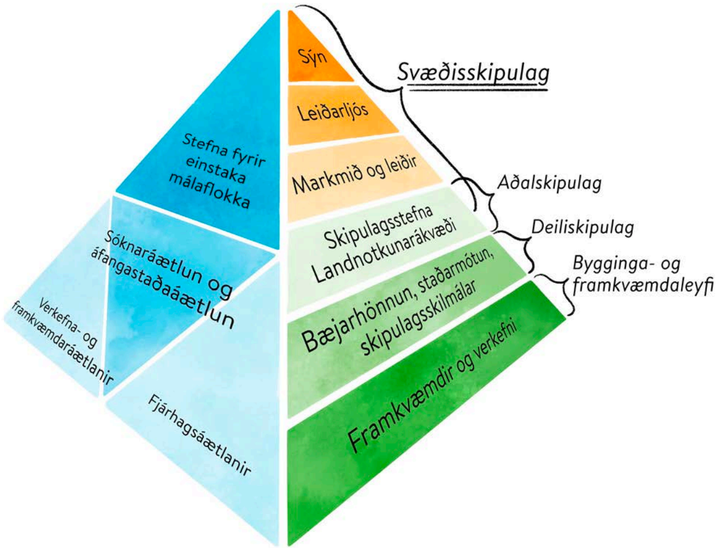

Uppbygging stefnu frá sýn til framkvæmda og tengsl svæðisskipulags við aðrar áætlanir sveitarfélaganna.

1.3 Uppbygging svæðisskipulagsins

Í þessum fyrsta kafla er hlutverki, viðfangsefnum og mótun svæðisskipulagsins lýst.

Í öðrum kafla er fjallað um þær áskoranir sem svæðisskipulagið tekst á við. Síðan er dregin upp framtíðarsýn fyrir Austurland sem lýsir heildarmynd af landshlutanum út frá umhverfi, atvinnulífi, samfélagi og menningu. Sýnin er nánar útfærð með meginmarkmiðum fyrir þessi fjögur svið, undir kjörorðunum:

- Austurland - Góð heimkynni
- Austurland - Svæði sóknarfæra
- Austurland - Sterkt samfélag
- Austurland - Ævintýri líkast

Í þriðja til sjötta kafla er sett fram stefna fyrir hvert svið í formi markmiða fyrir einstök viðfangsefni og leiða að þeim. Síðan eru settar fram skýringar við stefnuna.

Í sjöunda kafla eru lagðar línur fyrir framfylgd svæðisskipulagsins.

Í áttunda kafla er samantekt um umverfismat svæðisskipulagsins en umhverfismatsskýrsla er í fylgiskjali.[7]

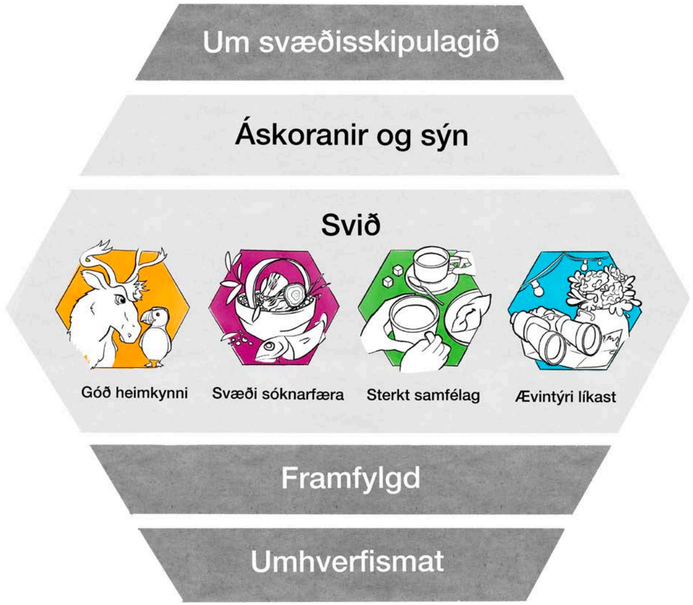

Meginkaflar svæðisskipulagsins.

Aftast í skjalinu er listi yfir umsagnaraðila.

Svæðisskipulaginu fylgir vefsjá með ýmsum gögnum sem nýtt voru við gerð þess og verða nýtt við framfylgd stefnunnar.[8]

1.4 Mótun svæðisskipulagsins

Svæðisskipulagsnefnd, skipuð tveimur fulltrúum frá hverju sveitarfélagi Austurlands og einum fulltrúa frá Ferðamálasamtökum Austurlands, hefur haft umsjón með mótun svæðisskipulagsins. Austurbrú hefur stýrt verkefninu fyrir hönd SSA.

Svæðisskipulagsnefnd kynnti verkefnislýsingu vorið 2018. Hlé varð á vinnunni 2019-2020 en þráðurinn tekinn aftur upp með nýrri nefnd í ársbyrjun 2021. Frá ársbyrjun 2021 veitti ráðgjafafyrirtækið Alta aðstoð við skipulagsgerðina. Ritun texta og gerð skýringarmynda var í höndum Alta í samvinnu við Austurbrú.

Svæðisskipulagsnefnd samþykkti í mars 2022 að kynna þá tillögu sem hér liggur fyrir, í samræmi við 2. mgr. 23. gr. skipulagslaga og 12. og 14. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana.[9]

Svæðisskipulagstillagan er nú birt á vef Austurbrúar og frétt birt á vef hvers sveitarfélags landshlutans. Auglýsingar um hvar nálgast megi tillöguna voru birtar í fjölmiðlum og á samfélagsmiðlum og íbúar hvattir til að kynna sér svæðisskipulagstillöguna og senda ábendingar og sjónarmið til svæðisskipulagsnefndarinnar. Samtímis var tillagan send á lögbundna umsagnaraðila og fjölmarga hagsmunaaðila (sjá viðauka 2) með ósk um umsögn innan fjögurra vikna. Tillagan var þá einnig send sveitarstjórnum til umfjöllunar.

Þegar kynningartíma lýkur verður unnið úr umsögnum og ábendingum og ákveðið hvort og hvaða lagfæringar eða breytingar verða gerðar á tillögunni. Í kjölfarið afgreiðir svæðisskipulagsnefnd og síðan sveitarstjórnir svæðisskipulagstillöguna til athugunar Skipulagsstofnunar fyrir auglýsingu. Stofnunin hefur fjögurra vikna umsagnarfrest og þegar umsögn liggur fyrir mun svæðisskipulagsnefnd vinna úr þeim og ganga frá tillögu til auglýsingar. Þá er gefinn 6 vikna athugasemdafrestur frá birtingu auglýsingar. Að afloknum þeim fresti er unnið úr athugasemdum sem borist hafa og gengið frá tillögu til lokasamþykktar nefndar og sveitarstjórna. Að endingu staðfestir Skipulagsstofnun svæðisskipulagið.

[7] Sbr. lög nr. 111/2021 um umhverfismat framkvæmda og áætlana.
[8] Vefsjá svæðisskipulags.
[9] Lög nr. 123/2010 og nr. 151/2021.

2.0

ÁSKORANIR OG SÝN

2.1 Megináskoranir
2.2 Framtíðarsýn

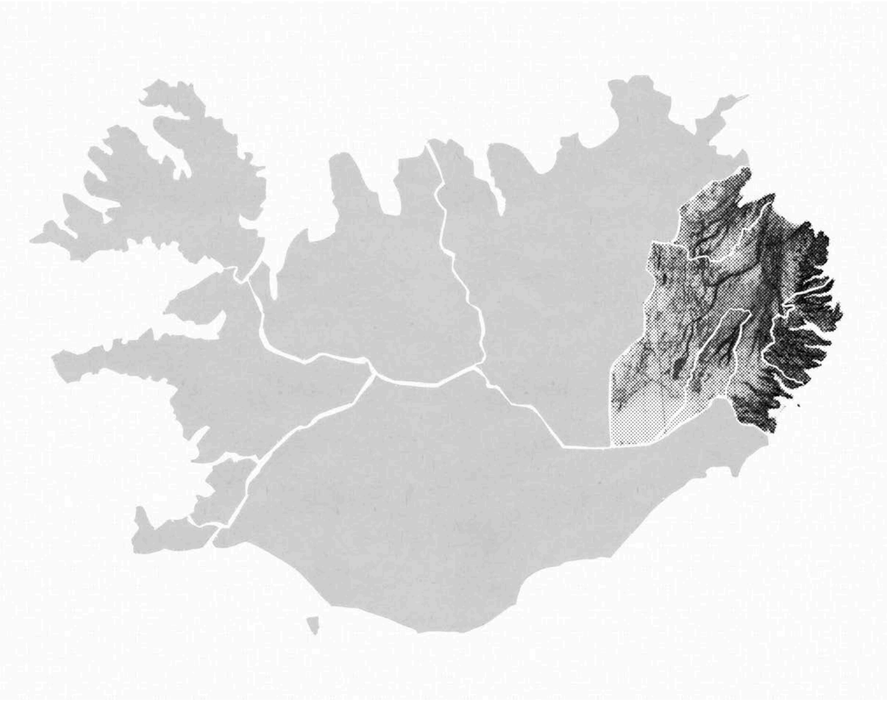

2.1 Megináskoranir

Svæðisskipulagið tekst á við helstu áskoranir sem landshlutinn mun standa frammi fyrir í náinni framtíð. Þær snúast um að:

- Styrkja mannauð og efla nýsköpun.
- Efla samvinnu á milli sveitarfélaga, íbúa og fyrirtækja og stofnana samfélagsins.[1]
- Stuðla að lýðfræðilegu jafnvægi og góðu heilsufari íbúa.[2]
- Nýta auðlindir með sjálfbærum hætti og stuðla að þróun hringrásarhagkerfis.[3]
- Vernda og styrkja landslags sérkenni og menningararf.[4]
- Takast á við loftslagsbreytingar og styrkja líffræðilega fjölbreytni.[5]

Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna endurspeglast í þessum áskorunum, sem og áætlanir á landsvísu sem sveitarfélögum ber að taka mið af í sinni stefnumótun og skipulagsgerð.[6] Þær birtast í áþekkri mynd í fyrri og gildandi áætlunum landshlutans, s.s. sóknaráætlun, áfangastaðaáætlun og í stefnuskjölum sveitarfélaganna í einstökum málaflokkum.

Markmið sem sett eru fram í svæðisskipulaginu lýsa vilja sveitarfélaga Austurlands til að takast á við áskoranir framtíðar og leggja sitt af mörkum við að stuðla að sjálfbærri þróun.

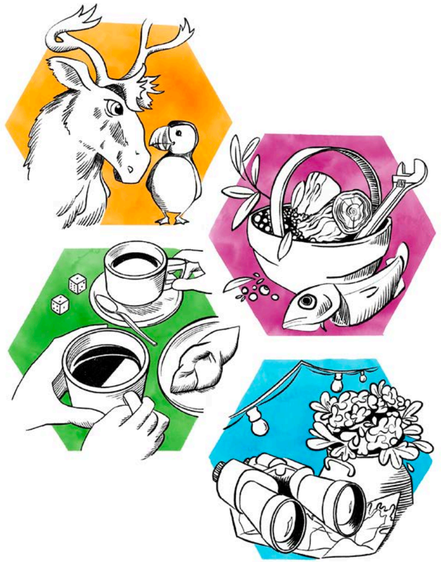

Framtíðarsýn Austurlands lýsir mynd af umhverfi, atvinnulífi, samfélagi og menningu Austurlands árið 2044.

2.2 Framtíðarsýn

Svona verður Austurland árið 2044:

Á Austurlandi er samheldið fjölmenningarsamfélag með lífsgæði í forgrunni.

Firðir, hérað og hálendi veita gnótt tækifæra til að upplifa sannkölluð ævintýri.

Öflugt og fjölbreytt atvinnulíf byggir á sjálfbærri nýtingu auðlinda og þekkingu og sköpunarkrafti íbúa.

[1] Aðgerðaáætlun um Árósarsamninginn 2018-2021. Heimsmarkmið 17.
[2] Austurland. Stöðugreining 2019. Lýðheilsustefna og aðgerðaáætlun. Heimsmarkmið 3, 4 og 5.
[3] Hringrásarhagkerfi. Stefna um úrgangsforvarnir 2016-2027. Heimsmarkmið 6, 7, 12, 14 og 15.
[4] Landslagssamningur Evrópu. Menningarstefna í mannvirkjagerð.
[5] Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum. Samningur SÞ um líffræðilega fjölbreytni og Stefnumörkun Íslands um framkvæmd Samningsins um líffræðilega fjölbreytni. Heimsmarkmið 11, 14 og 15.
[6] Landsskipulagsstefna 2015-2016.

Sett eru meginmarkmið fyrir hvert svið svæðisskipulagsins sem vísa veginn að framtíðarsýn Austurlands.

- **Góð heimkynni**: Umhverfið, hið manngerða sem og náttúrulega, verður heilnæmt, vistvænt og öruggt. Það verður gott að búa á Austurlandi og eftirsóknarvert að sækja það heim.

- **Svæði sóknarfæra**: Atvinnulífið nýtir auðlindir svæðisins á sjálfbæran hátt í sátt við samfélagið. Nýsköpun, þekking og rannsóknir verða æ styrkari grundvöllur atvinnusköpunar og framþróunar.

- **Sterkt samfélag**: Samfélagið er samheldið og virkt þekkingarsamfélag með ríkan og skapandi mannauð og góðar aðstæður til náms og heilbrigðis.

- **Ævintýri líkast**: Menningarlífið er blómlegt og fjölbreyttir möguleikar til útivistar gera landshlutann að spennandi stað til að búa í, starfa og heimsækja.

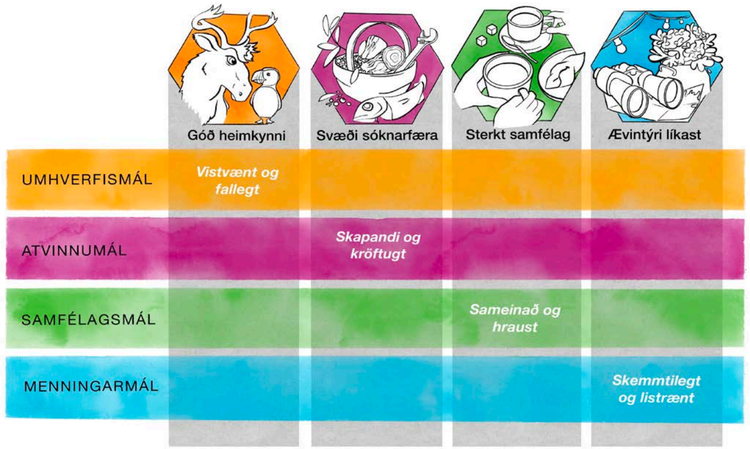

Markmið á hverju sviði svæðisskipulagsins geta snúið að umhverfismálum, atvinnumálum, samfélagsmálum eða menningarmálum. Með því er leitast við að brjóta múra á milli málaflokka og sýna hvernig þeir geta stutt hver við annan.

3.0

AUSTURLAND - GÓÐ HEIMKYNNI

3.1 Byggð og grunnkerfi

A. Byggðarmynstur

B. Samgöngur

C. Raforka og fjarskipti

3.2 Hnattræn og staðbundin vistkerfi

D. Loftslagsmál

E. Vistkerfi og líffræðileg fjölbreytni

3.3 Landslag og staðir

F. Landslagsgerðir og verndarsvæði

G. Staðarmótun

H. Minjar og saga

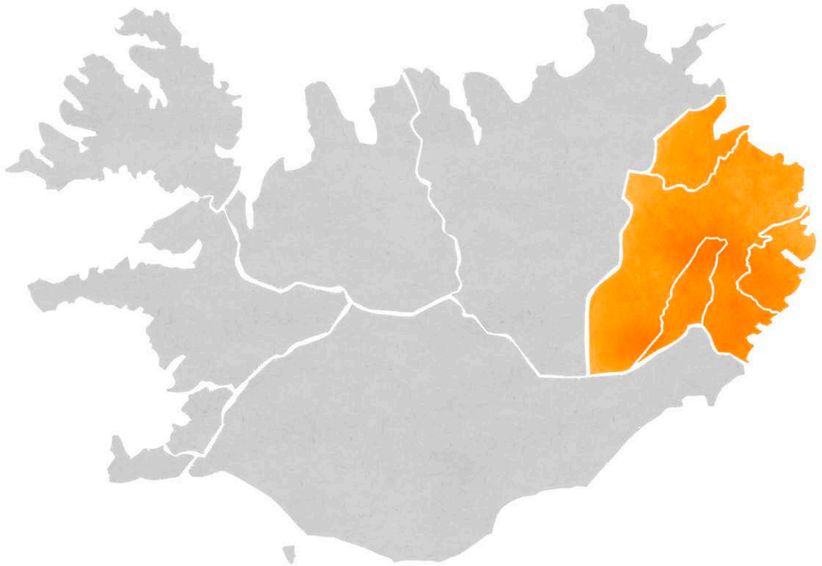

Meginmarkmið 1:
Austurland - góð heimkynni

Á Austurlandi verða áfram góð heimkynni. Umhverfið, hið manngerða sem og náttúrulega, verður heilnæmt, vistvænt og öruggt. Það verður gott að búa á Austurlandi og eftirsóknarvert að sækja það heim.

Þessum árangri ætla sveitarfélögin á Austurlandi að ná með því að vinna að sameiginlegum markmiðum sem falla undir:

3.1 Byggð og grunnkerfi
3.2 Hnattræn og staðbundin vistkerfi
3.3 Landslag og staði

Viðfangsefni markmiðanna snúa að því að Austurland sé:

* Svæði þar sem samfélagið býr við góðar samgöngur, sjálfbæra orku og öflug fjarskipti.
* Svæði þar sem unnið er að því að styrkja viðnámsþrótt gagnvart hnattrænum loftslagsbreytingum og viðhalda heilbrigði staðbundinna vistkerfa.
* Svæði þar sem borin er virðing fyrir verðmætu náttúrufari og landslagi og lögð áhersla á að móta aðlaðandi staði út frá landslagssérkennum, sögu og heilnæmi.

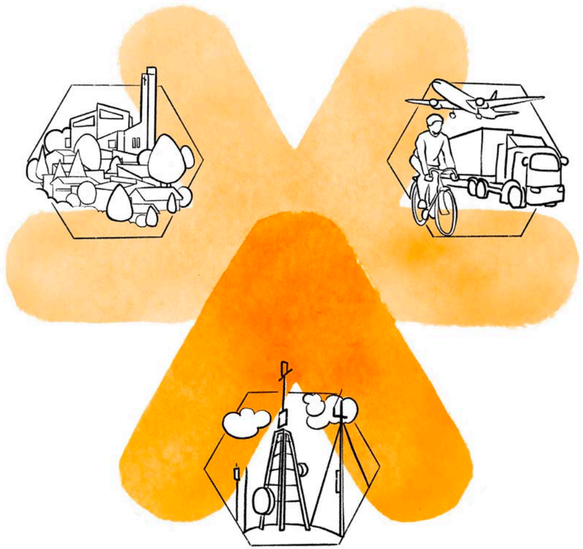

Viðfangsefni kaflans eru:
A. Byggðarmynstur
Á. Samgöngur
B. Raforka og fjarskipti

3.1 Byggð og grunnkerfi

Á Austurlandi þróast áfram byggðamynstur öflugra þétt-býlisstaða í fjölkjarnasamfélagi og möguleikum til búsetu í dreifbýli án tengsla við búskap fjölgar. Vistvænir ferðamátar verða ákjósanlegir og vegir á Austurlandi öruggir allan ársins hring. Ráðist verður í nauðsynlegar samgöngubætur og almenningssamgöngur styrktar. Rík áhersla verður lögð á reglulegt áætlunarflug til og frá Austurlandi og lykilsamgöngu-mannvirkjum í landshlutanum verður viðhaldið og þau efld. Orkulindir verða nýttar til að efla byggð, flutnings- og dreifikerfi raforku áreiðanlegt og síma- og netsamband um allan landshlutann tryggt.

A. Stefna um byggðarmynstur

A.1 Þéttbýlisstaðir styrkist sem öflugar einingar í sterku fjölkjarna samfélagi þéttbýlis og dreifbýlis.

- Unnið verði að því að styrkja alla þéttbýlisstaði með uppbyggingu atvinnulífs, þjónustu og íbúðarhúsnæðis og með bættri aðstöðu til útivistar og annarrar afþreyingar.
- Uppbygging og viðhald vegakerfis miði að því að það taki að hámarki 60 mínútur að aka að einum af fjórum stærstu þéttbýlisstöðunum hvaðanæva af svæðinu
- Almenningssamgöngur verði í boði á milli allra þéttbýlisstaðanna.

A.2 Samfélag í dreifbýli styrkist með möguleikum til búsetu þar án tengsla við búskap.

- Núverandi íbúðar- og þjónustukjarnar í dreifbýli, þ.e. á Hallormsstað, Eiðum og í Mjóafirði, viðhaldist og styrkist.
- Uppbygging nýrra íbúða- og þjónustukjarna í dreifbýli verði ákvörðuð í aðalskipulagi, enda sé hún vel rökstudd m.t.t. áhrifa á umhverfi, efnahag og samfélag.
- Góð fjarskiptakerfi og öruggt og öflugt flutningskerfi raforku tryggi góðar aðstæður fyrir búsetu og atvinnulíf í dreifbýli.

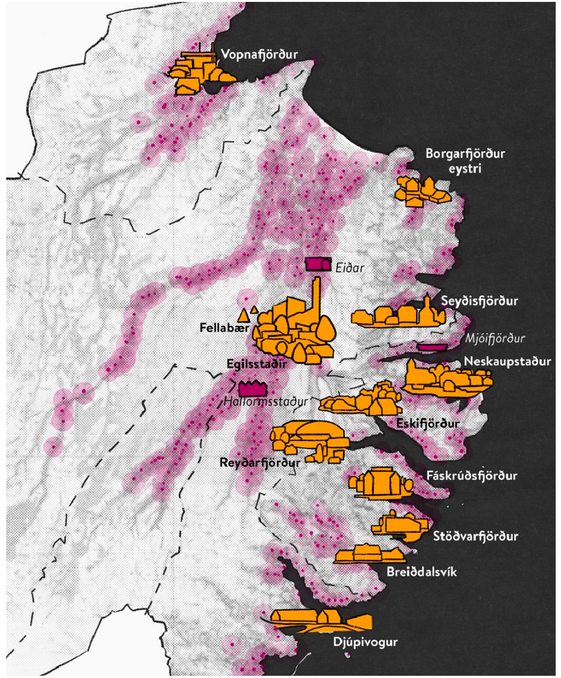

Byggðakjarnar og sveitir Austurlands.

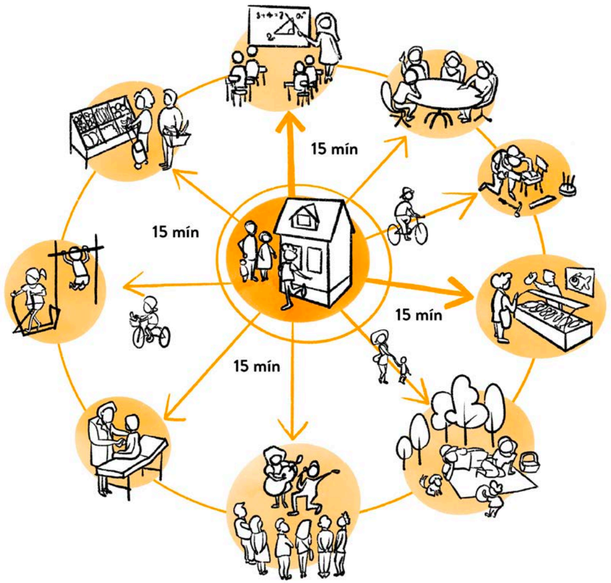

15-mínútna bærinn. Verslun, þjónusta, leik- og útivistarsvæði í 15 mínútna göngu- eða hjólafæri.

A.3 Byggðarmynstur í þéttbýli styðji við virka og um leið vistvæna ferðamáta.

- Fyrirkomulag landnotkunar, þéttleiki byggðar og útfærsla gatna- og stígakerfis, miði við að helsta þjónusta sé í að hámarki 15 mínútna göngu- eða hjólafæri frá heimilum. Í þeim tilgangi verði stuðlað að þéttingu innan núverandi byggðar fremur en útþenslu.
- Götuhönnun miði að því að hægja á bílaumferð og tryggja öryggi og gott aðgengi að þjónustu fyrir gangandi og hjólandi vegfarendur.

A.4 Byggðarmynstur í þéttbýli styðji við fjölbreytta húsakosti.

- Skipulag þéttbýlis gefi kost á fjölbreyttum húsagerðum og íbúðastærðum til að svara þörfum ólíkra félagshópa.

Skýringar við stefnu um byggðamynstur

Byggðarmynstur Austurlands
Á Austurlandi eru tæplega 11.000 íbúar, þar af rúmlega 1800 í strjálbýli. Þéttbýliskjarnarnir eru ellefu og liggja allir við sjó nema Egilsstaðir. Þrír þeirra eru með innan við 200 íbúa, fimm eru með á bilinu 300-700 íbúa, þrír með 1000-1500 og einn yfir 2500 íbúa.[1]

Í landsskipulagsstefnu er lögð áhersla á að styrkja samfélög með því að beina vexti að þeim kjörnum sem fyrir eru og skilgreina meginkjarna í hverjum landshluta. Tilgangurinn er að nýta innviði sem best og stuðla að því að til verði vinnusóknar- og þjónustusvæði sem geta staðið undir fjölbreyttri þjónustu.[2]

Á Austurlandi er ekki talið æskilegt að leggja höfuðáherslu á einn kjarna umfram aðra þar sem á svæðinu eru margir rótgrónir byggðarkjarnar, langt á milli sumra þeirra og torfært á vetrum. Því er lögð áhersla á að styrkja alla kjarna með einum eða öðrum hætti og bæta samgöngur á milli þeirra. Sérstaklega verður lögð áhersla á að bæta grunnþjónustu í nærsamfélagi[3] og vinna að því að unnt verði að aka á milli allra þéttbýliskjarnanna á innan við 60 mínútum, allan ársins hring, sem einnig styður við Austurland sem eitt vinnusóknarsvæði.

Svæðisskipulagið beinir ákvörðun um nýja íbúðar- og þjónustukjarna eða ný íbúðarsvæði utan þéttbýlis til aðalskipulags.

Byggðarmynstur í þéttbýli
Við skipulag þéttbýlis þarf að leitast við að móta heilnæmt og vistvænt umhverfi sem veitir íbúum vellíðan og hefur sterkt aðdráttarafl fyrir gesti. Samspil landnotkunar, þéttleika og gatna- og stígakerfis hefur þar lykilhlutverki að gegna.

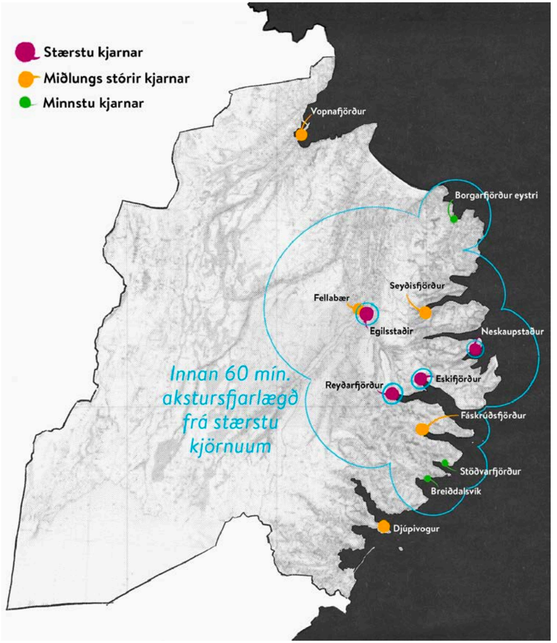

Byggðakjarnar Austurlands og svæði sem er innan 60 mínútna akstursfjarlægðar frá fjórum stærstu kjörnunum m.v. vegakerfi 2022.

Í bæjum og þorpum, þar sem gatna- og stígakerfi er þéttriðið og þjónusta í innan við tíu eða fimmtán mínútna göngufæri við flest heimili, er hægt að sinna flestum erindum fótgangandi og/eða á reiðhjóli. Austfirskir bæir uppfylla flestir nú þegar þessi fjarlægðarviðmið og geta þróast enn frekar í þessa átt. Með góðum stígatengingum og vandaðri hönnun göturýma fyrir alla ferðamáta er hægt að greiða fyrir daglegri hreyfingu og bættri lýðheilsu. Gott aðgengi að útivistarsvæðum innan og í grennd þéttbýlis er einnig mikilvægur þáttur í heilnæmu og vistvænu bæjarumhverfi.[4]

Við þróun þéttbýlis þarf ennfremur að huga að fjölbreyttum húsnæðiskostum sem ýta undir félagslega fjölbreytni og auðvelda íbúum að stækka við sig og minnka eftir mismunandi æviskeiðum.[5]

[1] Hagstofa Íslands 1.1.2021.
[2] Landsskipulagsstefna 2015-2026.
[3] Sbr. Byggðaáætlun 2018-2024.
[4] Tillaga að viðauka við landsskipulagsstefnu.
[5] Landsskipulagsstefna 2015-2026.

Á. Stefna um samgöngur

Á.1 Vegakerfi Austurlands styrkist og byggi á fjórum megineiningum, sem eru:

- Baugur sem er megintenging vega og jarðganga milli stærstu þéttbýlisstaða á Austurlandi og annarra sem að honum liggja. Þéttbýlisstaðir sem liggja að baugnum eru Egilsstaðir/Fellabær, Seyðisfjörður, Neskaupstaður, Eskifjörður, Reyðarfjörður, Fáskrúðsfjörður, Stöðvarfjörður og Breiðdalsvík.
- Nælur sem tengja aðra þéttbýlisstaði Austurlands inn á bauginn með vegum eða jarðgöngum.
- Lykkjur sem eru mikilvægar aukatengingar sem einkum þjóna sem ferðaleiðir.
- Festar sem eru vegtengingar inn og út úr landshlutanum.

Á.2 Nauðsynlegar samgöngubætur í landshlutanum raun gerist.

- Uppbygging og viðhald vegakerfis miði að því að það taki að hámarki 60 mínútur að aka að einum af frá fjórum stærstu þéttbýlisstöðunum hvaðanæva af svæðinu.
- Unnið verði að því að bæta vegi, gera jarðgöng og breikka brýr til að stytta leiðir og auka öryggi. Þá þarf að gera stofn- og tengivegi greiðfæra allt árið um kring þannig að auðvelt sé að sækja þjónustu og vinnu á milli staða og ferðast um landshlutann. Áhersla verði lögð á að byggja Fjarðaheiðargöng, Seyðisfjarðargöng og Mjóafjarðargöng með það að markmiði að hringtengja miðsvæði Austurlands. Unnið verði að því að aðrar jarðgangaframkvæmdir, sem taldar eru nauðsynlegar, verði settar á 15 ára samgönguáætlun og síðan 5 ára aðgerðaáætlun hennar.
- Unnið verði að vegaáætlun fyrir hálendishluta Austurlands í samstarfi við samgönguyfirvöld.

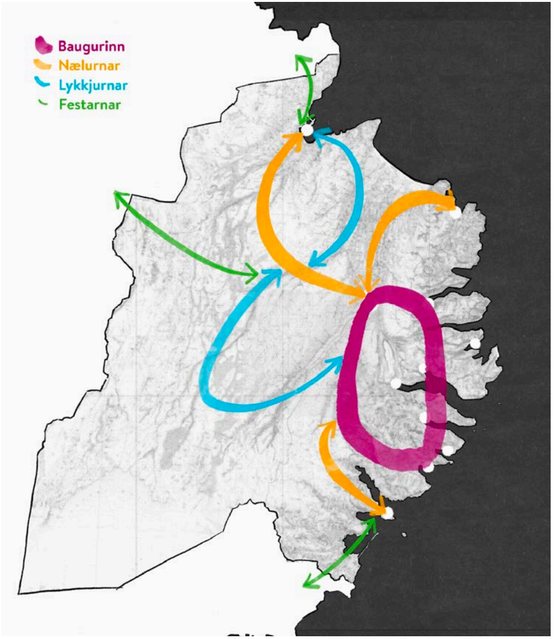

Þróun vegakerfis Austurlands miði að því að hringtenging, kölluð baugur, verði á milli stærstu þéttbýlisstaða og að út frá honum liggi nælur og lykkjur sem tengja aðra byggð inn á bauginn með vegum eða jarðgöngum. Vegir sem tengja Austurland við aðra landshluta.

Á.3 Stofnvegir úr landshlutanum til norðurs og suðurs séu greiðfærir og öruggir allan ársins hring.

- Unnið verði að því að bæta vegi til annarra landshluta (festar) þannig að þeir gegni sem best hlutverki sínu.

Á.4 Almenningssamgöngur innan landshlutans styrkist.

- Tryggt verði að almenningssamgöngur séu í boði á milli allra þéttbýlisstaða.
- Leiðakerfi bjóði upp á góða tengingu á milli ferjuferða í Seyðisfjarðarhöfn og flugs um Egilsstaðaflugvöll.
- Leiðakerfi miði við akstur byrji frá minni stöðum að stærri.
- Stuðlað verði að farþegasiglingum á milli fjarða þar sem þörf er á.

Á.5 Áætlunarflug til og frá landshlutanum sé öruggt og reglulegt allan ársins hring og aðstaða til sjúkraflugs sem best.

- Egilsstaðaflugvelli og Vopnafjarðarflugvelli verði vel viðhaldið í þessum tilgangi og aðstaða í samræmi við þarfir.
- Flugbrautinni í Norðfirði verði vel viðhaldið sem lendingarstaður fyrir neyðar- og sjúkraflug, auk einkaflugs minni véla.
- Aðrar flugbrautir og lendingarstaðir, sem þjóna öryggi og nýtast í ferðaþjónustu, verði kortlagðir og staða þeirra og hlutverk skilgreind.
- Verkefnið Loftbrú tryggi áfram fargjöld á viðráðanlegu verði til höfuðborgarsvæðis og úrræðið verði þróað áfram til að styrkja byggð.

Á.6 Egilsstaðaflugvöllur eflist sem alþjóðaflugvöllur.

- Rými og aðstaða á flugvellinum miði við þarfir millilandaflugs fyrir fólk og vöruflutninga.
- Áfram verði unnið að því að bæta samkeppnisstöðu flugvallarins og markaðssetja hann fyrir millilandaflug.

Á.7 Seyðisfjarðarhöfn styrkist sem aðalhlið Íslands fyrir farþegaflutninga á sjó, auk þess að gegna mikilvægu hlutverki sem vöruflutningahöfn.

- Rými og aðstaða við höfnina miði við þarfir farþegaflutninga og vöruflutninga og mannvirkjum verði vel viðhaldið.

Á.8 Mjóeyrarhöfn í Reyðarfirði styrkist sem ein aðal vöruflutningahöfn landsins.

- Rými og aðstaða Mjóeyrarhafnar miði við að hún sé aðal flutninga-höfn á Austurlandi og miðstöð þjónustu tengdri flutningum á sjó og landi. Þar verði einnig helsta vaxtarsvæði landshlutans fyrir hafnsækna starfsemi.

Skýringar við stefnu um samgöngur

Vegasamgöngur
Sveitarfélög á Austurlandi hafa síðustu ár kallað eftir nýjum jarðgöngum milli þéttbýliskjarna til að rjúfa vetrareinangrun og skapa hringleið á svæðinu sem tengir firðina og Egilsstaði inni á Héraði.[6] Mikilvægt þykir að ráðast í samgöngubætur sem tryggja að ferðatími verði í mesta lagi 60 mínútur í næsta kjarna. Um 90% íbúa Austurlands búa í innan við klukkutíma akstursfjarlægð frá Egilsstöðum en hin 10% í minna en 1,5 klukkutíma fjarlægð. Nýleg jarðgöng frá Reyðarfirði til Fáskrúðsfjarðar og frá Eskifirði til Norðfjarðar hafa stytt ferðatíma talsvert[7]

Í samgönguáætlun fyrir árin 2020–2034 er gert ráð fyrir að framkvæmdir hefjist við Fjarðarheiðargöng á árinu 2022 og í framhaldinu verði gerð jarðgöng milli Seyðisfjarðar og Mjóafjarðar (Seyðisfjarðargöng) og Mjóafjarðar og Fannardals (Mjóafjarðargöng).[8] Þessar framkvæmdir munu mynda hringtengingu innan svæðisins. Hugmyndir hafa verið uppi um fleiri jarðgöng til að tengja byggðirnar enn betur saman og tryggja öruggar samgöngur allan ársins hring. Þar er helst að nefna Vopnafjarðargöng[9] en í Aðalskipulagi Fjarðabyggðar 2020-2040 er markmið um að horft verði til jarðgangna undir Breiðdalsheiði og Berufjarðarskarð.[10] Þá hefur einnig verið bent á möguleg jarðgöng á milli Álftafjarðar og Lónsfjarðar til að bæta tengsl milli Austurlands og Suðurlands.

Aðrar samgöngubætur sem kallað hefur verið eftir eru t.a.m. heilsársvegur yfir Öxi, ný brú yfir Lagarfljót, uppbygging á þjóðvegi 1 í sunnanverðum Fáskrúðsfirði og víðar, bundið slitlag þar sem enn eru malarvegir og tvöföldun einbreiðra brúa.[11]

Almenningssamgöngur
Í landsskipulagsstefnu er lögð höfuðáhersla á að boðið sé upp á fjölbreytta samgöngumáta en þar spila almenningssamgöngur lykilhlutverk. Almenningssamgöngur eru hagkvæmur og vistvænn ferðamáti og nauðsynlegar fyrir þá sem ekki hafa bíl til umráða og geta eða vilja ekki fara ferða sinna á bíl.

Á Austurlandi fara almenningsvagnar á milli helstu þéttbýlisstaða á svæðinu og flugvallarins á Egilsstöðum. Þá er Strætó með tengingar norður í land og frá Höfn um Suðurland. Tengingu vantar hins vegar til Djúpavogs og Breiðdalsvíkur sem og á milli Vopnafjarðar og Egilsstaða. Þess utan þá er leiðakerfi á vegum Fjarðabyggðar sem miðar að samtengingu byggðakjarna innan sveitarfélagsins sem og hjá Múlaþingi sem rekur ferðir á milli Egilsstaða og Fellabæjar.

Reglubundnar ferjusiglingar eru með farþega og frakt milli Mjóafjarðar og Neskaupstaðar yfir vetrartímann.[12]

Íbúar á Austurlandi fá 40% afslátt af flugfargjöldum fyrir allt að þrjár ferðir til og frá höfuðborgarsvæðinu á ári í gegnum verkefnið Loftbrú.[13]

Flugsamgöngur
Flugsamgöngur eru sérstaklega mikilvægar fyrir Austurland enda sá landshluti sem er fjærst frá höfuðborginni. Það tekur nokkurn veginn jafnlangan tíma að aka frá Egilsstöðum til Reykjavíkur hvort sem að farið er suður eða norður fyrir.

Flugvellir fyrir áætlunarflug eru á Egilsstöðum og Vopnafirði en auk þess er flugbraut á Norðfirði sem hefur verið notuð fyrir neyðar- og sjúkraflug. Egilsstaðaflugvöllur er einn af fjórum flugvöllum á Íslandi sem uppfylla kröfur um millilandaflug og er jafnframt fyrsti varaflugvöllur fyrir Keflavíkurflugvöll. Á flugvellinum eru kjöraðstæður fyrir aðflug og lendingu og hagstætt veðurfar.[14] Daglega eru þrjár áætlunarferðir milli Egilsstaða og Reykjavíkur árið um kring og er flugtíminn um 45 mínútur. Flugvöllurinn þjónar einnig leiguflugi til útlanda og einkaflugi. Það er yfirlýst markmið íslenskra stjórnvalda að reglulegt millilandaflug verði um flugvöllinn í náinni framtíð. Daglegt áætlunarflug er á milli Vopnafjarðar og Akureyrar virka daga.[15]

Undanfarin ár hefur mikið verið unnið í markaðssetningu Egilsstaðaflugvallar sem alþjóðlegs flugvallar.[16] Fólks- og vöruflutningar í millilandaflugi myndu efla ferðaþjónustu og aðra verslun og þjónustu á Austurlandi.[17] Einnig gætu þeir opnað fyrir sóknarfæri í aukinni framleiðslu á ferskvöru, s.s. sjávar- og eldisafurðum. Samtök sveitarfélaga á Austurlandi hafa einnig lagt áherslu á að tryggð sé aðstaða fyrir þyrlusveit Landhelgisgæslunnar á flugvellinum.[18]

[6] Aðalskipulag Fljótsdalshéraðs.
[7] Innviðagreining Fljótsdalshéraðs.
[8] Samgönguáætlun 2020-2034.
[9] Ályktanir haustþings SSA 2019.
[10] Aðalskipulagið hefur verið samþykkt af sveitarstjórn og er í staðfestingarferli.
[11] Ályktanir haustþings SSA 2019.
[12] Heimasíða Vegagerðarinnar, sótt 27. janúar 2022.
[13] Ársskýrsla Samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins 2020.
[14] Innviðagreining Fljótsdalshéraðs.
[15] Byggðastofnun 2020: Stöðugreining Austurlands 2019.
[16] Sóknaráætlun 2015-2019 (uppfærð 2016).
[17] Aðalskipulag Fljótsdalshéraðs.
[18] Aðalfundur SSA 2018.

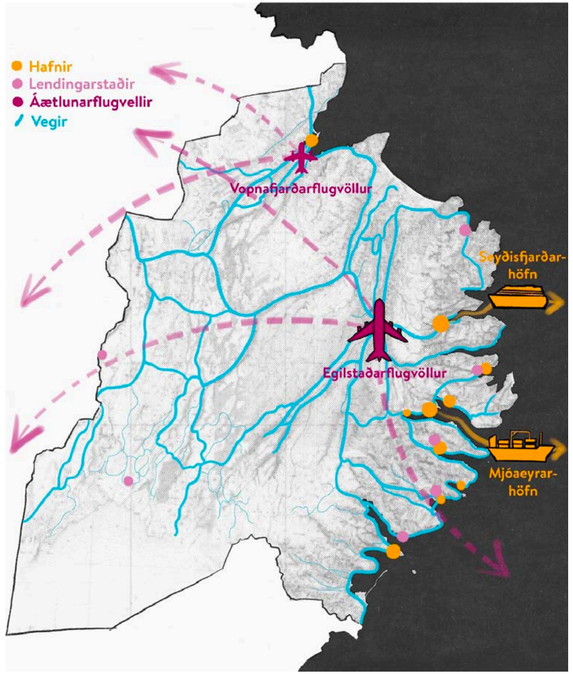

Flugvellir, hafnir og vegir á Austurlandi árið 2022.

Samgöngur á sjó
Hafnir gegna lykilhlutverki í atvinnulífi á Austurlandi enda byggðust flestir þéttbýlisstaðir á svæðinu upp í kringum sjósókn. Á Austurlandi eru sjö hafnir í grunnneti samgöngukerfisins. Mjóeyrarhöfn á Reyðarfirði er næst stærsta höfn landsins en um 1,5 milljón tonna af vörum fara um höfnina á ári.[19] Stór farþegaflutninga-höfn er á Seyðisfirði þaðan sem ferjan Norræna siglir vikulega með fólk vörur og bíla til Þórshafnar í Færeyjum og þaðan til Hirtshals í Danmörku. Seyðisfjörður, ásamt fleiri fjörðum á Austurlandi, er einnig vinsæll áfangastaður skemmtiferðaskipa yfir sumarið.[20]

Stórar hafnir sem þjóna fyrst og fremst fiskiskipum eru á Vopnafirði, Neskaupstað, Eskifirði og Fáskrúðsfirði. Meðalstórar fiskihafnir eru auk þess á Djúpavogi og á Reyðarfirði og smærri bátahafnir á Stöðvarfirði, Borgarfirði, Mjóafirði og Breiðdalsvík.[21] Laxeldi eru einnig vaxandi atvinnugrein í fjörðunum og því fylgja aukin umsvif.[22]

Mikilvægt er að höfnum sé við haldið og tryggt að þær hafi svigrúm til stækkunar vegna aukinna umsvifa og nýrra atvinnugreina.[23]

[19] Innviðagreining Fljótsdalshéraðs.
[20] Innviðagreining Fljótsdalshéraðs.
[21] Byggðastofnun 2020: Stöðugreining Austurlands 2019.
[22] Innviðagreining Fljótsdalshéraðs.
[23] Ályktanir haustþings SSA 2019.

B. Stefna um raforku og fjarskipti

B.1 Orkulindir nýtist til eflingar byggðar í landshlutanum.

- Við ákvörðun um nýtingu vatns og vinds til orkuframleiðslu verði sjálfbærni, umhverfisvernd og landslagsgæði höfð að leiðarljósi og byggt á greiningu á orkukostum og mati á áhrifum nýtingar og orkuflutnings á umhverfi, efnahag og samfélag.

B.2 Flutnings- og dreifikerfi raforku séu örugg og gæði orkuafhendingar góð.

- Tryggð verði fullnægjandi tenging Austurlandskerfisins við meginflutningskerfi Íslands.
- Tryggður verði aðgangur að þriggja fasa rafmagni í öllum byggðum landshlutans.

B.3 Síma- og netsamband sé gott um allan landshlutann.

- Lokið verði við lagningu ljósleiðara um allt svæðið.
- Unnið verði að því að tryggja farsímasamband í byggð og á fjölförnum stöðum og sérstaklega á öllum stofnvegum og á öðrum mikilvægum samgönguleiðum.
- Unnið verði að því að tryggja farsímasamband á öllum helstu áfangastöðum ferðafólks.

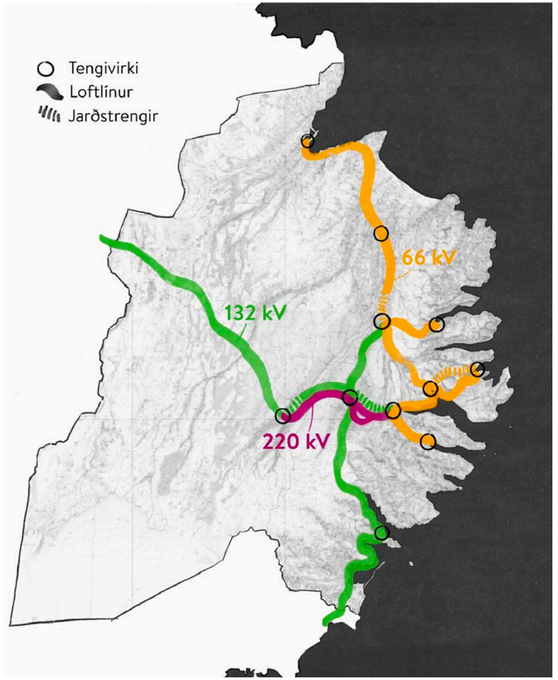

Flutningskerfi raforku árið 2022.

Skýringar við stefnu um raforku og fjarskipti

Raforka
Stærsta virkjun landsins með framleiðslugetu upp á 690 MW er í Fljótsdal. Auk hennar eru minni virkjanir á Austurlandi eins og Lagarfossvirkjun (27,2 MW) í Lagarfljóti, Bjólfs- og Gúlsvirkjun (9,8 MW) í Seyðisfirði og Grímsárvirkjun í Skriðdal (2,8 MW). Engin orkuverkefni á Austurlandi eru í nýtingarflokki gildandi rammaáætlunar um vernd og orkunýtingu landsvæða. Tveir virkjunarkostir á Austurlandi eru í biðflokki tillögu að þriðja áfanga rammaáætlunar: Hraunavirkjun til Berufjarðar (126 MW) og Hraunavirkjun til Suðurdals í Fljótsdal (115 MW). Í skýrslu verkefnisstjórnar um 4. áfanga rammaáætlunar var 60 MW virkjun á Hraunasvæði í Hamarsfirði, Hamarsvirkjun, sett í biðflokk. Unnið er að 5. áfanga rammaáætlunar.

Á Fljótsdalshéraði og í Fljótsdal er hafin skoðun á aðstæðum fyrir vindorkuver. Þá hafa smærri virkjanir einnig verið til umræðu.

Dreifing raforku er grunnþjónusta sem mikilvægt er að allir landsmenn hafi öruggan aðgang að. Í Byggðaáætlun 2018-2024 er lögð áhersla á að flutnings- og dreifikerfi raforku mæti þörfum atvinnulífs og almennings alls staðar á landinu. Svæðisbundna flutningskerfið á Austurlandi samanstendur af hringtengingu á milli Hryggstekks, Eyvindarár, Eskifjarðar, Stuðla og Hryggstekks. Hluti af þessum hring, þ.e. línur á milli Hryggstekks og Eyvindarár annars vegar og Hryggstekks og Stuðla hins vegar, er rekinn á 132 kV en aðrar línur á 66 kV. Frá afhendingarstöðum í hringnum eru svo aðrir staðir í landshlutanum geislatengdir með 66 kV við svæðisflutningskerfið. Styrkja þarf flutningskerfið þar sem það getur illa annað núverandi álagi og reiknað er með jafnri aukningu á öllum afhendingarstöðum á næsta áratug.

Samtök sveitarfélaga á Austurlandi hafa kallað eftir aðgangi að þriggja fasa rafmagni, sem er í jarðlínum og er óflugra en eins fasa loftlínur, og leggja til að samnýta framkvæmdir við lagningu ljósleiðara.

Í landsskipulagsstefnu er því beint til sveitarfélaga að byggja ákvörðun um orkuvinnslukosti og lagningu raflína á mati á umhverfisáhrifum, þar á meðal sjónrænum áhrifum og leitast við að velja þann kost sem veldur minnstum neikvæðum áhrifum. Einnig er lögð áhersla á að beina meiri háttar mannvirkjagerð að stöðum sem rýra ekki víðerni eða landslagsheildir hálendisins.

Fjarskiptakerfi
Góð fjarskipti eru lykilatriði fyrir atvinnulíf, lífsgæði og öryggi í nútímasamfélagi. Markmið íslenskra stjórnvalda á sviði fjarskipta er að veita 99,9% lögheimila og atvinnuhúsnæðis aðgang að ljósleiðara fyrir árslok 2025 með veitingu ríkisstyrkja til ljósleiðarauppbyggingar í dreifbýli utan markaðssvæða.

Unnið hefur verið að ljósleiðaravæðingu Austurlands á síðustu árum og er hún langt komin. Einn af þremur neðansjávarköplum sem tengja ljósleiðaranet við Ísland kemur í land á Seyðisfirði.

[24] Þingsályktun um áætlun um vernd og orkunýtingu landsvæða.
[25] Tillaga til þingsályktunar um áætlun um vernd og orkunýtingu landsvæða.
[26] Skýrsla verkefnisstjórnar 4. áfanga.
[27] Innviðagreining Fljótsdalshéraðs.
[28] Tillaga Landsnets að Kerfisáætlun 2021-2030
[29] Byggðaáætlun 2018-2024.
[30] Tillaga Landsnets að Kerfisáætlun 2021-2030.
[31] Ályktanir haustþings SSA 2019.
[32] Landsskipulagsstefna 2015-2026.
[33] Stjórnarráðið.
[34] Sóknaráætlun 2015-2019 (uppfærð 2016).
[35] Innviðagreining Fljótsdalshéraðs.

Viðfangsefni kaflans eru:
D. Viðbrögð við loftslagsbreytingum
E. Vistgerðir og líffræðileg fjölbreytni

3.2 Hnattræn og staðbundin vistkerfi

Kolefnishlutleysi verður náð á sem flestum sviðum umhverfis, atvinnulífs og samfélags, grænir innviðir styrktir og vistkerfi haldast heilbrigð og fjölbreytt.

D. Stefna um loftslagsmál

D.1 Kolefnishlutleysi náist sem fyrst á sem flestum sviðum um hverfis, atvinnulífs og samfélags.

- Við aðalskipulagsgerð verði leitast við að haga landnotkun, byggðamynstri og samgöngum þannig að dregið sé úr losun gróðurhúsalofttegunda og binding aukin.
- Við aðal- og deiliskipulagsgerð og hönnun almenningsrýma verði búið vel að virkum ferðamátum og almenningssamgöngum.
- Við aðalskipulagsgerð, deiliskipulag og framkvæmdir verði staðinn vörður um jarðveg og gróður sem nú þegar geymir umtalsverðar kolefnisbirgðir.
- Stuðlað verði að orkuskiptum með því að veita svigrúm í skipulagi og vinna að uppbyggingu innviða eins og hleðslustöðva fyrir rafbíla og eldsneytisstöðva fyrir metan, vetni og annað loftslagsvænt eldsneyti, sem og innviða fyrir rafvæðingu hafna.

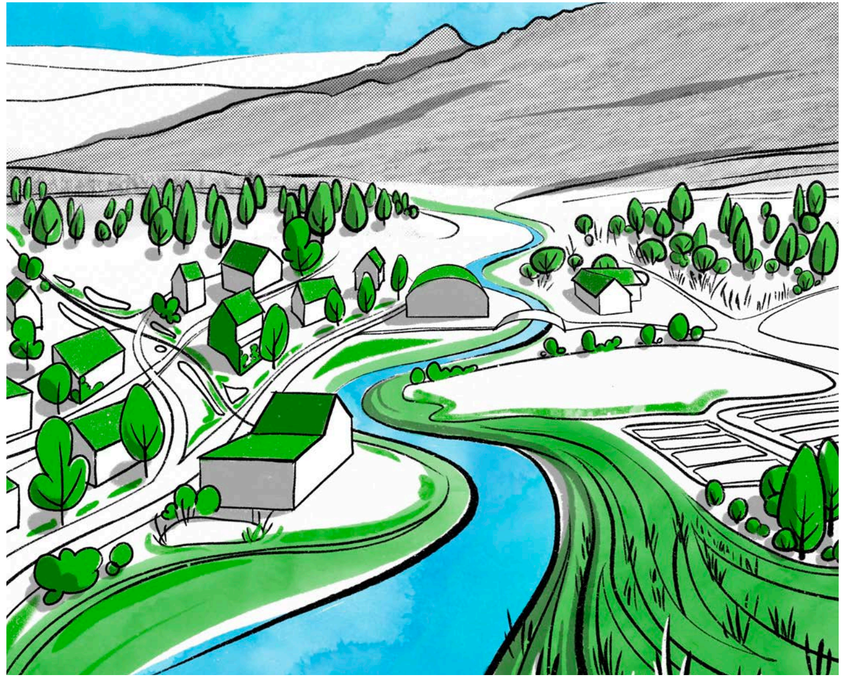

Grænir innviðir í þéttbýli og grennd þess.

- Hvatt verði til aukinnar bindingar kolefnis s.s. með ræktun skóga og annars gróðurs, landgræðslu, verndun votlendis og endurheimt þess þar sem hentar m.t.t. annarrar nýtingar.
- Hvatt verði til að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda í landbúnaði, s.s. með bættri nýtingu og meðhöndlun áburðar og bættrar fóðrunar búfjár til að draga úr iðragerjun.
- Unnið verði að því að auka endurvinnslu og endurnýtingu og draga úr urðun úrgangs, einkum lífræns.
- Stofnanir og stjórnsýsla sveitarfélaganna taki tillit til loftslagsáhrifa og annarra umhverfissjónarmiða við öll innkaup og mannvirkjagerð.
- Fyrirtæki verði hvött til að loftslagsvæns reksturs og vistvænnar mannvirkjagerðar.
- Íbúar verði hvattir til loftslagsvæns lífsstíls, m.t.t. ferðamáta, neysluvenja og matarsóunar.

D.2 Viðnámsþróttur gegn afleiðingum loftslagsbreytinga aukist.

- Við aðalskipulags- og deiliskipulagsgerð, landnýtingu og undirbúning framkvæmda verði tekið tillit til áskorana sem fylgja loftslagsbreytingum til langs tíma litið. Hér er t.d. átt við hækkun sjávarborðs, ágang sjávar, vatnsflóð, flóðbylgjur, hörfun jökla, skriðuföll, úrkomuákefð, þurrka, ofviðri og gróðureldа.

D.3 Grænir innviðir styrkist í þéttbýli.

- Við aðalskipulags- og deiliskipulagsgerð verði hugað að því hvernig nota má græna innviði, s.s. skógarreiti, garða, götutré, blágrænar/sjálfbærar ofanvatnslausnir til að milda og takast á við áhrif loftslagsbreytinga á byggð.

Skýringar við stefnu um loftslagsmál

Aðlögun að loftslagsbreytingum
Segja má að Austfirðingar hafi orðið fyrir beinum áhrifum af afleiðingum loftslagsbreytinga þegar aurskriður féllu á Seyðisfirði í desember 2020 og tóku með sér hluta af eldri byggð bæjarins í kjölfar óvenju mikilla rigninga. Í byrjun árs 2022 urðu talsverðar skemmdir á sjóvarnargörðum á Vopnafirði í óveðri sem gekk yfir Austurland. Þessir atburðir sýna fram á mikilvægi þess að kortleggja náttúruvá af völdum loftslagsbreytinga og aðlaga byggð og mannvirki í samræmi við það. Fyrir utan skriðuföll, snjóflóð og ágang sjávar vegna ofsaveðra og hækkunar sjávarborðs er helsta hættan á Austurlandi líklega vegna mögulegra gróðurelda og vatnsflóða í byggð.

Mikilvægt er að binda jarðveg með gróðri eða einhvers konar varnargörðum til að koma í veg fyrir ofanflóð og hafa Samtök sveitarfélaga á Austurlandi kallað eftir að ríkið heimili fjármögnun fyrir uppbyggingu ofanflóðavarna á svæðinu.[36] Helstu aðgerðir til að sporna við ágangi sjávar er gerð varnargarða en einnig er mikilvægt að tryggja í skipulagi að landhæð nýrrar byggðar sé í hæfilegri hæð yfir sjávarmáli. Vegna mögulegra vatnsflóða í byggð er mikilvægt að auka gegndræpi með innleiðingu blágrænna ofanvatnslausna þar sem regnvatni og snjóbráð er veitt í gegndræpt yfirborði í stað regnvatnslagna neðanjarðar. Grænu geirarnir hægja á vatnsstreymi og hreinsa mengun úr ofanvatni áður en það rennur í viðtaka, s.s. sjó eða votlendi.[37]

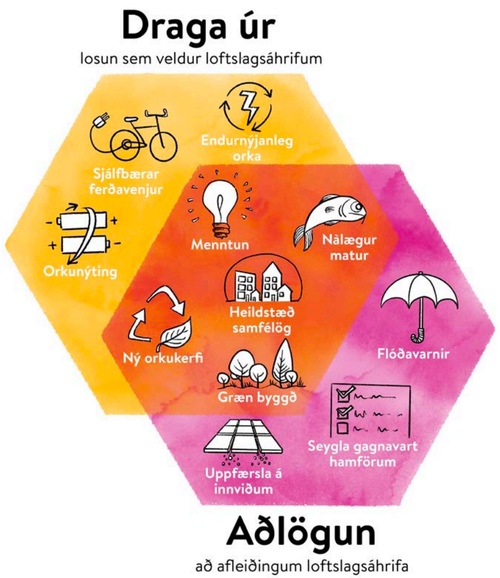

Dæmi um aðgerðir sem beita má í skipulagi til að vinna að loftslagsmálum.

Landnotkun og landbúnaður
Á Íslandi er stór hluti losunar gróðurhúsalofttegunda vegna landnotkunar.[38] Með endurheimt votlendis eru vistkerfi endurheimt, losun koltvísýrings hættir og binding hefst þess í stað. Því er mikilvægt að kortleggja framræst landsvæði, sem ekki eru í notkun og getur hentað til endurheimtar votlendis.[39] Einnig er mikilvægt að nýta uppbyggingarland vel og dreifa ekki um of úr þéttbýlisstöðum.

Nokkur hluti af losun gróðurhúsalofttegunda á Íslandi kemur frá landbúnaði, fyrst og fremst vegna metanlosunar jórturdýra. Mögulegt er að minnka losun frá landnotkun og landbúnaði með t.d. lífrænni ræktun, aukinni akuryrkju á óframræstu landi, meiri skógrækt, endurheimt votlendis, úrvinnslu metans úr mykju og vistvænum áburði og fóðri. Skógrækt er hvergi meiri á landinu en á Austurlandi og mikilvægt að halda því starfi áfram til þess að binda kolefni.[40]

Orkuskipti í samgöngum og breyttar ferðavenjur
Á Austurlandi eru margir byggðarkjarnar dreifðir um stórt landsvæði og eru vegasamgöngur stór losunarþáttur á svæðinu. Því er mikilvægt að stuðla að orkuskiptum í samgöngum með bættu aðgengi að hraðhleðslustöðvum og öðrum vistvænum orkugjöfum. Ekki síður er mikilvægt að stuðla að breyttum ferðavenjum með bættum almenningssamgöngum og góðum göngu- og hjólatengingum innan og á milli byggðarkjarna þar sem að raunhæft er að hjóla eða fara á minni rafknúnum farartækjum á milli.[41] Síðast en ekki síst er hægt að draga mjög úr losun frá samgöngum með því að minnka ferðaþörf t.d. með því að gera fólki kleift að vinna í fjarvinnu og styðja við netverslun. Auk þess er mikilvægt að vinna að rafvæðingu hafna og iðnaðar eins og kostur er.

[36] Ályktanir haustþings SSA 2019.
[37] Alta 2016: Blágrænar ofanvatnslausnir. Innleiðing við íslenskar aðstæður.
[38] Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum 2018-2030.
[39] Umhverfis og loftslagsstefna Fjarðabyggðar.
[40] Tölulegar upplýsingar; grænt bókhald Umhverfisstofnunar.
[41] Tillaga að viðauka við landsskipulagsstefnu.

Úrgangur
Hringrásarhagkerfið gengur út á flokkun, endurnýtingu á því sem hægt er að nýta, endurvinnslu á því sem ekki er hægt að nota áfram og moltugerð fyrir lífrænar leifar. Þannig er dregið úr losun gróðurhúsalofttegunda og minna land tekið undir landfyllingar. Skoða mætti hvernig sveitarfélög á Austurlandi geta unnið saman til að bæta flokkun og endurnýtingu á svæðinu t.d. með nytjamörkuðum. Einnig er mikilvægt að fræða einstaklinga og fyrirtæki um mikilvægi endurnýtingar og endurvinnslu.

Sveitarfélögin geta verið fyrirmyndir hvað varðar vistvæn innkaup og mannvirkjagerð t.d. með innleiðingu græns bókhalds og með því að draga sem úr neikvæðum umhverfisáhrifum af starfsemi sinni og efla umhverfisvitund starfsmanna. Önnur leið er að nýta þær byggingar sem fyrir eru eins og kostur er í stað þess að rífa og byggja nýjar. Notkun vistvænna byggingarefni skiptir einnig máli í þessu samhengi.[42]

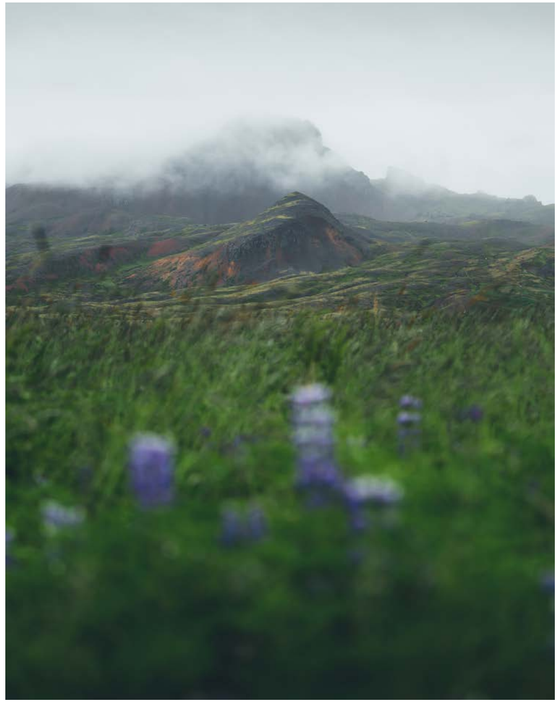

E. Stefna um vistkerfi og líffræðilega fjölbreytni

E.1 Vistkerfi haldist heilbrigð og fjölbreytni vistgerða við haldist eða aukist.

- Við skipulag, landnýtingu og mannvirkjagerð verði leitast við að viðhalda heilbrigði vistkerfa þannig að þau geti veitt viðnám þegar áföll dynja yfir.
- Unnið verði að því að endurheimta vistgerðir sem hafa raskast.
- Staðinn verði vörður um vistgerðir sem teljast hafa mikið verndargildi, s.s. vegna fágætis, tegundauðgis, grósku og/eða kolefnisforða.[43]
- Stuðlað verði að rannsóknum á vistgerðum Austurlands og að miðlun upplýsinga um þær.

E.2 Gróður styrkist og jarðvegseyðing stöðvist.

- Unnið verði að því að stöðva rof, þ.m.t. landbrot af völdum fallvatna.[44]
- Fylgst verði með nýtingu gróðurs og komið í veg fyrir ofnýtingu.

[42] Umhverfis og loftslagsstefna Fjarðabyggðar.
[43] Sbr. viðurkennd verndarviðmið.
[44] Héraðsáætlun fyrir Austurland 2015.

Skýringar við stefnu um vistkerfi og líffræðilega fjölbreytni

Náttúrufræðistofnun Íslands hefur sett fram flokkunarkerfi fyrir vistgerðir sem lýsa eiginleikum svæðiseiningar hvað varðar gróður, dýralíf, jarðveg og loftslag. Flokkaðar og skilgreindar eru vistgerðir á landi, í ferskvatni og í fjöru. Með flokkun lands í vistgerðir fæst yfirlit yfir sérstæðar og sjaldgæfar vistgerðir, einkenni þeirra og útbreiðslu.[45]

Flokkun lands í vistgerðir er mikilvæg við gerð skipulagsáætlana, mat á umhverfisáhrifum framkvæmda og við ákvarðanir um landnotkun, svo sem við náttúruvernd, skógrækt og landgræðslu.[46]

Markmið laga um landgræðslu miða að því að auka kolefnisbindingu með endurheimt vistkerfa. Einnig skal byggja upp og endurheimta vistkerfi sem hafa raskast. Auk þess er mikilvægt að stuðla að auknum viðnámsþrótti og þanþoli vistkerfa gagnvart náttúrulegum áföllum og náttúruvá.[47]

[45] Náttúrufræðistofnun Íslands.
[46] Náttúrufræðistofnun Íslands.
[47] Lög um landgræðslu nr. 155/2018.

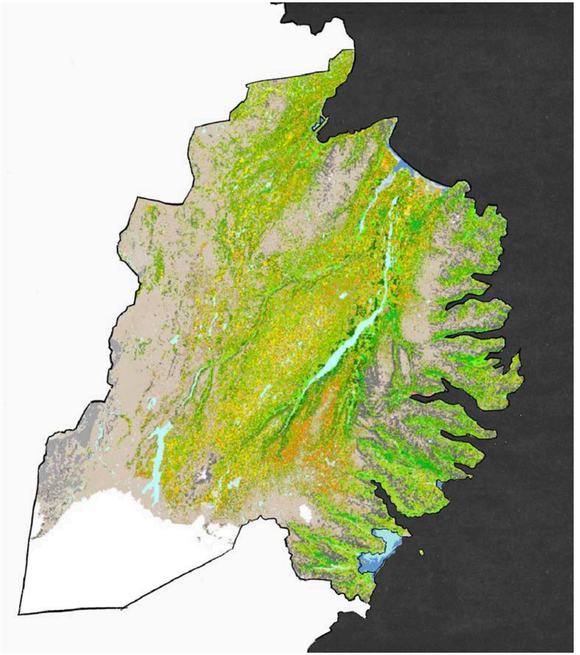

Gögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um vistgerðir eru gagnleg við skipulagsgerð og umhverfismat áætlana og framkvæmda.

3.3 Landslag og staðir

Þekking og skilningur á þýðingu landslagssérkenna- og gæða Austurlands eykst. Vatnajökulsþjóðgarður verður sterkur aflvaki í atvinnulífi og hálendið nýtt í auknum mæli í ferðaþjónustu. Mannvirki falla vel að landslagi og metnaður verður lagður í hönnun þeirra sem og alla aðra landslags- og umhverfishönnun t.a.m. í almenningsrýmum þéttbýlisstaða.

Viðfangsefni kaflans eru:
É. Landslagsgerðir og verndarsvæði
F. Minjar og saga
G. Staðarmótun og landslagshönnun

É. Stefna um landslagsgerðir og verndarsvæði

É.1 Þekking á landslagssérkennum, landslagsheildum og landslagsgæðum Austurlands aukist, sem og skilningur á þýðingu þeirra fyrir lífríki, lýðheilsu, búsetugæði og atvinnulíf.

- Unnin verði landslagsgreining fyrir Austurland með hliðsjón af flokkunarverkefni og leiðbeiningum Skipulagsstofnunar um landslagsgerðir á landsvísu og með það í huga að hún geti nýst við:
  - Stefnumótun um landnotkun og mannvirkjagerð í aðalskipulagi, þ.m.t. stefnu um óbyggð víðerni og skógrækt.
  - Mótun deiliskipulags fyrir afmörkuð svæði.
  - Umhverfismat áætlana og framkvæmda.
  - Skógræktaráætlanir.
  - Þróun útivistarmöguleika og afþreyingar á sviði ferðaþjónustu.
  - Þróun svæðismarks (e. regional brand) landshlutans og staðarmarks fyrir einstaka staði innan hans (e. place brand) sem aftur nýtist í markaðssetningu vara á svæðinu og til að laða að íbúa og ferðamenn.

É.2 Verðmætt landslag varðveitist og landslagsgæði aukist.

- Framangreindri greiningu og skipulags- og áætlanagerð verði beitt til að verðmætt landslag varðveitist og landslagsgæði aukist.
- Við skipulag frístundabyggðar og annarrar nýrrar byggðar í dreifbýli verði leitast við að skerða ekki mikilvæg eða viðkvæm svæði.

[48] Unnið út frá skýrslunni Landslag á Íslandi. Útg. Skipulagsstofnun 2020.

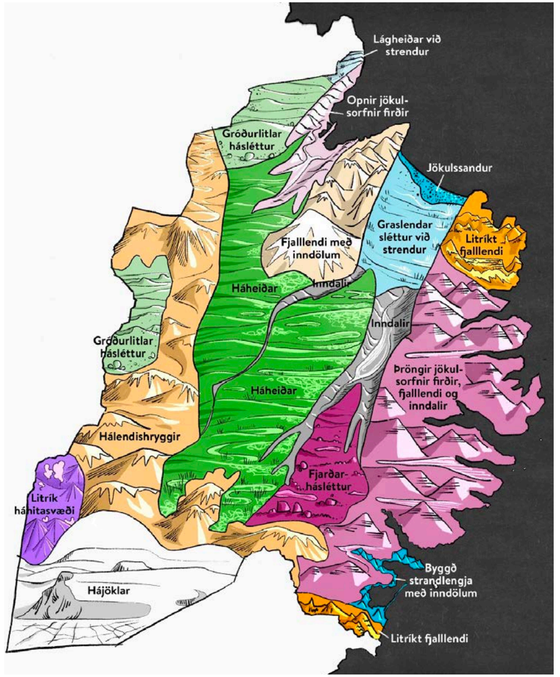

Landslagsgerðir Austurlands.[48]

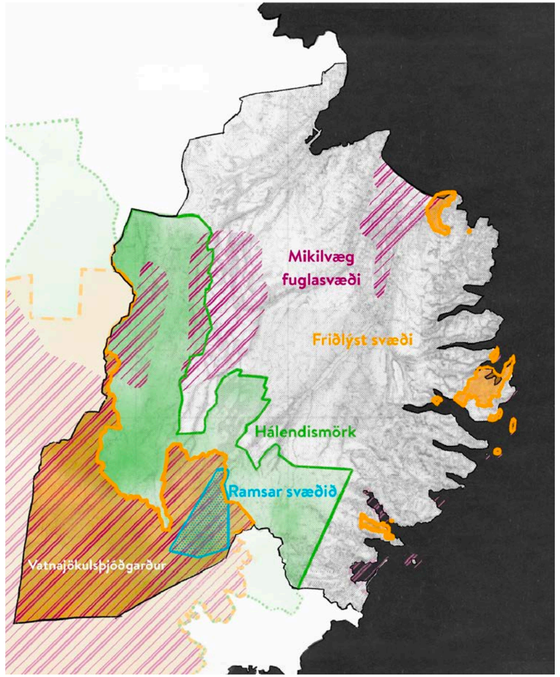

Friðlýst svæði á Austurlandi 2022.

É.3 Vatnajökulsþjóðgarður og önnur friðlýst svæði eflist sem aflvakar í ferðaþjónustu og störfum þeim tengdum í landshlutanum fjölgi.

- Unnið verði að því að efla samvinnu sveitarfélaga við þjóðgarð og Umhverfisstofnun um skipulag svæðanna, hagnýtingu tækifæra og uppbyggingu innviða í þágu náttúruverndar, útivistar og ferðaþjónustu.
- Stjórnsýsla Vatnajökulsþjóðgarðs verði vistuð á Austurlandi.

É.4 Hálendissvæði Austurlands nýtist í auknum mæli sem auðlind í ferðaþjónustu.

- Unnið verði með náttúru- og menningararf á hálendi Austurlands sem auðlind í ferðaþjónustu og stutt verði við samstarf ferðaþjónustuaðila um hagnýtingu auðlindarinnar.

É.5 Hálendissvæði Austurlands haldi sérkennum sínum.

- Sérkennum og náttúrugæðum hálendisins verði viðhaldið og tekið tillit til landslagsheilda, menningarminja og upplifunarmöguleika við skipulag, landnýtingu og mannvirkjagerð.

É.6 Svæði sem teljast verðmæt á svæðis-, lands- eða heimsvísu vegna náttúrufars og/eða landslags varðveitist sem best.

- Staðinn verði vörður um votlendi sem hafa alþjóðlegt gildi og hafa verið samþykkt á skrá Ramsarsamningsins, sem og svæði sem hafa verið skráð sem mikilvæg fuglasvæði samkvæmt viðmiðum Alþjóðlegu fuglaverndarsamtakanna (BirdLife International).
- Friðlýsingu samkvæmt lögum um náttúruvernd eða hverfisvernd aðalskipulags, verði beitt eftir aðstæðum, til að vernda svæði sem þykja verðmæt.

Skýringar við stefnu um landslagsgerðir og verndarsvæði

Landslag sem auðlind

Hugtakið landslag nær til margvíslegra þátta náttúru, menningar og skynjunar sem til samans skapa upplifun af tilteknu svæði eða stað. Upplifunin er hluti af sjálfsmynd og vellíðan íbúa, ásamt því að hafa áhrif á búsetugæði, aðdráttarafl og ímynd staðar eða svæðis. Landslag er þannig auðlind sem nýtist við að laða að ferðafólk, fyrirtæki og nýja íbúa.

Breytingar á landslagi verða bæði vegna náttúrulegra ferla og mannlegra athafna. Skipulagsáætlanir og umhverfismat áætlana og framkvæmda gegna mikilvægu hlutverki við að stuðla að því að landslagsbreytingar verði sem jákvæðastar fyrir náttúru og samfélag. Til dæmis með því að setja landnotkunarákvæði, skilgreina verndarsvæði og tryggja vandaðan undirbúning mannvirkjagerðar.

Í Landslagssamningi Evrópu[49] sem tók gildi á Íslandi árið 2020 er lögð áhersla á að landslagssjónarmið séu tvinnuð inn í stefnu á öllum sviðum samfélags og að unnið sé að því að auka vitund um gildi og gæði landslags, m.a. með landslagsgreiningu. Þeim áherslum er fylgt eftir í tillögu Skipulagsstofnunar að viðauka við landsskipulagsstefnu sem kynnt var árið 2020.[50] Samsvarandi tillaga að þingsályktun var lögð fram á Alþingi í apríl 2021 en hefur ekki verið afgreidd.[51]

[49] Landslagssamningur Evrópu.
[50] Landsskipulagsstefna.
[51] Tillaga til þingsályktunar um endurskoðaða landsskipulagsstefnu 2015–2026.
[52] Mynd þýdd og staðfærð úr: Christine Tudor, 2014. An approach to Landscape Character Assessment. Birt í: Skipulagsstofnun 2021: Tillaga Skipulagsstofnunar að viðauka við Landsskipulagsstefnu 2015–2026.
[53] Landslag á Íslandi.

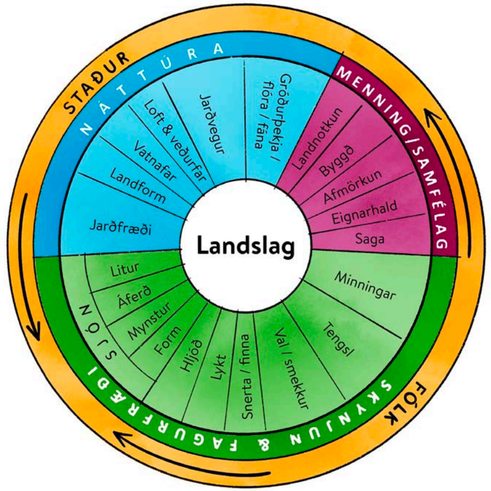

Hugtakið landslag nær til margvíslegra þátta, náttúrufarslegra og menningarlegra, sem fólk skynjar með óíkum hætti.[52]

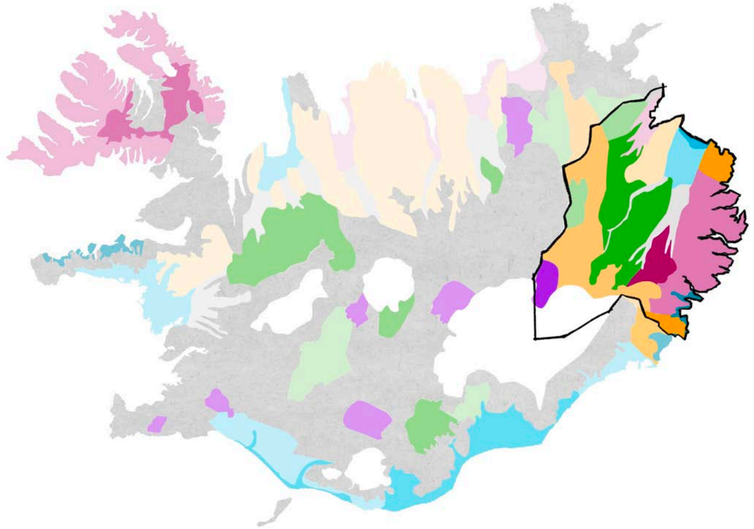

Landslagsgerðir á Austurlandi og þau önnur svæði á Íslandi þar sem þær er að finna.

Landslagsgreining

Skipulagsstofnun hefur látið vinna flokkunarkerfi fyrir landslagsgerðir á Íslandi þar sem hver gerð er skilgreind út frá landformum, landhæð, yfirborði lands, landnýtingu og sjónrænum eiginleikum. Tilgangur kortlagningarinnar er að leggja til grunnupplýsingar sem litið verði til við skipulagsgerð og nánari framtíðarkortlagningu landslagsheilda.[53]

Framangreind flokkun dregur fram að á Austurlandi er mikil fjölbreytni í landslagi og að þar er að finna landslagsgerðir sem eru fágætar á landsvísu og veita landshlutanum því ákveðna sérstöðu.

Frekari staðbundin greining getur gefið enn betri grunn fyrir stefnumótun um verndun og mótun landslags, deiliskipulagsgerð og mannvirkjagerð. Þá getur hún nýst við frekari þróun ferðaþjónustu sem byggir á sérstöðu svæðisins.

Auk landslagsgreiningar getur flokkun vistgerða og fornleifaskráning bætt grundvöll fyrir mat á verndargildi og ákvarðanir um verndun eða friðlýsingu svæða.

Friðlýst svæði og önnur verndarsvæði

Ákvörðun um verndun svæða byggir á mati á verndargildi náttúrufars, landslags, sögu eða minja. Í því mati er horft til sérstöðu á svæðisvísu, landsvísu eða heimsvísu.

Austurland státar af því að eiga hlut í Vatnajökulsþjóðgarði sem er á Heimsminjaskrá UNESCO. Þjóðgarðurinn dregur árlega að sér fjölda gesta og í honum liggja enn mikil sóknarfæri í ferðaþjónustu á Austurlandi. Á vegum þjóðgarðsins er rekin gestastofa í Fljótsdal, Snæfellsstofa, sem er mikilvægt akkeri náttúruverndar og ferðaþjónustu í landshlutanum.

Önnur friðlýst svæði í landshlutanum eru ýmist friðlönd, fólkvangar, landslagsverndarsvæði, náttúruvætti eða vernduð búsvæði, auk verndarsvæðis vatnasviðs Jökulsár á Fjöllum sem er friðlýst gagnvart orkuvinnslu.

Friðlönd
- Kringilsárrani
- Hólmanes
- Skrúður

Fólkvangar
- Fólkvangur Neskaupstaðar,
- Hólmanes
- Teigarhorn

Landslagsverndarsvæði
- Gerpissvæðið
- Svæði norðan Dyrfjalla

Náttúruvætti
- Stórurð
- Helgustaðanáma
- Teigarhorn
- Blábjörg á Berufjarðarströnd

Búsvæði
- Hálsar í Djúpavogshreppi - búsvæði tjarnaklukku.

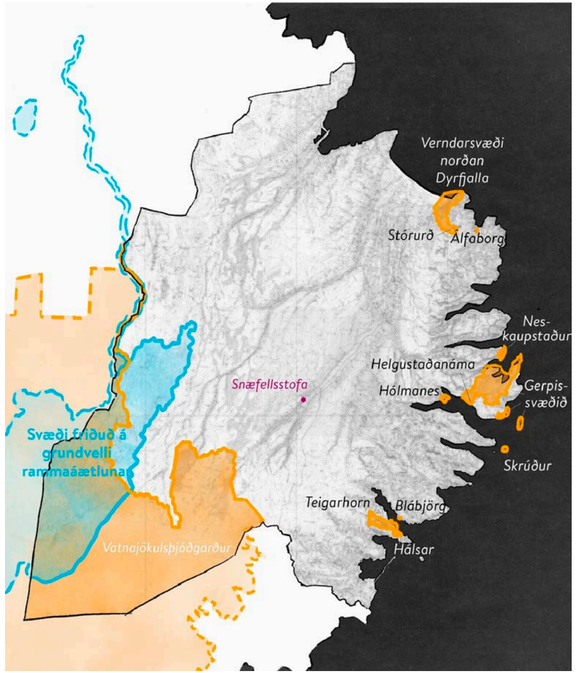

Friðlýst svæði á Austurlandi.

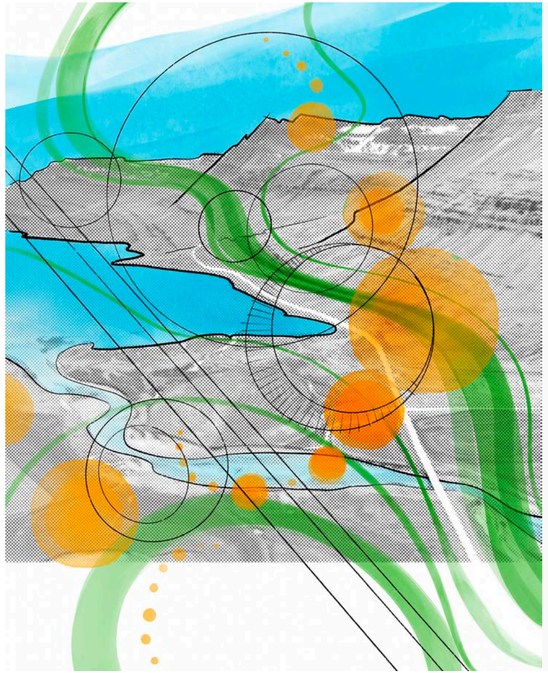

F. Stefna um staðarmótun

F.1 Falleg landslags- og mann virkjahönnun einkenni áfangastaði ferðamanna.

- Unnar verði leiðbeiningar fyrir hönnun áfangastaða í landshlutanum til að stuðla að góðum gæðum og öryggi.

F.2 Miðbæir og önnur almenningsrými þéttbýlisstaðanna fegrist.

- Gatnahönnun og landslagsmótun verði beitt til að skapa aðlaðandi umhverfi og umgjörð um mannlíf.
- Gróður verði aukinn til að fegra og bæta umhverfi, skapa aðlaðandi og áhugaverða umgjörð um hreyfingu og útiveru, um leið og lagt er að mörkum til loftslagsmála og viðhalds líffræðilegs fjölbreytileika.

F.3 Mannvirki falli vel að landslagi.

- Staðarval og hönnun mannvirkja, í þéttbýli og dreifbýli, taki mið af landslagi, kennileitum, sjónlínum, útsýni og þeirri byggð sem fyrir er. Sérstaklega verði vandað til hönnunar bygginga og annarra mannvirkja sem mynda ný kennileiti.

Skýringar við stefnu um staðarmótun

Mótun staða og aðlögun að landslagi

Við þróun þéttbýlis og dreifbýlis, þ.m.t. áfangastaða ferðamanna, er mikilvægt að skilgreina sérkenni, ímynd og sérstöðu staða og stuðla þannig að eftirminnilegri upplifun íbúa og gesta.[54]

Mannvirki í dreifbýli ættu að taka mið af byggingarhefð, landslagi og staðháttum, s.s. kennileitum, sjónlínum og útsýni. Forðast ætti að reisa mannvirki að óþörfu á svæðum sem eru einstök og verðmæt vegna landslagssérkenna eða vistgerða. Frístundabyggð ætti að vera vel afmörkuð og samfelld til þess að koma í veg fyrir skerðingu á viðkvæmum svæðum og landslagsgæðum.[55] Með skilgreindum ferðaleiðum og vandaðri mannvirkjagerð við ferðamannastaði er hægt að beina umferð eftir tilteknum leiðum og þannig vernda viðkvæma náttúru fyrir raski.

Leitast ætti við að haga skipulagi byggðar og landnotkunar í þéttbýli þannig að landslagseinkenni séu varðveitt og að hönnun byggðar og bæjarrýma efli þau gæði sem felast í landslagi og náttúrulegu umhverfi. Tryggja ætti gott aðgengi fyrir alla ferðamáta að ósnortinni náttúru sem víða má finna á Austurlandi og hvetur til útiveru, hreyfingar og náttúruupplifunar.[56]

[54] Skipulag og ferðamál - hugmyndahefti. Skipulagsstofnun.
[55] Landsskipulagsstefna 2015-2026.
[56] Tillaga að viðauka við Landsskipulagsstefnu.

Vandaða byggingarlist má sjá víða á Austurlandi og er hönnun Snæfellsstofu gott dæmi en hún er fyrsta vistvottaða bygging landsins.

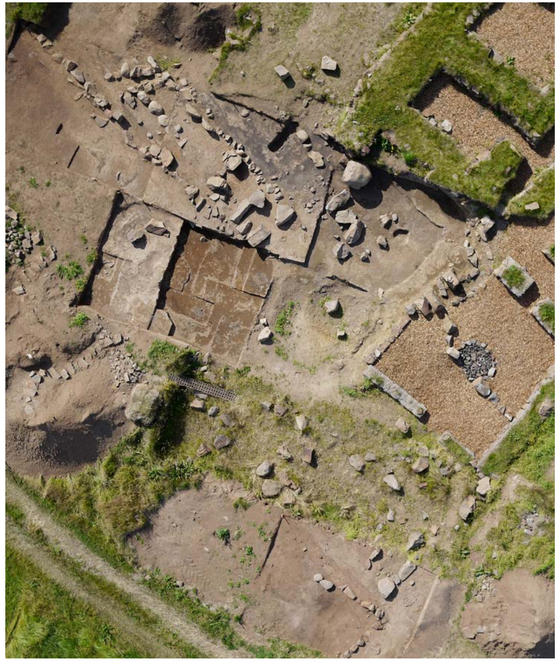

Fornleifauppgröftur að Skriðuklaustri 2010.

G. Stefna um minjar og sögu

G.1 Verðmætar menningarminjar varðveitist.

- Staðinn verði vörður um verðmætan byggingararf og aðrar menningarminjar.
- Unnið verði að skráningu fornleifa og mati á verndargildi, með forgang á svæði sem kunna að raskast.

G.2 Saga og menningararfur nýtist í auknum mæli.

- Gögn um fornleifar, sögustaði og aðrar menningarminjar verði gerð sem aðgengilegust. Tekið verði tillit til þeirra við landnotkun, mannvirkjagerð og nýtingu þeirra við vöruþróun í ferðaþjónustu og öðrum greinum.
- Lögð verði áhersla á að draga fram og kynna sögur og sögustaði sem mynda söguþræði landshlutans og stuðla að nýtingu þeirra við vöruþróun og markaðssetningu í ferðaþjónustu og öðrum greinum. Söguþræðir geta t.d. snúist um sögulegt efni eins og landnámsmenn, heiðarbýli, klaustur, norsku byggingarnar og áhrif erlendra sjómanna, en einnig um nýrri sögur og staði sem lýsa atvinnusögu og nútímamenningu landshlutans.

Skýringar við stefnu um minjar og sögu

Saga Austurlands er, líkt og landslag, hluti af sjálfsmynd íbúa um leið og hún er auðlind sem hægt er að nýta við landslagsmótun, vöruþróun og markaðssetningu svæðis og einstakra atvinnugreina eða vara.

Góð og aðgengileg gögn um sögu og minjar eru mikilvæg til að þessi auðlind nýtist sem skyldi. Því er örnefna- og fornleifaskráning mikilvæg sem og fornleifauppgröftur og aðrar rannsóknir á minjum og sögu.

Með því að huga að sögulegu samhengi við þróun byggðar og nýta menningararfinn til að draga fram sérkenni landslags, má styrkja rætur samfélags og staðaranda svæðisins. Sagan verður lifandi og sýnileg.

Í þeim tilgangi að gera söguna sýnilega er einnig mikilvægt að söfn séu í stakk búin að geta varðveitt og sýnt fornminjar sem finnast í landshlutanum.

Til verndar menningararfi þarf að fyrirbyggja að álag valdi raski eða skemmdum. Einnig þarf að huga að því að lagfæra spjöll sem orðið hafa.

Á Djúpavogi hefur byggðin við voginn[17] verið skilgreind sem verndarsvæði í byggð á grundvelli samnefndra laga.[18] Þar er unnið að frekari verndun byggðarheilda og horfa mætti til fleiri staða á Austurlandi í því tilliti.

[17] Djúpivogur - Verndarsvæðið við voginn.
[18] Lög um verndarsvæði í byggð nr. 87/2015.
[19] Minjastofnun Íslands og gögn Ferðamálastofu. Sjá vefsjá svæðisskipulagsverkefnis.

Fornleifauppgröftur við Stöð í Stöðvarfirði.

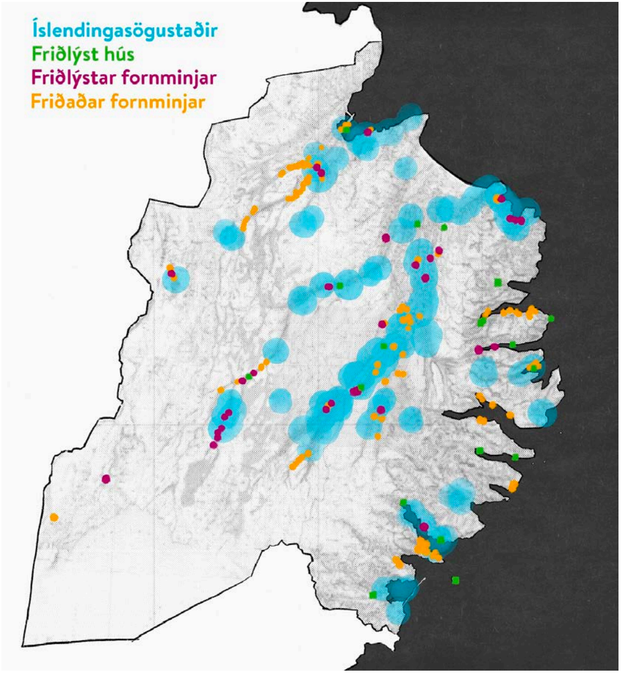

Friðlýstar fornminjar, friðlýst hús og sögustaðir Íslendingasagna[19]

4.0

AUSTURLAND - SVÆÐI SÓKNARFÆRA

4.1 Framtíðarþróun atvinnulífs

H. Lykilláherslur við atvinnuþróun

I. Hornsteinar atvinnulífs

4.2 Matvæli

Í. Framleiðsla matvæla og verðmætasköpun

J. Dreifing, innkaup og neysla matvæla

4.3 Skógur

K. Uppbygging skógarauðlindar

L. Skógarnytjar og verðmætasköpun

M. Aðgengi og útvist í skógum

4.3 Ferðaþjónusta

N. Samfélag og gestir

O. Auðlindir og innviðir ferðaþjónustunnar

Ó. Vörur og þjónustugæði

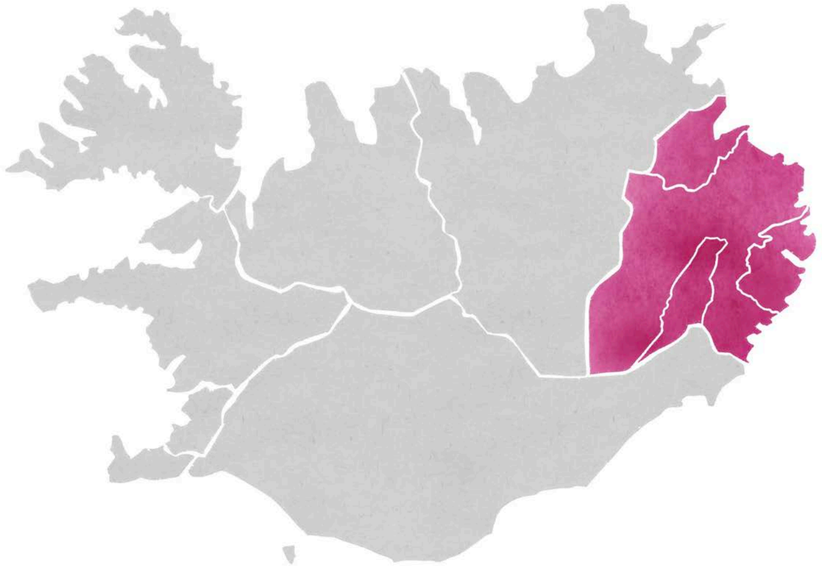

Meginmarkmið 2:
Austurland - svæði sóknarfæra

Austurland eflist sem svæði sóknarfæra þar sem blómlegt atvinnulíf nýtir auðlindir Austurlands á sjálfbæran hátt í sátt við samfélagið og nýsköpun, þekking og rannsóknir verða æ styrkari grundvöllur atvinnusköpunar og framþróunar.

Þessum árangri ætla sveitarfélögin á Austurlandi að ná með því að vinna að sameiginlegum markmiðum sem falla undir:

4.1 Framtíðarþróun atvinnulífs
4.2 Matvæli
4.3 Skóga
4.4 Ferðaþjónustu

Viðfangsefni markmiðanna snúa að því að Austurland sé:

- Svæði þar sem eru skýrar lykiláherslur um atvinnuþróun og hefðbundnir og nýrri hornsteinar atvinnulífsins styrkjast.
- Svæði þar sem er stuðlað að verðmætasköpun í matvælaframleiðslu og góður matur er í boði fyrir íbúa og gesti.
- Svæði þar sem skógur vex vel í þágu umhverfis, atvinnusköpunar og útivistar.
- Svæði þar sem rekin er sjálfbær, ábyrg og öflug ferðaþjónusta allt árið um kring.

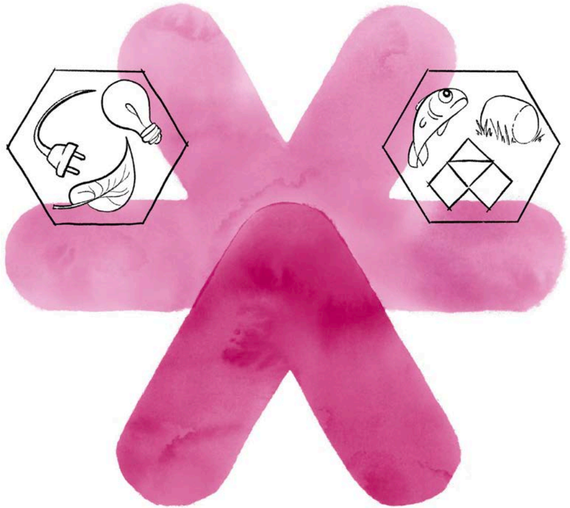

Viðfangsefni kaflans eru:
H. Lykiláherslur við atvinnuþróun
I. Hornsteinar atvinnulífs

4.1 Framtíðarþróun atvinnulífs

Burðarstólpar efnahagslífs á Austurlandi verða styrktir og uppbygging atvinnugreina hefur sjálfbæra nýtingu auðlinda að leiðarljósi. Staðbundin þekking verður efld í þágu nýsköpunar.

H. Stefna um lykiláherslur við atvinnuþróun

H.1 Vöxtur í atvinnulífi Austurlands byggist á sjálfbærri nýtingu fjölbreyttra auðlinda Austurlands og út frá áherslum hringrásarhagkerfis.

- Stuðlað verði að þróun umhverfisvænna fyrirtækja og starfa sem byggja á auðlindum í umhverfi, samfélagi og menningu landshlutans.
- Stuðlað verði að þróun starfsemi sem miðar að því að draga úr auðlindanotkun, auka líftíma auðlinda og koma í veg fyrir að efni og hlutir hverfi úr hagkerfinu sem úrgangur.
- Stuðlað verði að uppbyggingu græns orkugarðs á Austurlandi.
- Hvatt verði til umhverfis- og gæðavottunar fyrirtækja sem nýta auðlindir lands, sjávar og strandsvæða.

H.2 Saga og menningararfur nýtist í auknum mæli.

- Unnið verði yfirlit yfir mannauð Austurlands svo greina megi tækifæri til að virkja og byggja hann upp frekar. Höfð verði hliðsjón af tæknibreytingum sem kenndar eru við fjórðu iðnbyltinguna og snúa t.d. að gervigreind, líftækni og sjálfvirknivæðingu.
- Stuðlað verði að auknu samstarfi á milli atvinnugreina svo þekking í þeim nýtist á sem flestum sviðum og skapi ný tækifæri.
- Stuðlað verði að góðu aðgengi að framhalds- og háskólanámi sem og lengri og styttri námskeiðum sem svara þörfum atvinnulífsins.
- Stuðlað verði að eflingu rannsókna á umhverfi, atvinnulífi, samfélagi og menningu Austurlands og miðlun niðurstaðna þeirra.
- Stuðlað verði að fjölgun starfa í skapandi greinum með eflingu þeirra á öllum skólastigum, s.s. tónlist, myndlist, sviðslistir, kvikmyndagerð, dagskrárgerð, tölvuleikjagerð og hönnun hverskonar.
- Unnið verði að eflingu nýsköpunar, sbr. 5. kafla.

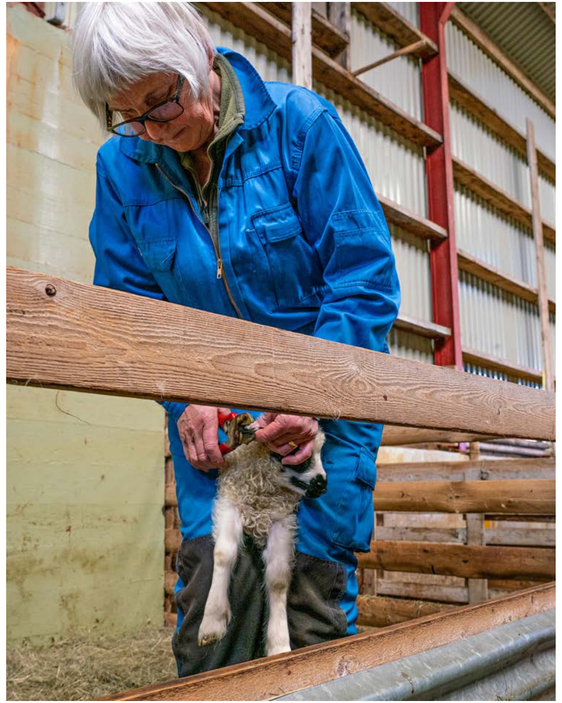

Skýringar við stefnu um lykiláherslur við atvinnuþróun

Auðlindir Austurlands og hringrásarhagkerfið

Auðlindir Austurlands er að finna í umhverfi, samfélagi, menningu og mannfólki. Náttúruauðlindir eins og vatn, jarðvegur, jarðefni, orkulindir og lífríki lands og sjávar, eru grundvöllur búsetu og í þeim liggja sóknarfæri. Ekki síst ef mannauður er efldur til að nýta þekkingu sína, taka frumkvæði og grípa tækifæri. Þá býr auður í landslagi, sögu og menningarlífi sem nýta má við vöruþróun og markaðssetningu.

Litið til framtíðar er mikilvægt að stuðla að hringrásarhagkerfi við nýtingu auðlinda. Í því felst m.a. að standa vörð um takmarkaðar auðlindir og draga úr losun gróðurhúsalofttegunda. Í kerfinu eru vörur endurnýttar og úrgangur tekinn til flokkunar og endurvinnslu til að halda hráefnum í hringrás. Með eflingu hringrásarhagkerfis má búast við að ný störf skapist í viðgerðarþjónustu og annarri þjónustu, meðhöndlun og endurvinnslu úrgangs, nýsköpun, hugviti og hönnun.

Möguleikar til vistvænnar atvinnustarfsemi og nýsköpunar með grænni orku eru miklir á Austurlandi. Í undirbúningi er uppbygging á grænum orkugarði í Reyðarfirði þar sem stefnt er á að framleiða rafeldsneyti til að greiða fyrir orkuskiptum í sjávarútvegi, sjó- og landflutningum. Auk þess stendur til að kanna möguleika á framleiðslu á kolefnislausum áburði, endurnýtingu varma til húshitunar á Reyðarfirði og notkun súrefnis við landeldi á fiski.

Tækni, hugvit og fjórða iðnbyltingin

Þær öru tæknibreytingar sem hafa verið í heiminum á liðnum áratugum og eru fyrirsjáanlegar í náinni framtíð, hafa verið kallaðar fjórða iðnbyltingin. Breytingarnar munu hafa áhrif á líf og störf íbúa Austurlands eins og annarsstaðar. Hæfni mannauðs og samfélagsins alls, til að takast á við breytingarnar og nýta möguleika sem ný tækni veitir, eru forsenda hagfelldrar þróunar.

Á Austurlandi hefur verið lögð áhersla á að efla tækniþekkingu, skapandi greinar, frumkvöðlastarf og nýsköpun og á næstu árum mun þurfa að beina sjónum ennfrekar að þessum sviðum til að tryggja samkeppnishæfni landshlutans. Bæta þarf möguleika til framhalds- og háskólamenntunar, efla rannsóknir og þróun og stuðla að samvinnu atvinnugreina til að skapa ný sóknarfæri.

[1] Stjórnarráð Íslands: Hringrásarhagkerfið.
[2] Grænir iðngarðar - tækifæri fyrir Ísland.
[3] Landsvirkjun 2021: Þróunarferli græns orkugarðs á Reyðarfirði.
[4] Stjórnarráð Íslands 2019: Ísland og fjórða iðnbyltingin.
[5] Austurbrú 2014: Samstarf um þekkingarsköpun í áliðnaði á Austurlandi.
[6] Austurbrú 2014: Mikil hvatning fyrir skapandi greinar á Austurlandi.
[7] Hacking Austurland.
[8] Austurbrú: Atvinnuþróun og nýsköpun.
[9] Nýsköpunarfandið Ísland.
[10] Austurbrú 2014: Mikil hvatning fyrir skapandi greinar á Austurlandi.

I. Stefna um hornsteina atvinnulífs

I.1 Hefðbundnir hornsteinar atvinnulífs Austurlands; sjávarútvegur, landbúnaðar og iðnaður, viðhaldist og styrkist.

- Sjávarútvegur viðhaldist sem lykilatvinnugrein landshlutans með því að:
  - Búið verði vel að útgerð og vinnslu með góðum atvinnusvæðum, hafnarmannvirkjum og öðrum innviðum.
  - Stuðlað verði að aukinni fullvinnslu, nýsköpun og sjálfbærri nýtingu auðlinda hafsins og leitað verðinýrra tegunda, í veiðum og ræktun, bæði til manneldis og fyrir iðnaðarframleiðslu.
  - Hvatt verði og stutt við rannsóknir á lífríki sjávar við Austfirði og mögulegum breytingum á því vegna hnattrænna loftslagsbreytinga.
  - Stuðlað verði að möguleikum smábáta til að sækja afla á mið næst landi.
  - Unnið verði að því að sveitarfélög hafi skipulagsvald yfir víkum og fjörðum og forræði yfir gjaldtöku hins opinbera af sjávarútvegi og fiskeldi.
- Landbúnaður viðhaldist sem lykilatvinnugrein landshlutans með því að:
  - Staðinn verði vörður um þau náttúrugæði sem landbúnaðarframleiðslan byggir á, s.s. jarðvegur og gott ræktarland, beitarlönd og vatn.
  - Landbúnaðarland verði flokkað með tilliti til ræktunarskilyrða til grundvallar landnotkunarskipulagi og ákvarðana um tegund ræktunar, með það að markmiði vernda land sem er gott til ræktunar matvæla og fóðurs.
  - Stuðlað verði að aukinni fjölbreytni í landbúnaði, s.s. með frekari ræktun matjurta, dýra og fóðurs, skógrækt og mögulega ræktunar orkujurta og lífeldsneytis.
- Iðnaður viðhaldist sem lykilatvinnugrein landshlutans með því að:
  - Stuðla að því að álframleiðsla verði áfram ein undirstaða efnahagslífs landshlutans.
  - Búið verði vel að iðnaðarstarfsemi með góðum atvinnusvæðum, höfnum og öðrum innviðum.

I.2 Á næstu áratugum beinist sjónir einkum að þremur greinum til að efla atvinnulíf, búsetugæði og aðdráttarafl Austurlands og til að takast á við hnattrænar umhverfisbreytingar.

- Matvælaframleiðsla eflist, sjá kafla 4.2.
- Skógrækt vaxi, sjá kafla 4.3.
- Ferðaþjónusta styrkist, sjá kafla 4.4.

Skýringar við stefnu um hornsteina atvinnulífs

Sjávarútvegur

Sjávarútvegsfyrirtæki á Austfjörðum eru burðarásar atvinnulífs landshlutans og meðal þeirra stærstu á Íslandi. Bæði sveitarfélög og ríki hafa umtalsverðar tekjur af þeim sem skilar sér aftur í samfélagið. Sjálfbær og ábyrg nýting auðugra fiskimiða við Austfirði er því lykilmál fyrir svæðið. Hnattrænar umhverfisbreytingar af völdum hlýnunar loftslags kunna að áhrif á göngu fiskistofna í framtíðinni og eru rannsóknir á auðlindum hafsins því mikilvægar.

Íslenskur sjávarútvegur hefur sterka alþjóðlega samkeppnisstöðu, m.a. vegna mikillar tækniváðingar á liðnum árum. Það hefur hins vegar þýtt fækkun starfa fiskvinnslu og hliðargreinum hennar og líklegt er að sú þróun haldi áfram. Mikill áhugi er því á að efla fullvinnslu sjávarfangs á Austurlandi og þannig ýta undir verðmætasköpun og fjölbreytni starfa. Einnig er áhugi fyrir því að aðrar matvælagreinar geti samnýtt þá tækni og kunnáttu sem skapast hefur í sjávarútvegi.

Sveitarfélögin styðja við sjávarútveg landshlutans t.d. með nægu rými til athafna og góðum hafnarmannvirkjum og öðrum samgöngumannvirkjum.

Landbúnaður

Landbúnaður er mikilvæg grunnstoð í atvinnulífi Austurlands og vegur sauðfjárbúskapur þar langmest en kúabúskapur hefur einnig talsvert vægi og nokkur bú eru með nautgripi og varphænsni. Þá hefur skógrækt verið mikilvæg tegund búskapar á Austurlandi og á eftir að þróast í fullburða atvinnugrein á næstu áratugum. Ennfremur er á Austurland mikil reynsla og þekking í lífrænni ræktun trjáa og matjurta.

Framleiðslu landbúnaðarafurða er stjórnað í gegnum búvörusamninga á milli íslenska ríkisins og Bændasamtaka Íslands. Samningarnir eiga að tryggja nægt framboð á landbúnaðarvörum, aukna verðmætasköpun og hagræðingu í framleiðslu. Í seinni tið hefur verið aukin áhersla á sjálfbærni og að ákveðnar búgreinar nái að kolefnisjafna sig fyrir árið 2040. En önnur áskorun landbúnaðar er sjálfbær nýting beitar- og ræktunarlands og hefur íslenska ríkið útbúið leiðbeiningar um flokkun landbúnaðarlands, sem sveitarfélögum er ætlað að fylgja eftir.

Miklar tæknibreytingar hafa átt sér stað í landbúnaði með tilkomu sjálfvirknivæðingar og nákvæmnisbúskapar og þessar breytingar munu fækka og breyta störfum í landbúnaði. Því er mikilvægt að leita leiða til að styðja við aukna fjölbreytni í búskap og almennu atvinnulífi sveita. Á vegum stjórnvalda stendur t.d. yfir greining á möguleikum til að auka ræktun orkujurta og framleiðslu lífeldsneytis hér á landi.

Landbúnaðarkerfið þarf í auknum mæli að vera í stakk búið til að aðlagast breyttu neyslumynstri og miðla upplýsingum um uppruna og innihald til neytenda.

[51] Austurland - Stöðugreining 2019.
[52] Dróg að Landsáætlun í skógrækt 2021-2025.
[53] Stjórnarráðið. Búvörusamningar.
[54] Leiðbeiningar um flokkun landbúnaðarlands með tilliti til hæfni til ræktunar.
[55] Tillaga að viðauka við landsskipulagsstefnu.
[56] Matvælastefna Íslands.

Iðnaður
Á Austurlandi varð mikil bylting í atvinnulífi upp úr síðustu aldamótum með tilkomu Kárahnjúkavirkjunar og álvers Alcoa Fjarðaáls á Reyðarfirði. Ný sérhæfð störf sköpuðust auk allra þeirra afleiddu þjónustustarfa sem verða til við slíka uppbyggingu en fylgst hefur verið með þeirri þróun í gegnum sjálfbærniverkefni Alcoa Fjarðaáls og Landsvirkjunar, sem Austurbrú hefur umsjón með.[17]

Fullyrða má að austfirskur iðnaður skipti miklu máli fyrir þjóðarhag því um fjórðungur af útflutningstekjum Íslands fer um hafnirnar í Fjarðabyggð. Þetta vægi gæti aukist enn frekar með áframvinnslu áls á svæðinu en möguleikar á slíkri vinnslu hafa verið til skoðunar í gegnum árin.

Í tengslum við aðra hornsteina atvinnulífsins, sjávarútveg og landbúnað, hefur byggst upp mikil iðnaðar- og tækniþekking á Austurlandi, sem í búa sóknarfæri, t.d. með yfirfærslu kunnáttunnar yfir í aðrar greinar.

Laða þarf að hæft og áhugasamt fólk til vinnu í iðnfyrirtækjum landshlutans en það reynst erfitt á liðnum árum. Sú áskorun kallar á að styrkja tengsl á milli skólakerfis og iðnaðarins og stuðla að góðum vinnu- og búsetuaðstæðum, þannig að lífsgæði aukist.

[17] Sjálfbærniverkefni á Austurlandi. Álver Alcoa Fjarðaáls.
[18] Austurbrú 2016: Iðnaður og þróun byggðar.
[19] Austurbrú 2014: Samráðsfundur um áframvinnslu áls á Austurland.
[20] Austurbrú 2016: Iðnaður og þróun byggðar.

4.2 Matvæli

Á Austurlandi verður stutt við framleiðslu matvæla á svæðinu, þekking efld, fullvinnsla hráefna aukinn og aðgengi að austfirskum mat bætt. Leiðarljósið er sjálfbærni, verðmætasköpun og lágmark sóunar innan matvælakerfisins. Þannig eflum við gæði og ímynd austfirskra matvæla og tryggjum áframhaldandi samkeppnishæfni Austurlands sem svæði matvælaframleiðslu.

Viðfangsefni kaflans eru:
Í. Framleiðsla matvæla og verðmætasköpun
J. Dreifing, innkaup og neysla matvæla

Í. Stefna um framleiðslu matvæla og verðmætasköpun

Í.1 Ræktun og öflun hráefna til matvælaframleiðslu einkennist af virðingu fyrir auðlindum, sjálfbærri og ábyrgri nýtingu þeirra.

- Nýting hráefna úr sjó, vatni og af landi byggist á þekkingu um viðkomandi vistkerfi og virku eftirliti með ástandi þess.

Í.2 Fiskeldi og öflun hefðbundinna og nýrra hráefna úr sjó styrki matvælaframleiðslu Austurlands og hliðargreinar hennar.

- Stuðlað verði að rannsóknum á möguleikum til nýtingar nýrra tegunda til manneldis.
- Fiskeldi verði bundið við firði sem eru í byggð og atvinnustarfsemi fer þegar fram í. Eyðifirðir verði lokaðir fyrir fiskeldi og sérstaða ósnortinnar náttúru varðveitt.
- Hvatt verði til lífræns fiskeldis með tilheyrandi vottun og að notuð sé besta tækni til að sporna við neikvæðum áhrifum fiskeldis á lífríki.
- Áhersla verði lögð á að rannsóknir, vöktun, ábyrg stjórnun og skilvirkt eftirlit einkenni fiskeldi á Austfjörðum, til að tryggja gæði afurða og koma í veg fyrir neikvæð áhrif á lífríki.
- Kapp verði lagt á að störfum við framleiðslu, vinnslu, eftirlit og rannsóknir verði sinnt í landshlutanum þannig að virðisauki framleiðslunnar verði til á Austurlandi.
- Unnið verði að því að sveitarfélög fái hlutdeild í gjaldtöku hins opinbera af fiskeldi.
- Strandsvæðisskipulagi og aðalskipulagi verði beitt til að samræma landnotkun og hagsmuni á mörkum lands og strandsvæða.

Í.3 Stuðlað verði að ræktun búfjár og matjurta af miklum gæðum til aukinnar fullvinnslu.

- Hvatt verði til lífrænnar landbúnaðarframleiðslu og tilheyrandi vottunar.

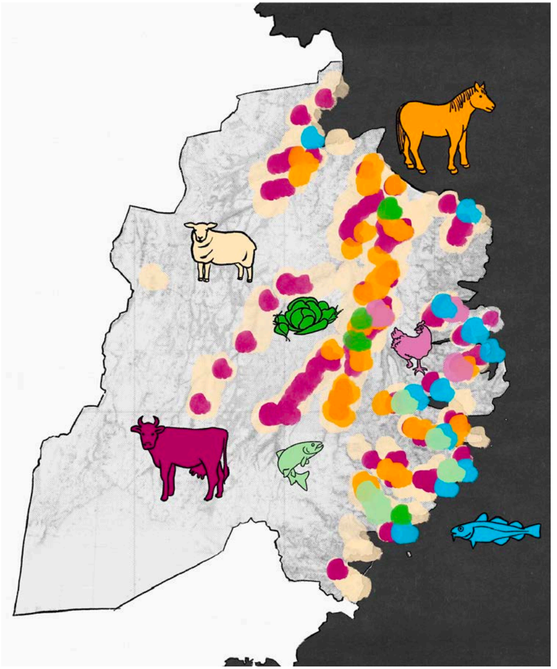

Frumframleiðendur matvæla á Austurlandi.[21]

Hringrásarkerfi matvæla.

- Kannaðir verði möguleikar á að finna jarðvarma sem hægt væri að nýta til yræktar.
- Hvatt verði til að beita tækni við að auka framleiðni í landbúnaði á sjálfbæran hátt.

Í.4 Úrvinnsla og fullvinnsla hráefna aukist sem og verðmætasköpun.

- Hvatt verði til samstarfs um vöruþróun í matvælaframleiðslu, á milli
  - þekkingarstofnana og matvælaframleiðanda
  - framleiðenda mismunandi matvæla
  - matvælaframleiðenda og fyrirtækja í öðrum greinum

  sem miðar að meiri nýsköpun, samlegðaráhrifum og samkeppnishæfni.
- Stuðlað verði að aukinni sérstöðu austfirskra matvæla, með áherslu á hollustu, ferskleika og einfaldleika, ásamt því að draga fram breytileika eftir árstíðum.

Í. 5 Matarúrgangur minnki og nýtist í auknum mæli sem hráefni í nýja vöru.

- Hvatt verði til minni matarsóunar við framleiðslu, vinnslu og neyslu matar með vitundarvakningu og fræðslu.
- Unnið verði að því að bæta möguleika til jarðgerðar úr matarúrgangi. Hvatt verði til þróun orkuframleiðslu úr úrgangi sem til fellur við framleiðslu, vinnslu og neyslu matar.
- Greindir verði aðrir nýtingamöguleikar úrgangs sem til verður í matvælakerfinu.

[21] Matarlandslagið.

Skýringar við stefnu um framleiðslu matvæla og verðmætasköpun

Framtíðarþróun og matvælastefna Íslands
Á alþjóðavísu mun eftirspurn eftir matvælum aukast og breytast þar sem mannfólki fjölgar og neysluhegðun breytist. Finna þarf nýjar og betri leiðir til að tryggja fæðuöryggi, auka framleiðni og draga úr neikvæðum áhrifum matvælaframleiðslu.

Íslensk stjórnvöld birtu árið 2020 matvælastefnu fyrir Ísland, sem er liður í því að tryggja fæðuöryggi á Íslandi og styrkja matvælaframleiðslu í landinu öllu. Horft er til nokkurra lykilþátta í þeirri stefnumótun: Verðmætasköpun, neytendur, ásýnd og öryggi, umhverfi og lýðheilsa. Markmiðið er að styrkja samkeppnishæfni íslenskra fyrirtækja með sjálfbæra nýtingu auðlinda, og nýsköpun að leiðarljósi. Markmið svæðisskipulagsins taka mið af þessum þáttum.

Matvælaframleiðsla á Austurlandi
Á Austurlandi er matvælaframleiðsla úr hráefnum af landi og úr sjó kjölfesta í atvinnulífinu. Sjávarútvegur hefur alla tíð verið efnahagslegur burðarás byggðanna og í seinni tíð hefur fiskeldi verið að byggjast upp á Austfjörðum, en sjóeldiskvíar eru jafnan utan netlaga og því á yfirráðasvæði ríkisins. Engu að síður hefur fiskeldi, eða getur haft, bein atvinnutengd áhrif með fjölgun starfa, þ.á.m. tæknistarfa sem krefjast háskólamenntunar í eldis- og framleiðslustjórnun en einnig afleiddra starfa t.a.m. flutningsaðila, verktaka, í hafnarstarfsemi og netagerð. Þær tekjur sem sveitarfélög hafa af fiskeldi eru hafnartengd gjöld, fasteignagjöld og útsvarstekjur.

Unnið er að strandsvæðisskipulagi á Austfjörðum um framtíðarnýtingu og vernd strandsvæðis svæðisins frá staðarmörkum sveitarfélaga að viðmiðunarlínu sem skilgreind er í lögum um veiðar í fiskveiðilandhelgi Íslands. Skipulagsáætlunin er mótuð af ráðherraskipuðu svæðisráði sem í eiga sæti fulltrúar ríkisins og sveitarfélaga. Reiknað er með að tillaga að strandsvæðisskipulagi Austfjarða verði kynnt vorið 2022.

Fjarðabyggð, þar sem stór hluti fiskeldis landshlutans er, hefur sett stefnu um fiskeldi þar sem lögð er áhersla á að eldið verði sjálfbært, burðarþolsmat fjarða ákvarði umfang fiskeldis á hverjum stað og regluverk og skilvirkt eftirlit haldi í lágmarki hugsanlegum neikvæðum áhrifum. Einnig er farið fram á að eyðifirðir verðir lokaðir fyrir fiskeldi og sérstaða ósnortinnar náttúru varðveitt. Með þessu er verið að vernda verðmæt svæði og draga úr mögulegum ruðningsáhrifum fiskeldis á aðra starfsemi t.a.m. ferðaþjónustu.

Í landsskipulagsstefnu eru lögð áhersla gengið sé út frá svokallaðri vistkerfisnálgun við strandsvæðisskipulag. Sú nálgun felur í sér að ákvarðanir um nýtingu auðlinda byggjast á bestu vísindalegu þekkingu um vistkerfið og að haft sé virkt eftirlit með ástandi þess.

[22] Sbr. lög um skipulag haf- og strandsvæða nr. 88/2018 og reglugerð um gerð strandsvæðisskipulags nr. 330/2020. Breyting á reglugerð nr. 196/2022.
[23] Staðarmörk sveitarfélaga eru 115 m út frá stórstraumsfjöruborði.
[24] Strandsvæðisskipulag á Austfjörðum.
[25] Fjarðabyggð 2017: Stefnupættir í fiskeldi.
[26] Landsskipulagsstefna 2015-2026.

J. Stefna um dreifingur, innkaup og neyslu matvæla

J.1 Flutningur á austfirskum matvælum, innan svæðis og utan, sé auðveldur.

- Vegakerfi styðji við skilvirkan flutning matvæla.
- Tryggð verði hentug aðstaða til vöruflutninga á Egilsstaðaflugvelli og í höfnum landshlutans.
- Unnið verði að því að styrkja möguleika til að tengja saman matvælaflutninga með flugi og skipum.

J.2 Tengsl framleiðenda, söluaðila og kaupenda styrkist.

- Hvatt verði til samvinnu á milli framleiðenda á svæðinu og söluaðila í þeim tilgangi að svara þörfum markaða sem best.
- Stuðlað verði að auknu aðgengi að austfirskum matvælum í verslunum og veitingahúsum á Austurlandi og í öðrum landshlutum.
- Stuðlað verði að samvinnu framleiðenda, veitingastaða og ferðaþjónustuaðila til að skapa eftirminnilega matarupplifun á Austurlandi.
- Hvatt verði til þess að stofnanir og fyrirtæki á Austurlandi kaupi mat og hráefni úr landshlutanum.
- Hvatt verði til þess að koma á vefverslun sem selur austfirsk matvæli með áherslu á rekjanlegan uppruna.
- Hvatt verði til markaðssetningar á austfirskum matvælum erlendis.

Skýringar við stefnu um dreifingu, innkaup og neyslu matvæla

Langmest af íslenskum landbúnaðarvörum fer á markað innanlands en því er öfugt farið með sjávarafurðir og fiskeldi. Þannig hafa kröfur erlendra markaða haft áhrif á stjórnun og vinnslu sjávarfangs og kemur það berlega í ljós hvað varðar kröfur um sjálfbæra nýtingu auðlinda og rekjanleika afurða.

Helstu markaðir fyrir fiskeldi, líkt og sjávarútveg, eru erlendis. Mörg tækifæri fylgja fiskeldi og tengdri starfsemi og mikilvægt er að greinin þróist í sátt við samfélagið og tengist atvinnulífinu almennt og þekkingarstofnunum svæðisins.

4.3 Skógur

Íbúar á Austurlandi munu í vaxandi mæli njóta útivistar í skógum. Skógrækt verður efld, skógum viðhaldið og þeir stækkaðir þar sem við á ekki síst í grennd við þéttbýli. Skógrækt mun þjóna þýðingarmiklu hlutverki til verndar umhverfinu og verður vaxandi og framsækin atvinnugrein á Austurlandi.

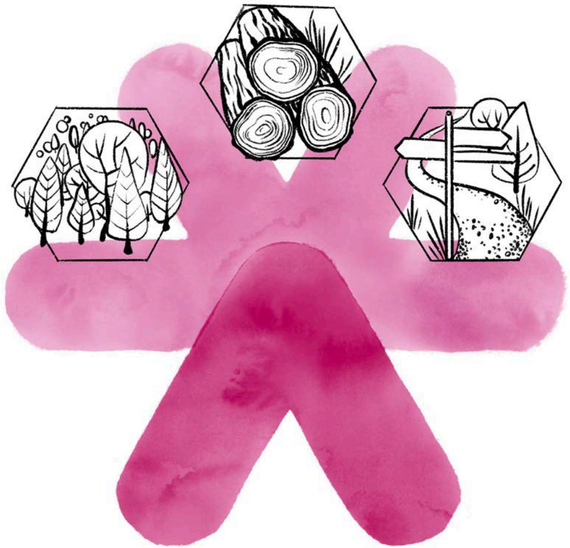

Viðfangsefni kaflans eru:
K. Uppbyggingu skógarauðlindar
L. Skógarnytjar og verðmætasköpun
M. Aðgengi og útivist í skógum

K. Stefna um uppbyggingu skógarauðlindar

K.1 Útbreiðsla vel staðsettra sjálfbærra skóga með margvíslega gagnsemi, aukist og náttúruskógar viðhaldist og stækki.

- Byggðir verði upp skógar með skipulegum hætti og stuðlað að góðri umhirðu þeirra með fjölbreytt markmið í huga;kolefnisbindingu, framleiðslu afurða, uppgræðslu lands, jarðvegsvernd, aðra vistkerfisþjónustu og útivist almennings.
- Lögð verði áhersla á að landval til skógræktar og val á trjátegundum miði að því að viðhalda og styrkja líffræðilega fjölbreytni og taki tillit til verndargildis fuglastofna, gróðurfars, landslagssérkenna, fornleifa og annarra minja. Flokkun landbúnaðarlands m.t.t gæða til ræktunar á matvælum eða fóðri, landslagsgreining og vistgerðaflokkun verði lögð til grundvallar skipulagsákvörðunum um landbúnaðarland.
- Lögð verði áhersla á að vernda náttúruskóga Austurlands og stuðla að útbreiðslu þeirra.
- Stuðlað verði að aukinni þekkingu og rannsóknum á skógum og skógrækt og miðlun hennar.

K.2 Skógrækt stuðli að landgræðslu og góðum ræktunarskilyrðum.

- Skjólbeltarækt verði beitt til að bæta ræktunarskilyrði.
- Hvatt verði til skógræktar svo jarðvegsbinda megi rofið og rýrt land.

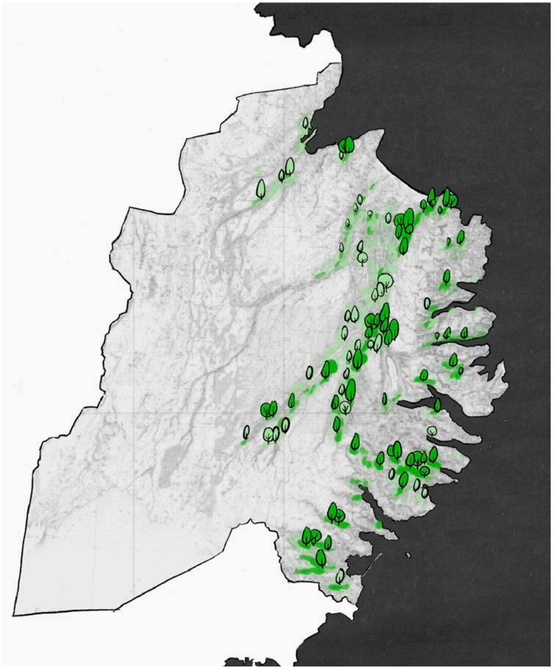

Útbreiðsla skóglendis á Austurlandi.

K.3 Skógar og skógrækt gegni lykilhlutverki við að ná markmiðum um kolefnishlutleysi landshlutans.

- Hvatt verði til verndunar skóga og skógarleifa og ræktunar skóga til að binda og viðhalda kolefnisforða.
- Stuðlað verði að aðlögunarhæfni og þanþoli skóga gagnvart loftslagsbreytingum og aukinni kolefnisbindingu þeirra með vali á trjátegundum.
- Hvatt verði til þess að skógræktarbændur taki þátt í verkefnum um skógrækt til kolefnisbindingar.

K.4 Skógrækt nýtist til að draga úr hugsanlegu tjóni vegna náttúruvár.

- Fjallað verði um möguleika skóga til að gegna hlutverki við varnir gegn ofanflóðahættu.

K.5 Varnir gegn gróðureldum styrkist.

- Lögð verði áhersla á að fjallað sé um varnir og viðbrögð við mögulegum gróðureldum í landshlutaáætlun og ræktunaráætlunum.

Skýringar við stefnu um uppbyggingu skógarauðlindar

Skógar eru eitt af aðalsérkennum landslags og landbúnaðar á Austurlandi. Þar á skógrækt sér langa sögu og mikil reynsla og þekking hefur byggst upp. Með áframhaldandi markvissri uppbyggingu auðlindarinnar og frekari eflingu þekkingar mun skógrækt í landshlutanum þróast í öfluga atvinnugrein. Til greinarinnar telst vernd, endurheimt, ræktun, umhirða, nýting og endurnýjun skóga og síðan framleiðsla úr ýmis konar skógarfangi. Til hennar teljast líka rannsóknir, ráðgjöf, áætlanagerð.[27]

Í drögum að landsáætlun um skógrækt er lögð áhersla á að tekið sé mið af umhverfis- og samfélagsþáttum jafnt sem hagrænum við uppbyggingu og nýtingu skóga, þ.e. að skógræktin sé sjálfbær. Á grunni hennar er áformað að setja fram landshlutaáætlanir í samstarfi Skógræktarinnar, sveitarfélaga og hagsmunaaðila, og þar sett sameiginleg markmið um uppbyggingu skóga, viðmið við val á svæðum og trjátegundum og aðrar áherslur við ræktun.

Í landsáætlunardrögunum er sett í forgang að byggja upp skóg sem stemmir stigu við hraðfara loftslagsbreytingum til að stuðla að markmiði um kolefnishlutleysi á Íslandi árið 2040.[28] Í tillögu að viðauka við landsskipulagsstefnu er einnig áhersla á að skógrækt miði að aukinni bindingu kolefnis í gróðri og jarðvegi.[29] Það er jafnframt eitt af markmiðum laga um skógrækt og laga um landgræðslu og í samræmi við það hefur Skógræktin hrundið af stað verkefni til að koma á fót viðurkenndu ferli vottunar á bindingu kolefnis með nýskógrækt.[30]

Auk kolefnisbindingar er skógrækt ætlað að styðja við áframhaldandi uppbyggingu og þróun annarra gæða skóga, svo sem skógartengda atvinnuþróun, vistkerfisþjónustu skóga og lýðheilsu. Þá þarf að vernda náttúruskóga sem fyrir eru og stuðla að aukinni útbreiðslu þeirra til að vernda jarðveg og mikilvæg búsvæði, tryggja vatnsgæði og binda kolefni.[31]

Í tillögu að viðauka við landsskipulagsstefnu er lögð áhersla á að skógrækt falli vel að landi og byggi á landslagsgreiningu, ásamt vistgerðaflokkun og flokkun landbúnaðarlands m.t.t. til ræktunar og annars landbúnaðar og útivistar.[32] Markmið um landslagsmál er einnig sett í stefnu um skógrækt sem var unnin á vegum umhverfisráðherra og gefin út af Skógræktinni árið 2013. Þar er lögð áhersla á að auka þekkingu á landslagsþáttum, vernda sérstætt landslag og nýta möguleika skógræktar til að fegra land með góðri hönnun og áætlanagerð í skógrækt.[33] Þá segir í drögum að landsáætlun um skógrækt að mikilvægt sé að huga að landslagsheildum, sérstöku landslagi og jöðrum og línum í landslagi við val á landi og skipulag skógræktar.[34]

Í gildandi landsskipulagsstefnu er því beint til sveitarfélaga að huga sérstaklega að hættu á gróðureldum í skipulagi sínu, s.s. flóttaleiðum og brunavörnum.[35]

[27] Dróg að landsáætlun um skógrækt 2021-2025. Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum.
[28] Dróg að landsáætlun um skógrækt 2021-2025.
[29] Tillaga Skipulagsstofnunar að viðauka við landsskipulagsstefnu.
[30] Skýrsla Skógræktarinnar og LSE 2020.
[31] Dróg að landsáætlun um skógrækt 2021-2025.
[32] Tillaga Skipulagsstofnunar að viðauka við landsskipulagsstefnu.
[33] Skógar á Íslandi - Stefna á 21. öld.
[34] Dróg að landsáætlun um skógrækt 2021-2025.
[35] Landsskipulagsstefna 2015-2016.

L. Stefna um skógarnytjar og verðmætasköpun

L.1 Atvinnustarfsemi tengd skógum aukist.

- Hvatt verði til framleiðslu og sölu fjölbreyttra austfirskra skógarafurða.
- Hvatt verði til fjölbreytni í skógrækt og góðrar umhirðu sem stuðlar að góðri framleiðslu í skógunum og hámarkar árangur.

L.2 Nýsköpun í vinnslu skógarafurða aukist.

- Stuðlað verði að nýsköpun og vöruþróun úr öllum efnivið skóganna.
- Stuðlað verði að aukinni þekkingu á skógrækt og skógarafurðum til að efla verðmætasköpun.
- Stuðlað verði að samvinnu menntastofnana og skógræktarbænda með það markmiði að efla þekkingu, nýsköpun og nýliðun í greininni.

L.3 Markaður fyrir skógarafurðir frá Austurlandi stækki.

- Könnuð verði markaðstækifæri fyrir skógarafurðir frá Austurlandi. Sérstaklega verður horft til tækifæra sem samgöngutengingar veita.
- Skógurinn og skógarafurðir verði áberandi í markaðssetningu Austurlands.

Skýringar við stefnu um skógarnytjar og verðmætasköpun

Á næstu áratugum mun vinnsla úr skógarafurðum Austurlands aukast og mikilvægt verður að styrkja þekkingu meðal þeirra sem stunda skógrækt, hlúa að verðmætasköpun, nýsköpun og gæðamálum í greininni og finna afurðum markað hérlendis og erlendis.[36]

Samkeppnisfær úrvinnsluiðnaður þarf að vera til staðar til að taka á móti því hráefni sem fellur til í skógum landsins og forsenda þess að hann geti orðið til er mikið og stöðugt framboð á timbri.[37]

Tvær viðarvinnslur eru nú þegar með starfsemi á Austurlandi. Önnur er í Fljótsdal og hin á Eskifirði. Í Fljótsdal er unninn borðviður, plankar, klæðningar og eldiviður og á Eskifirði eru framleiddir viðarkögglar, viðarspænir og skyldar afurðir.[38]

Aukin eftirspurn er eftir timbri í byggingariðnaði en einnig er hægt að framleiða úr trjáviði lífrænt plast, vefnaðarvörur og lyf o.fl. Einnig eru aðrar nytjar úr skógum mögulegar eins og matvæli, bragðefni, ilmkjarnaolíur, hunang, jólatré, greinar og könglar.[39]

Skógar á Íslandi hafa lengi verið vinsælir ferðamannastaðir ekki síst Hallormsstaðaskógur. Samfara vinsældum til tjaldferða og útihátíða hefur víða verið byggð upp þjónusta og ýmis konar aðstaða fyrir ferðafólk. Ferðaþjónustuaðilar nýta sér þá aðstöðu og munu geta gert í vaxandi mæli í framtíðinni eftir því sem skógur vex og dafnar.[40]

M. Stefna um aðgengi og útivist í skógum

M.1 Útivistarmöguleikar íbúa og gesta í skógum Austurlands aukist.

- Hvatt verði til ræktunar og umhirðu skóga í þágu útivistar.
- Hvatt verði til að heilbrigðisgeirinn nýti útiveru í skógum sem meðferðarúrræði.
- Unnið verði að uppbyggingu göngustíga, áningarstaða og bílastæða til að auðvelda íbúum og gestum að njóta útivistar í skógum.

M.2 Skógrækt innan og í grennd við þéttbýli aukist.

- Hvatt verði til ræktunar útivistarskóga bæði innan og í jaðri þéttbýlisstaða.

[36] Skýrsla Skógræktarinnar og LSE 2020.
Skógar á Íslandi - Stefna á 21. öld.
[37] Skógar á Íslandi - Stefna á 21. öld.
[38] Skýrsla Skógræktarinnar og LSE 2020.
[39] Skýrsla Skógræktarinnar og LSE 2020.
[40] Skýrsla Skógræktarinnar og LSE 2020.
[41] Lýðheilsa og skipulag.
Drög að landsáætlun um skógrækt 2021-2025.
[42] Skýrsla Skógræktarinnar og LSE 2020.
[43] Skógræktin. Nám og fræðsla.
[44] Lýðheilsa og skipulag.

Skýringar við stefnu um aðgengi og útivist í skógum

Skógar eru frábær útivistarsvæði. Þeir skapa gott skjól fyrir veðri og vindum og hafa jákvæð áhrif á líkamlega og andlega heilsu. Þessi áhrif snúa einkum að öryggi gagnvart flóðum og mengun, ýta undir endurnæringu, slökun, streitulosun, hreyfingu og samveru. Skógræktarstarf hefur einnig góð heilsufarsleg áhrif og það er mikilvægt að almenningur geti notið skóganna á margvíslegan hátt.

Þrír þjóðskógar eru á Austurlandi: Arnaldsstaðaskógur í Fljótsdal, Hallormsstaðaskógur og Jórvík í Breiðdal. Í þjóðskógum hefur verið komið fyrir áningaraðstöðu, stígum, borðum og bekkjum, salernisaðstöðu, tjaldsvæðum og merkingum á gönguleiðum, trjám og kennileitum. Þar er tækifæri til ýmis konar útiveru og umhverfismenntar en Skógræktin hefur útbúið gagnlegt fræðsluefni um skóga. Skógar grennd við þéttbýli henta vel fyrir útikennslustofur, sérstaklega þar sem hægt er að ganga eða hjóla að þeim.

Tré og skóglendi í og við þéttbýli eru einnig til þess fallin að fanga svifryk og bæta þannig loftgæði.

4.4 Ferðaþjónusta

Austurland verður heilsárs-áfangastaður sem höfðar jafnt til heimamanna og gesta. Hann byggist á öflugu samgöngukerfi og ferðaþjónustu í hæsta gæðaflokki þar auðlindir umhverfis, samfélags og menningar eru nýttar. Vöruþróun og markaðssetning landshlutans hefur sérkenni Austurlands sem leiðarljós.

Viðfangsefni kaflans eru:
N. Samfélag og gestir
O. Auðlindir og innviðir ferðaþjónustunnar
Ó. Vörur og þjónustugæði

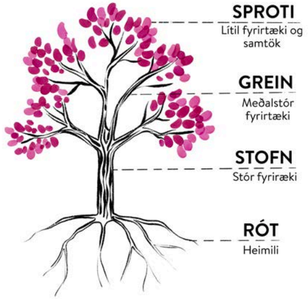

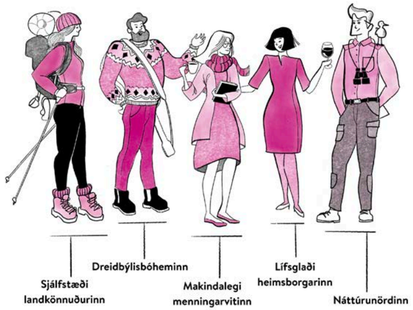

N. Stefna um samfélag og gesti

N.1 Austurland þróist sem sterkur og sjálfbær áfangastaður þar sem ferðaþjónusta dafnar árið um kring.

- Verkefni áfangastaðastofu landshlutans verði efld til að styðja við ferðaþjónustuna, stuðla að samstarfi innan greinarinnar og við aðrar greinar og til að gæta þess að greinin þróist í takt við gildi og vilja heimamanna.
- Áfangastaðaáætlun Austurlands gegni áfram lykilhlutverki í að skilgreina sameiginlegar áherslur ferðaþjónustugeirans og samfélagsins, setja fram markmið og forgangsraða verkefnum til að vinna að þeim.
- Svæðisheitið Austurland styrkist sem vörumerki landshlutans eins og það er skilgreint í áfangastaðaáætlun Austurlands.
- Rannsóknir á ferðaþjónustu á Austurlandi verði efldar og niðurstöður þeirra nýttar við frekari stefnumótun og áætlunargerð.

N.2 Austurland styrkist sem áfangastaður jafnt fyrir íbúa jafnt sem gesti.

- Í öllu skipulagi verði hugað að þörfum og væntingum íbúa sem og gesta.
- Áhersla verði lögð á að svara væntingum og þörfum markhópa sem skilgreindir eru í áfangastaðaáætlun, hverju sinni.

Efri mynd: Tengsl samfélags og atvinnugreinar.
Neðri mynd: Markhópar Austurlands eru skilgreindir í áfangastaðaáætlun á hverjum tíma.

Skýringar við stefnu um samfélag og gesti

Ferðaþjónusta er stærsta atvinnugreinin á heimsvísu og sú sem hefur vaxið hraðast á Íslandi á liðnum áratugum. Í þeirri þróun hafa falist áskoranir og tækifæri sem Austurland hefur greint og gripið með mótun Áfangastaðarins Austurlands.[45]

Til að skapa ramma fyrir þróun áfangastaðarins hefur verið sett fram áfangastaðaáætlun í samráði við íbúa og hagsmunaaðila.[46] Áætlunin hefur sjálfbæra og ábyrga ferðaþjónustu að meginmarkmiði en í því felst að framgangur í greininni taki mið af umhverfis-, efnahags- og samfélagslegum sjónarmiðum. Út frá þeim sjónarhóli er lögð rík áhersla á að áhrif á búsetugæði Austurlands verði jákvæð, s.s. með atvinnusköpun, vöruþróun, menningarviðburðum, umhverfisvernd, landslagsmótun og mannvirkjagerð, sem og uppbyggingu innviða sem nýtist jafnt íbúum sem gestum.

Í áfangastaðaáætluninni er lögð rík áhersla á samstarf ferðaþjónustugeirans, annarra geira og samfélagsins. Sérstaklega hefur verið dregið fram að styrkja megi tengsl ferðaþjónustu og landbúnaðar. Í því samhengi hefur skilgreining markhópa í áfangastaðaáætlun hlutverki að gegna, sem og skilgreining á þeirri upplifun sem stefnt er að bjóða gestum upp á.

Áfangastaðaáætlun er unnin til þriggja ára í senn og því er mikilvægt að festa framtíðarsýn hennar í langtímaáætlun og setja hana í samhengi við stefnu landshlutans um aðrar atvinnugreinar og málaflokka sveitarfélaganna eins og gert er í þessu svæðisskipulagi.

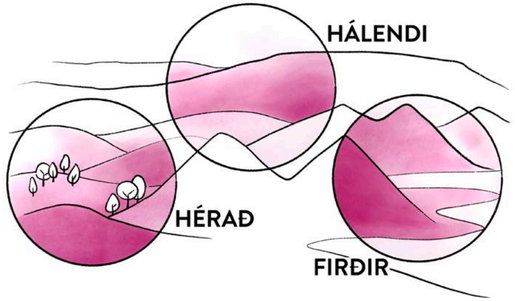

Efri mynd: Áfangastaðaáætlun Austurlands 2018-2021 er afrakstur ítarlegrar greiningar á aðdráttarafli og ferðaþjónustu landshlutans. Í henni eru sett markmið sem stuðla að því að Austurland verði ákjósanlegur staður til þess að búa á og heimsækja. Greining og stefnumótun var með viðtæku samráði við hagsmunaaðila á Austurlandi.[47]
Neðri mynd: Fjölbreytni í landslagi býður upp margskonar upplifun.

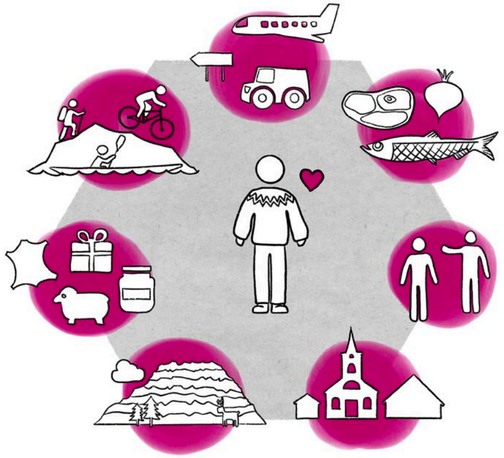

Margir þættir hafa áhrif á upplifun gesta.

O. Stefna um auðlindir og inniviði ferðaþjónustunnar

O.1 Auðlindir ferðaþjónustunnar sem felast í náttúru, landslagi, minjum og menningu svæðisins nýtist til verðmætasköpunar.

- Skipulag ferðaþjónustunnar miði að því að dreifa ferðamannaumferð sem víðast, til að draga úr álagi á einstaka staði og til að allt svæðið njóti góðs af ferðalögum um svæðið.
- Haft verði gott samráð við landeigendur og íbúa við skipulagsgerðina til að samræma landnotkun og starfsemi og koma í veg fyrir hagsmunaárekstra.
- Fylgst verði með álagi á einstaka staði svo hægt verði að bregðast við í tíma.

O.2 Sérkenni landslags nýtist til að draga fram og byggja upp fjölbreytta möguleika til að upplifa ólíkar hliðar Austurlands.

- Ferðamöguleikar og saga byggðar á fjörðum, héraði og hálendi verði dregnir sérstaklega fram í markaðssetningu, við skipulag ferðaleiða og áfangastaða (sjá kafla 6.1.1 og 6.1.2) og við staðarmótun (sjá kafla 3.3 og 6.1.3).

O.3 Samgöngukerfi ýti stoðum undir heilsársáfangastað.

- Viðhald og umhirða vegakerfis tryggi öruggan akstur og aðgengi að helstu ferðamannastöðum á öllum árstíðum.

[45] Áfangastaðurinn Austurland.
[46] Áfangastaðaáætlun Austurlands 2018-2021.
[47] Sjá einnig enska útgáfu af áætluninni, Action Austurland.

Skýringar við stefnu um auðlindir og innviði ferðaþjónustunnar

Á ferð um Austurland kemst ferðalangur í marskonar snertingu við staði, landslag, þjónustu, vörur og athafnir, sem til samans skapa upplifun af svæðinu, sem og minningar og framtíðarvæntingar. Það er upplifun af þessum helstu snertiflötum sem hefur áhrif á hvort gestir koma aftur og hvetja aðra til að heimsækja svæðið. Með því að vinna markvisst með snertifletina í gegnum áfangastaðaáætlun, skipulagsáætlanir og aðrar áætlanir sveitarfélaganna má stuðla að jákvæðri upplifun gesta.

Náttúra Austurlands er kjarninn í upplifun af svæðinu og um leið stór hluti búsetugæða landshlutans og einn aðalgrundavöllur ferðaþjónustunnar. Um þessa auðlind þarf því að standa vörð samtímis því að hún er nýtt til atvinnu- og vöruþróunar, útivistar og sköpunar.

Við þróun ferðaþjónustu er tækifæri til að byggja á sérkennum náttúru og bjóða upp á upplifun sem er ævintýri líkust. Fjölbreytt landslag og lífríki hálendis, héraðs og fjarða hafa mikið aðdráttarafl.

Sveitarfélög á Austurlandi hafa þegar hafið þróun ferðaleiða og áfangastaða og hyggjast halda áfram á þeirri braut. Áhersla er lögð á að dreifa umferð ferðafólks um allan landshlutann, bæði til að forðast ofálag á einstaka staði og til að styðja við uppbyggingu ferðaþjónustu á öllu svæðinu (sjá 6. kafla). Öruggir innviðir og góðar upplýsingar fyrir gesti er hluti af þessari viðleitni og lykilatriði er að ferðafólk komist auðveldlega til Austurlands hvort heldur með flugi, á sjó eða landi.

Gagnasöfn og fræðastarf um menningu, lífríki og landslag Austurlands, þ.m.t. örnefnaskráning, eru mikilvægur grunnur um sérkenni og sögu landshlutans. Þær upplýsingar geta skapað hugmyndir sem verða að nýjum vörum eða nýrri afþreyingu.

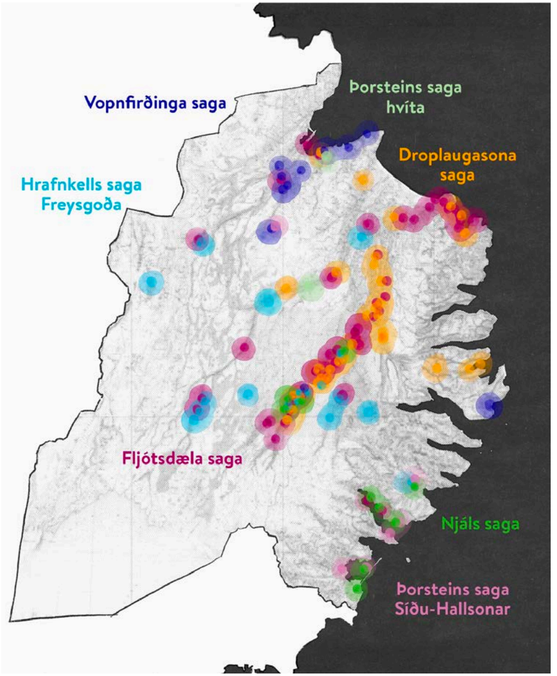

Staðir úr Íslendingasögum.

Ó. Stefna um vörur og þjónustugæði

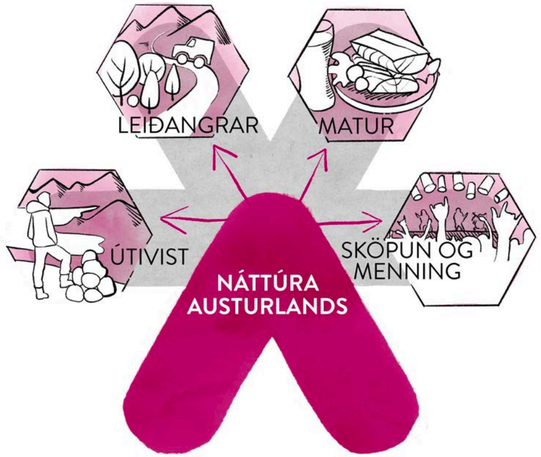

Áherslusvið Áfangastaðaáætlunar Austurlands 2018-2021.

Ó.1 Sérkenni Austurlands nýtist æ meira í vöruþróun og markaðssetningu.

- Settar verði fram leiðbeiningar um hvernig nýta megi sérkenni Austurlands í náttúru og menningu í ferðaþjónustu, s.s. á sviði afþreyingar, gistingar, veitinga, og handverks.
- Fyrirtæki verði hvött til að nýta sér leiðbeiningarnar og þau studd við vöruþróun sína.

Ó.2 Unnið verði að því að styrkja upplifanir og aðstöðu þar sem náttúran er í forgrunni.

- Unnið verði með áherslur sem skilgreindar eru í áfangastaðaáætlun hverju sinni, t.d. leiðangra, mat, útivist, sköpun og menningu.

Ó.3 Unnið verði að því að styrkja og þróa árstíðabundnar upplifanir.

- Unnið verði með áherslur sem skilgreindar eru í áfangastaðaáætlun hverju sinni.

Ó.4 Ferðaþjónusta á Austurlandi einkennist af fagmennsku og gæðum.

- Fyrirtæki í ferðaþjónustu verði hvött til að taka þátt í gæða- og umhverfisvottunarkerfum.
- Stutt verði við aukna hæfni starfsfólks í ferðaþjónustu.

Skýringar við stefnu um vörur og þjónustugæði

Ferðaþjónusta snýst einkum um gistingu, veitingar og afþreyingu, en tengdar henni eru ýmsar framleiðslugreinar sem búa til matvörur, handverk og annað sem ferðalangar hafa áhuga á að skoða, kaupa eða neyta. Skapandi greinar skipta miklu máli í þessu samhengi ásamt nýtingu hráefna Austurlands.

Það er landshlutanum í hag að gestir upplifi að svo margt sé í boði allan ársins hring að þá langi til að dvelja lengi og koma aftur. Góðar flugsamgöngur innanlands og til annarra landa eru lykillinn að því að draga úr árstíðabundnum sveiflum í umferð ferðafólks og í uppbyggingu Austurlands sem heilsársáfangastaðar.

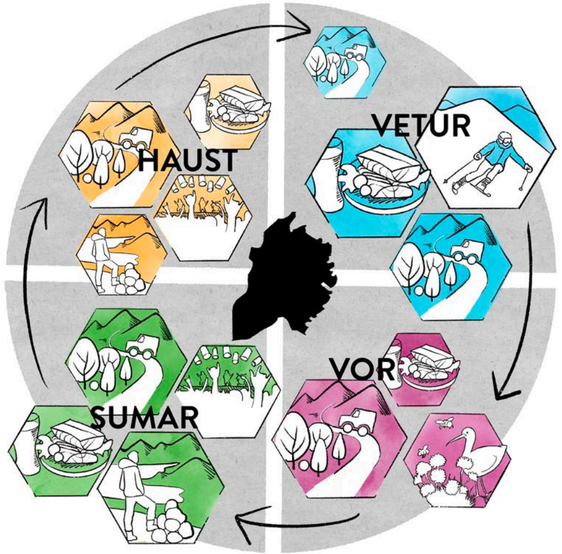

Áfangastaðaáætlun Austurlands 2018-2021 miðar að því að styrkja árstíðabundnar áherslur í ferðaþjónustu og afþreyingu.

5.0

AUSTURLAND - STERKT SAMFÉLAG

5.1 Samvinna og fjölbreytni

P. Samvinna sveitarfélaga og samfélagsins

R. Fjölbreytni og fjölmenning

5.2 Þekking og nýsköpun

S. Nám og nýsköpun

T. Umhverfi nýsköpunar

5.3 Grunnþjónusta og heilbrigði

U. Grunnþjónusta

Ú. Heilsuefling

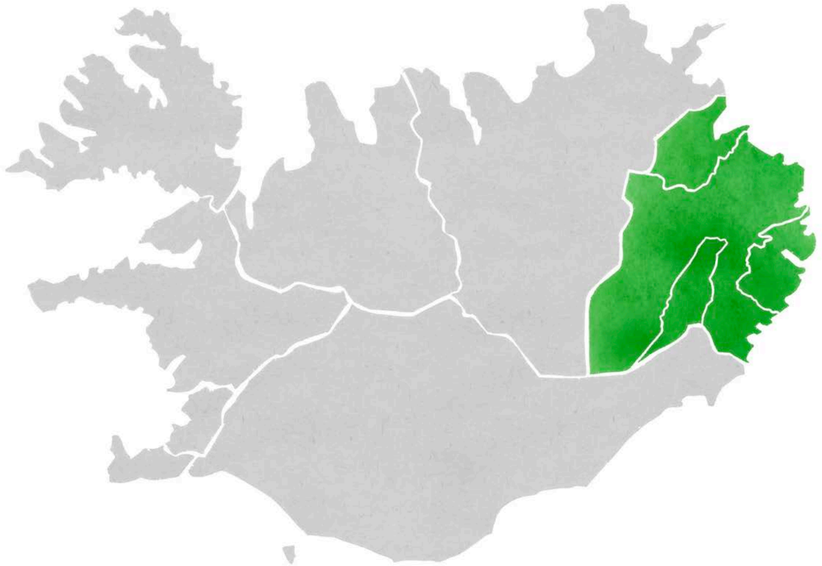

Meginmarkmið 3:
Austurland - sterkt samfélag

Á Austurlandi verður samheldið og fjölbreytt samfélag fólks sem hefur tækifæri til að nýta og þróa þekkingu sína, býr við örugga heilbrigðisþjónustu og heilsueflandi umhverfi.

Þessum árangri ætla sveitarfélögin á Austurlandi að ná með því að vinna að sameiginlegum markmiðum sem falla undir:

3.1 Samvinnu og fjölbreytni
3.2 Þekkingu og nýsköpun
3.3 Öryggi og heilbrigði

Viðfangsefni markmiðanna snúa að því að Austurland sé:

- Svæði þar sem sveitarfélög, fyrirtæki og íbúar sameinast um að byggja upp fjölbreytt og öflugt samfélag.
- Svæði þar sem víðtæk þekking, skapandi hugsun og vaxandi nýsköpun einkennir öll svið samfélagsins.
- Svæði þar sem að íbúar hafa gott aðgengi að grunnþjónustu, tækifærum til heilsueflingar og njóta góðrar heilbrigðisþjónustu.

5.1 Samvinna og fjölbreytni

Austurland verður opið og víðsýnt samfélag þar sem fjölmenning mun blómstra. Áfram verður lögð áhersla á samvinnu á milli sveitarfélaga og samráð innan þeirra. Íbúum á Austurlandi mun fjölga og jafnvægi verður náð í aldurssamsetningu og kynjaskiptingu samfélagsins.

Viðfangsefni kaflans eru:
P. Samvinna sveitarfélaga og samfélagsins
R Fjölbreytni og fjölmenning

P. Stefna um samvinnu sveitarfélaga og samfélagsins

P.1 Sterk samvinna einkenni áfram allt starf sveitarfélaga á Austurlandi.

- Svæðisskipulagi verði framfylgt með markvissum hætti. Sjá 7. kafla um framfylgd.

P.2 Virkt samráð við íbúa og aðra hagsmunaaðila einkenni starf sveitarfélaganna og stofnana þeirra.

- Leitað verði sjónarmiða og liðsinnis íbúa og hagsmunaaðila við stefnumótun og þróun verkefna á sviðum umhverfis-, atvinnu-, samfélags- og menningarmála.
- Hvatt verði til samvinnu fyrirtækja og stofnana um verkefni sem styrkja umhverfi, atvinnulíf og/eða samfélag landshlutans.

Skýringar við stefnu um samvinnu sveitarfélaga og samfélagsins

Sveitarfélög á Austurlandi hafa lengi haft með sér mikið samstarf, bæði á vettvangi Sambands sveitarfélaga á Austurlandi (SSA) og á milli einstakra sveitarfélaga. SSA hefur forgöngu um samgöngu-, atvinnu- og byggðaþróunarverkefni í landshlutanum og berst fyrir auknum jöfnuði meðal byggða landsins.[1]

Árið 2012 var sjálfseignarstofnunin Austurbrú sett á fót, en hlutverk hennar er að veita þverfaglega þjónustu á sviði símenntunar og rannsókna, atvinnuþróunar og markaðssetningar. Stofnunin er sú fyrsta sinnar tegundar á Íslandi og voru stofnaðilar öll sveitarfélögin á Austurlandi, allir háskólar landsins, helstu fagstofnanir, stéttarfélög og hagsmunasamtök atvinnulífsins, framhaldsskólar og þekkingarsetur á Austurlandi.[2]

Undir hatti Austurbrúar, er unnið að fjölmörgum verkefnum fyrir hönd SSA, þ.m.t. stefnumótunarverkefnum eins og sóknaráætlun, áfangastaðaáætlun og nú svæðisskipulagi. Til að hrinda slíkum áætlunum í framkvæmd þarf að virkja íbúa, stofnanir, fyrirtæki og aðila á öllum sviðum samfélagsins. Frumkvæði sveitarfélaganna og hvatning til slíkrar samvinnu skiptir miklu máli til að ná þeim árangri sem áætlanirnar lýsa.

Á Austurlandi er einnig rík hefð fyrir starfsemi frjálsra félagasamtaka á ýmsum sviðum sem gegna mikilvægu samfélagslegu hlutverki og sem sveitarfélögin eiga í árangursríku samstarfi við, ekki síst um tómstundir barna og ungmenna. Þá eru dæmi um beina aðkomu frjálsra félagasamtaka að ýmsum verkefnum sem snúa að félagastarfsemi ýmiskonar og samvinnu sveitarfélaga við þau við þróun og uppbyggingu í landshlutanum.

[1] Tilgangur SSA.
[2] Um Austurbrú.

R. Stefna um fjölbreytni og fjölmenningu

R.1 Íbúum fjölgi og jafnvægi náist í aldurssamsetningu og kynjaskiptingu mannfjöldans á Austurlandi.

- Leitað verði leiða til að laða að ungt fólk til starfa og búsetu um allan landshlutann.
- Leitað verði leiða til að þróa atvinnulíf og búsetukosti um allan landshlutann sem höfða til allra kynja.

R.2 Fjölmenning blómstri á Austurlandi.

- Unnin verði áætlun sem miðar að því að styðja við, virkja og nýta mannauð ólíkra samfélagshópa, sérstaklega þeirra sem eru af erlendum uppruna.
- Tryggt verði að allir njóti sömu tækifæra til þátttöku í samfélagi sem snýr t.a.m. að lýðræði og atvinnuþátttöku. Í þeim tilgangi verði t.d. gott aðgengi að upplýsingum á nokkrum tungumálum.
- Tryggt verði aðgengi að vandaðri íslenskukennslu.

Skýringar við stefnu um fjölbreytni og fjölmenningu

Samfélag er samsett af fólki af ólíkum aldurs-, kynja- og félagshópum og ólíkum uppruna. Við byggðaþróun Austurlands þarf að huga að mismunandi þörfum þessara hópa og einnig stuðla að því að hver og einn fái notið sín sem best.

Íbúum á Austurlandi fjölgaði um rúmlega 1.400 frá árinu 2001 til ársins 2021.[3] Fjölgunin hefur þó ekki dreifst jafnt yfir landshlutann og standa jaðarbyggðir margar höllum fæti hvað varðar íbúaþróun, kynjahlutföll og aldurssamsetningu. Þá hefur íbúavelta verið mikil í einstaka byggðakjörnum sem getur bitnað á uppbyggingu mannauðs.[4] Meðalaldur íbúa fer hækkandi og oft vantar ákveðið aldursbil inn í mannfjöldapíramída þegar unga fólkið fer burtu til náms og starfa annars staðar.[5]

Fólki af erlendum uppruna hefur fjölgað á Austurlandi á síðustu árum og er það nú um fimmtán prósent íbúa.[6] Í sumum þéttbýliskjörnum landshlutans er þetta hlutfall þó mun hærra, t.d. hátt í tuttugu prósent á Eskifirði og Reyðarfirði. Þessi hópur er ekki einsleitur m.t.t. menntunar, reynslu, menningar, tungumáls eða upprunalands. Því má segja að Austurland sé að þróast í átt að fjölmenningarsamfélagi og felast í því bæði áskoranir og tækifæri.[7] Auðvelda þarf nýjum íbúum að læra á nýjar heimaslóðir og skapa þarf tækifæri fyrir samskipti og farveg fyrir nýjar hugmyndir sem nýtast Austurlandi.

[3] Hagstofa Íslands: Mannfjöldi eftir landshlutum 1. janúar 2021.
[4] Sóknaráætlun Austurlands 2015-2019. Stöðugreining Austurlands 2019.
[5] Kynning á stöðu Sóknaráætlunar Austurlands 2020-2024.
[6] Ársskýrsla Austurbrúar 2019.
[7] Ársskýrsla Austurbrúar 2019.

5.2 Þekking og nýsköpun

Austurland eflist sem þekkingar- og nýsköpunarsamfélag og aðgangur austfirskra sprota að fjármagni eykst. Möguleikum til náms á öllum skólastigum fjölgar og skapandi hugsun, forvitni og vilji til nýsköpunar einkennir starf menntastofnana í landshlutanum.

Viðfangsefni kaflans eru:
S. Nám og nýsköpun
T. Umhverfi nýsköpunar

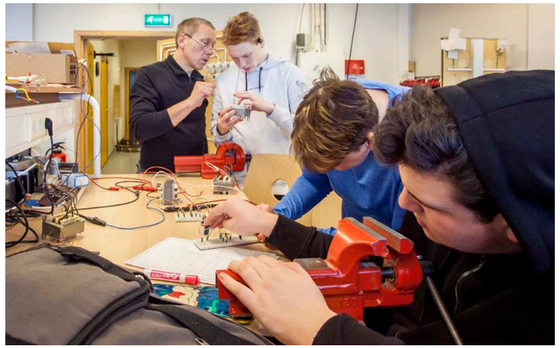

S. Stefna um nám og nýsköpun

S.1 Möguleikum fjölgi til að stunda grunn- og framhalds- og háskólanám óháð búsetu.

- Tryggt verði gott aðgengi að námi á öllum skólastigum.
- Unnið verði að því að efla stað- og fjarnám á háskólastigi.

S.2 Áhersla á þekkingarleit, skapandi hugsun og nýsköpun einkenni starf menntastofnana landshlutans.

- Hvatt verði til þess að skólar og menntastofnanir tileinki sér nýsköpunarhugarfar bæði í kennslu og vali á námsefni.
- Unnið verði að því að gera gögn um umhverfi, atvinnulíf, samfélag og menningu Austurlands aðgengileg á vef og í kortasjám og hvatt verði til notkunar þeirra í kennslu og rannsóknum.
- Hvatt verði til eflingar iðngreina og skapandi greina í grunn- og framhaldsskólum, hvort heldur í stað- eða fjarnámi.

S.3 Samfélag nemenda í framhaldsnámi styrkist.

- Stuðlað verði að sterku skólasamfélagi nema í stað- og fjarnámi, með góðri aðstöðu og umgjörð náms og félagsstarfs.

S.4 Nýsköpunarsamfélag styrkist.

- Boðið verði upp á samvinnurými fyrir einstaklinga og sprotafyrirtæki í þéttbýliskjörnum og í dreifbýli þar sem möguleikar á samstarfi geta skapast.

Frá og með haustinu 2021 hefur Háskólinn í Reykjavík boðið upp á undirbúningsnám fyrir háskólanám á Austurlandi, í samvinnu við Háskólann á Akureyri.

Skýringar við stefnu um nám og nýsköpun

Nýsköpun á öllum sviðum samfélagsins er forsenda vaxtar og eflingar Austurlands og lykillinn að því að fást við áskoranir komandi áratuga. Menntastofnanir Austurlands gegna stóru hlutverki í þessu tilliti. Mikilvæg skref voru tekin á árinu 2020 þegar undirritaður var samningur á milli Austurbrúar og menntamálaráðuneytisins um undirbúning stofnunar háskólaútibús og kennslu á háskólastigi með það að markmiði að tryggja áframhaldandi uppbyggingu þekkingarsamfélags á Austurlandi.[8] Haustið 2021 hófst svo undirbúningsnám í verk- og tækni- og tölvunarfræði og er frekari uppbygging framundan í samstarfi Austurbrúar, Háskólans í Reykjavík og Háskólans á Akureyri, fyrirtækja og sveitarfélaga á svæðinu, auk menntamálayfirvalda.[9]

Auk náms á háskólastigi skipta framhaldsskólar Austurlands miklu máli fyrir nýsköpunargetu í landshlutanum. Í Verkmenntaskóla Austurlands í Neskaupstað eru iðnbrautir og stúdentsbrautir í boði, þ.á.m. nýsköpunarbraut sem er ætlað að veita nemendum almenna undirstöðuþekkingu í bóklegum og verklegum greinum með áherslu á nýsköpun.[10] Menntaskólinn á Egilsstöðum býður upp á listnámsbraut auk hefðbundnari námsbrauta.[11] Í Hallormsstaðaskóla er í boði verk- og bóklegt nám í sjálfbærni og sköpun þar sem fengist er við viðfangsefni nútímans með lærdóm fyrri kynslóða í farteskinu.[12] Þá býður Lýðháskólinn Lunga á Seyðisfirði upp á listnám.[13] Ennfremur er Fab Lab smiðja í Neskaupstað sem er opinn vettvangur fyrir almenning, fyrirtæki, frumkvöðla, og nemendur, til að raungera hugmyndir með hjálp tölvustuddrar hönnunar og framleiðslutækni.[14]

Á Austurlandi hefur verið lögð rík áhersla á tengsl allra skólastiga við atvinnulífið, s.s. með starfskynningum og vinnustaðanámi á yngri og eldri stigum. Í leikskólum hefur einnig verið nýsköpunarhugsun, til að mynda í gegnum grænfánaverkefnið þar sem unnið er með menningu, umhverfi og samfélag.

Áhersla á tengsl skóla og atvinnulífs er jafnframt rík í símenntunar- og þekkingarstarfi Austurbrúar sem býður upp á fjölbreytt námskeið og námsleiðir, námsráðgjöf, raunfærnimat og þjónustar háskólanema sem eru í fjarnámi. Þá starfrækir Fjarðaál stóriðjuskóla fyrir starfsmenn fyrirtækisins.

Enn frekari viðleitni Austurlands til að beina sjónum að tækni, vísindum, nýsköpun og þróun á Austurlandi, er Tæknidagur fjölskyldunnar sem Verkmenntaskóli Austurlands og Austurbrú standa að árlega.

[8] Austurbrú 15.9.2020.
[9] Austurbrú 18.8.2021.
[10] Verkmenntaskóli Austurlands.
[11] Menntaskólinn á Egilsstöðum.
[12] Hallormsstaðaskóli.
[13] Lunga School.
[14] Fab Lab Ísland.

T. Stefna um umhverfi nýsköpunar

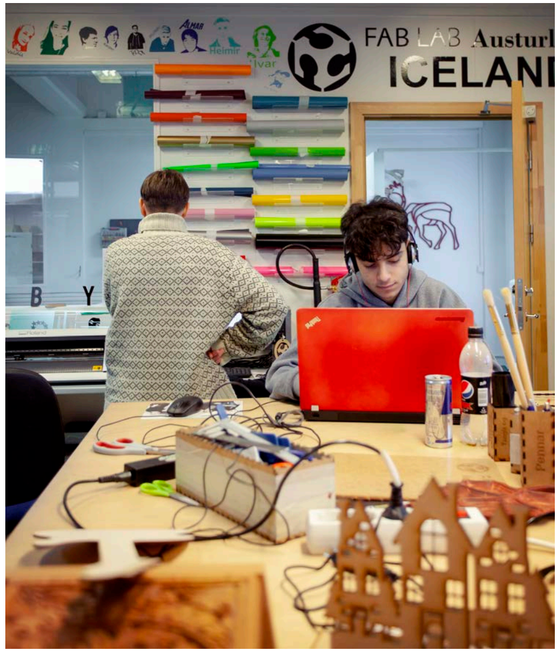

T.1 Nýsköpunargeta samfélagsins styrkist.

- Stuðlað verði að auknu samstarfi á milli menntastofnana og fyrirtækja svæðisins, t.d. með því að setja á fót vettvang eða hugmyndabanka um lausnir á helstu áskorunum Austurlands.
- Mótuð verði stefna um stuðning sveitarfélaganna, menntastofnanna og fyrirtækja á svæðinu við nýsköpun, sprotafyrirtæki og skapandi greinar.
- Tryggt verði að sprotafyrirtæki og frumkvöðlar hafi greiðan aðgang að faglegri ráðgjöf á sviði nýsköpunar.
- Fyrirtæki og stofnanir á Austurlandi verði hvött til að nýta þekkingu og mannauð sem er til staðar á svæðinu.

T.2 Aðgengi sprotafyrirtækja og einstaklinga að sjóðum batni.

- Sjóðir verði hvattir til að taka aukið tillit til svæðisbundinna aðstæðna og viðfangsefna og til að fjármagna verkefni til lengri tíma.
- Hvatt verði til að stofnaðir verði landshlutabundnir nýsköpunarsjóðir.
- Sprotafyrirtæki og einstaklingar á svæðinu verði hvattir til að sækja um styrki.

T.3 Markaður fyrir austfirskt hugvit stækki.

- Lögð verði áhersla á að stækka heimavöll austfirskra nýsköpunarfyrirtækja þannig að tækifæri til markaðssetningar og fjármögnunar góðra hugmynda takmarkist ekki við Austurland.

Skýringar við stefnu um umhverfi nýsköpunar

Nýsköpunarstefna Íslands miðar að samfélagi sem styður við nýsköpun sem grundvöll menningarlegra og efnahagslegra lífsgæða. Stefnan skilgreinir eftirfarandi leiðir að markmiðinu, en þær geta átt við um landshluta jafnt sem land og tekur svæðisskipulagið mið af þeim.

Stuðla þarf að jákvæðu hugarfari til nýsköpunar á öll sviðum samfélags. Hampa þarf og halda á lofti góðum fyrirmyndum þannig að virðing og skilningur á sprotastarfsemi aukist, sem og meðvitund um óvissu og áhættu í nýsköpunarferlinu.

Auka þarf fjármagn sem varið er í vísindarannsóknir og tækniþróun jafnt sem í sprota- og nýsköpunarfyrirtæki. Sérstaklega þarf að huga að fjármagni fyrir fyrstu stig vaxtar og aðgengi að fjármagni sem tekur tillit til aðstæðna og miðar við að koma með úrlausnir fyrir svæðið.

Bæta þarf aðgengi og stækka markaði nýsköpunarfyrirtækja út fyrir landsteinana. Með stærri markaði fjölgar möguleikum til fjármögnunar og afurðir eru seljanlegri. Alþjóðleg tengslanet er grunnur í þessu samhengi.
Bæta þarf umgjörð stuðningsstofnana og einfalda leikreglur, t.d. í tengslum við stofnun og rekstur fyrirtækja, til að auka samkeppnishæfni nýsköpunar.

Styrkja þarf mannauð svo að nýsköpunarumhverfi blómstri. Virða þarf almenn lífsgæði, velferð og öryggi. Einnig þarf að stuðla að blómlegu menningarlífi og mannvænlegu samfélagi sem eftirsóknarvert er að vera hluti af og laðar til sín hæfileikaríkt starfsfólk hvaðanæva úr heiminum.

[15] Stjórnarráð Íslands 2019: Nýsköpunarlandið Ísland.

5.3 Grunnþjónusta og heilbrigði

Heilbrigðisþjónusta og önnur grunnþjónusta í landshlutanum verður öflug og framsækin. Stafrænum lausnum verður beitt til að leysa verkefni og líkamleg og andleg heilsa íbúa verður metnaðarmál á Austurlandi.

Viðfangsefni kaflans eru:
U. Grunnþjónusta
Ú. Heilsuefling

U. Stefna um grunnþjónustu

U.1 Bætt aðgengi að góðri grunnþjónustu.

- Unnið verði að því að grunnþjónusta sé veitt sem næst íbúum og að jafnaði ekki í meira en 60 mínútna akstursfjarlægð fyrir íbúa svæðisins. Fjarþjónusta verði í boði þar sem það næst ekki.
- Við staðsetningu þjónustu verði tekið tillit til byggðamynsturs og stærðar þjónustukjarna.
- Leitað verði leiða til að styðja við fjölkjarnasamfélag með viðeigandi dreifingu og samnýtingu þjónustu.

U.2 Stafrænar lausnir einkenni opinbera þjónustu á Austurlandi.

- Hvatt verði til þess að sveitarfélög og stofnanir á Austurlandi tileinki sér stafrænar lausnir í opinberri þjónustu við íbúa. Fjármagn til þess verði tryggt og mannauður efldur.

U.3 Heilbrigðisþjónusta í landshlutanum styrkist.

- Stuðlað verði að því að Heilbrigðisstofnun Austurlands geti sinnt lögbundinni þjónustu sem best, tekist á við óvænt áföll og unnið að forvörnum og eflingu geðheilsu jafnt sem líkamlegrar heilsu íbúa.
- Unnið verði að því að efla Umdæmissjúkrahús Austurlands.
- Stuðlað verði að því að styrkja heilsugæslustöðvar sem lykiláðila í veitingu nærþjónustu, forvörnum og heilsueflingu.
- Unnið verða að uppbyggingu hjúkrunarheimila í samræmi við þarfir.
- Stuðlað verði að bættum samgöngum og þróun snjallþjónustu til að bæta aðgengi að heilbrigðisþjónustu.

[16] Þjónustukort Byggðastofnunar.

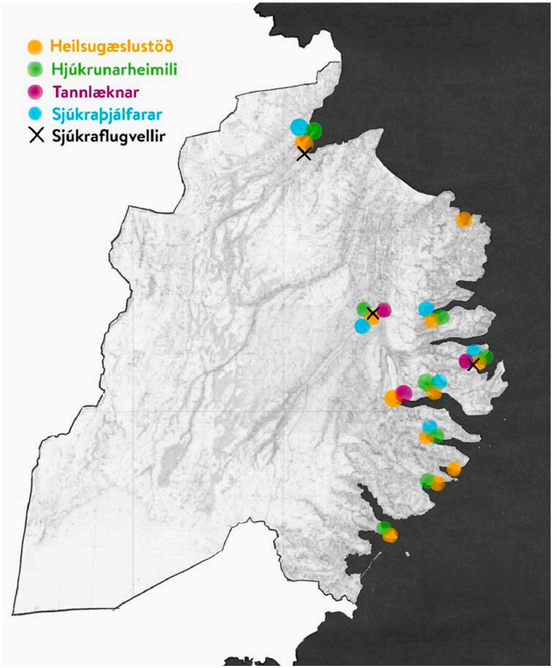

Heilbrigðisþjónusta og sjúkraflugvellir á Austurlandi 2022.[16]

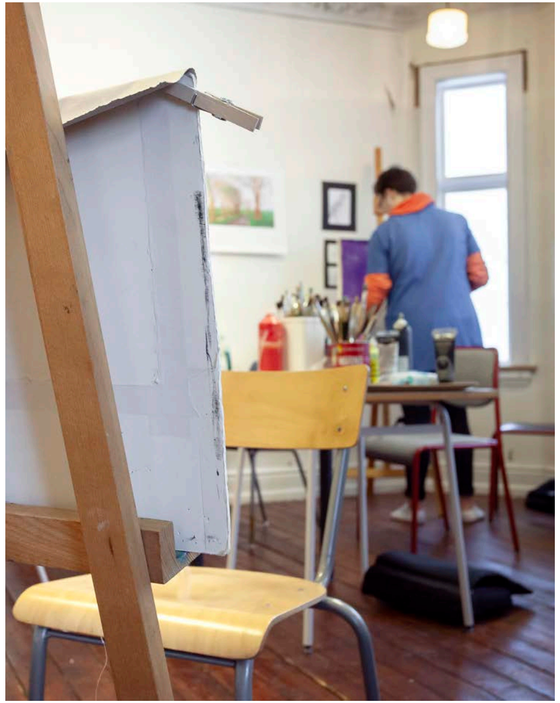

Skýringar við stefnu um grunnþjónustu

Til grunnþjónustu telst almennt sú opinbera þjónusta sem ríki eða sveitarfélögum er skylt að veita, s.s. heilbrigðisþjónusta, menntun, löggæsla, þjónusta við aldraða, þjónusta við fatlað fólk og félagsþjónusta. Samgöngur og fjarskipti falla einnig þarna undir en um þá þætti er fjallað í kaflanum Góð heimkynni, en gott búsetuumhverfi hjálpar til við að laða að starfsfólk.

Framtíðarsýn Byggðaáætlunar 2018–2024 er að í öllum landshlutum verði blómlegar byggðir og öflugir byggðakjarnar með sem jöfnustu aðgengi að grunnþjónustu sem næst nærsamfélagi, óháð efnahag og búsetu.[17] Þessi sýn rímar vel við áherslur Austurlands í byggðamálum og vill landshlutinn jafnframt vera leiðandi á sviði stafrænna lausna í opinberri þjónustu. Það á við um alla grunnþjónustu en sérstaklega þarf að horfa til heilbrigðisþjónustu svo takast megi að bæta allar hliðar lýðheilsu, bregðast við öldrun íbúafjöldans og tryggja megi sem best aðgengi að þjónustu óháð búsetu.

Heilbrigðisstofnun Austurlands rekur umdæmissjúkrahús í Neskaupstað, heilsugæslustöðvar í stærri þéttbýliskjörnunum og ýmsa stoðþjónustu og heilsugæslusel á minni stöðunum, auk hjúkrunarheimila. Yfir 400 manns starfa hjá stofnuninni[18] og er hún því afar mikilvæg fyrir atvinnulíf landshlutans um leið og þjónustan er þýðingarmikill hluti af búsetugæðum hans. Heilsugæslustöðvar gegna lykilhlutverki sem nærþjónusta en í svo stórum landshluta sem er langt frá höfuðborginni, er gott aðgengi að sérfræðiþjónustu einnig veigamikið. Með tíð og tíma mun fjarheilbrigðisþjónusta nýtast meira í þessu tilliti[19] en tryggja þarf fjármagn og mannauð á hverjum tíma til að heilbrigðisstofnunin geti gegnt lögbundnu hlutverki sínu.[20]

[17] Þingsályktun um stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2018–2024.
[18] Heilbrigðisstofnun Austurlands.
[19] Byggðaáætlun 2018–2024.
[20] Ályktanir haustþings SSA 2019.

Ú. Stefna um heilsueflingu

Ú.1 Líkamleg, andleg og félagsleg vellíðan íbúa Austurlands eykst.

- Lögð verði áhersla á að skólar, vinnustaðir og stofnanir leggi sitt af mörkum til að auka hreyfingu og útivist, bæta mataræði og efla geðrækt íbúa svæðisins.
- Hvatt verði til þátttöku í heilsueflingarverkefnum á lands- og svæðisvísu.
- Hugað verði að lýðheilsu og mögulegum áhrifum á hana við alla stefnumótun og skipulagsgerð.

[21] Embættis landlæknis 2019.

Áhrifaþættir heilbrigðis og vellíðunar.[21]

Skýringar við stefnu um heilsueflingu

Þrjú af fjórum sveitarfélögum á Austurlandi eru þátttakendur í verkefni Landlæknis um heilsueflandi samfélag og í aðgerðaáætlun velferðarráðuneytis frá 2016 er markmið um að öll sveitarfélög verði heilsueflandi.

Heilsueflandi samfélag hefur líkamlega, andlega og félagslega vellíðan íbúa að markmiði. Margt getur hafa áhrif á heilsu, s.s. húsnæði, öryggi, hreyfing, næring, samvera, samskipti, hvíld og endurnæring. Þá geta möguleikar til þátttöku í samfélaginu og sterk samsömun íbúa við sinn stað, landslag, sögu, menningu og samskipti haft mikið að segja. Stjórnvöld geta nýtt ýmsar leiðir til að hafa áhrif framangreinda þætti í gegnum stefnumótun, aðgerðir og ákvarðanatöku á öllum sviðum samfélagsins.

Á sviði skipulagsmála er sérstaklega ástæða til að horfa til þess hvernig megi móta manngert umhverfi og bæta aðgengi að náttúrulegu umhverfi. Í tillögu Skipulagsstofnunar að viðauka við landsskipulagsstefnu (2021) er því beint til sveitarfélaga að horfa til allra aldurs- og getuhópa og beita skipulagi sem styður við heilsuvæna ferðamáta, hreyfingu í daglegu lífi, útivist í nánd við náttúru, fjölbreytt húsnæði, heilnæmt og öruggt umhverfi og tækifæri til áhrifa á mótun nærumhverfis. Slíkar skipulagsáherslur geta stutt við lýðheilsustarf skóla og vinnustaða.

[22] Embætti landlæknis: Heilsueflandi samfélag.
[23] Lýðheilsustefna og aðgerðaáætlun um heilsueflandi samfélag.
[24] Lýðheilsa og skipulag.
[25] Heilsueflandi Austurland.
[26] Lýðheilsa og skipulag.
[27] Tillaga Skipulagsstofnunar að viðauka við landsskipulagsstefnu.
[28] Heilsueflandi, vettvangur fyrir lýðheilsustarf í sveitarfélögum, skólum og vinnustöðum.

6.0

AUSTURLAND - ÆVINTÝRI LÍKAST

6.1 Leiðangrar og upplifun

V. Ferðaauðlindir

X. Ferðaleiðir

Y. Áfangastaðir

6.2 Listir og menning

Ý. Menningarlíf

Þ. Miðbæjarlíf

6.3 Útivist og íþróttalíf

Æ. Almenn útivistarsvæði

Ö. Útivistar- og íþróttasvæði til sérnota

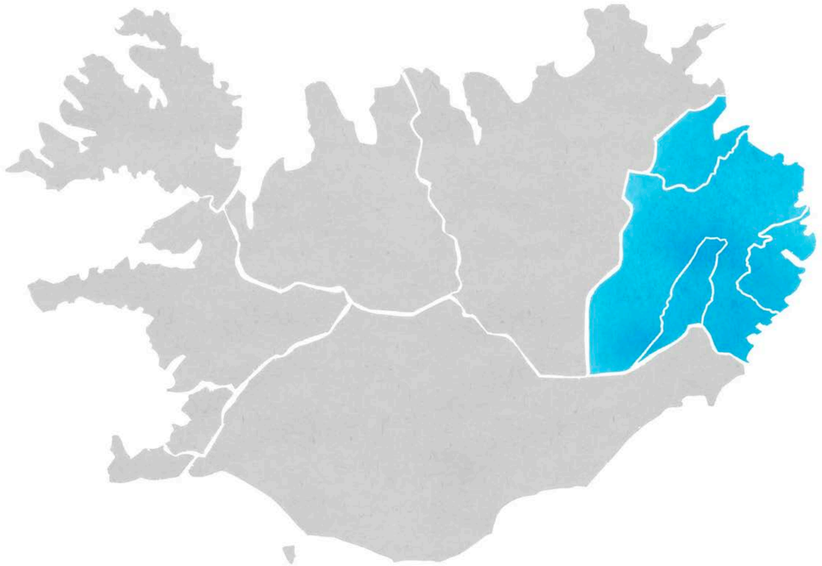

Meginmarkmið 4:
Austurland - ævintýri líkast

Austurland verður áfram sem ævintýri líkast. Blómlegt menningarlíf og góðar aðstæður fyrir fjölbreyttar íþróttir og margskonar útivist gerir landshlutann að spennandi stað til að búa á, starfa og heimsækja.

Þessum árangri ætla sveitarfélögin á Austurlandi að ná með því að vinna að sameiginlegum markmiðum sem falla undir:

3.1 Leiðangra og upplifun
3.2 Listir og menningu
3.3 Útivist og íþróttalíf

Viðfangsefni markmiðanna snúa að því að Austurland sé:

* Samfélag þar sem gestir eru velkomnir og geta skyggnst inn í og verið þátttakendur í daglegu lífi íbúa.
* Samfélag sem einkennist af öflugu lista- og menningarlífi.
* Svæði þar sem eru framúrskarandi aðstæður til að njóta margskonar útivistar og fyrirmyndaraðstaða fyrir allskonar íþróttir.

6.1 Leiðangrar og upplifun

Vandað verður til verka í hönnun og uppbyggingu stærri sem smærri áfangastaða um allt Austurland. Innviðir sem þjóna ferðamennsku verða styrktir og þróað verður net leiða fyrir fjölbreytta ferðamáta.

Viðfangsefni kaflans eru:
V. Ferðaauðlindir
X. Ferðaleiðir
Y. Áfangastaðir

V. Stefna um ferðaauðlindir

V.1 Fjölbreytt landslag Austurlands nýtist sem best til eflingar búsetugæða og ferðaþjónustu, um leið og staðinn er vörður um sérkenni þess.

* Stuðlað verði að því að uppbygging í afþreyingu og ferðaþjónustu dreifist sem mest um landshlutann til að koma í veg fyrir ofálag á tiltekna staði og stuðla að því að allt svæðið njóti aukinnar þjónustu.

V.2 Samgöngu-, veitu- og fjarskiptakerfi nýtist sem best og styrkist í samhengi við ferðamennsku jafnt sem búsetu.

* Stuðlað verði að því að uppbygging í ferðaþjónustu nýti og styrki samgöngukerfi og aðra innviði um allan landshlutann, til að allt svæðið njóti góðs af, um leið og komið verði í veg fyrir ofálag á einstaka kjarna eða staði.

V.3 Vörur, þjónusta og menningarlíf landshlutans nýtist og styrkist jafnt fyrir íbúa í landshlutanum sem ferðafólki.

* Stuðlað verði að því að ferðaþjónustuaðilar nýti sem mest þá þjónustu og vörur sem fyrir eru á svæðinu um leið og stuðlað er að því að nýjar vörur skapist.

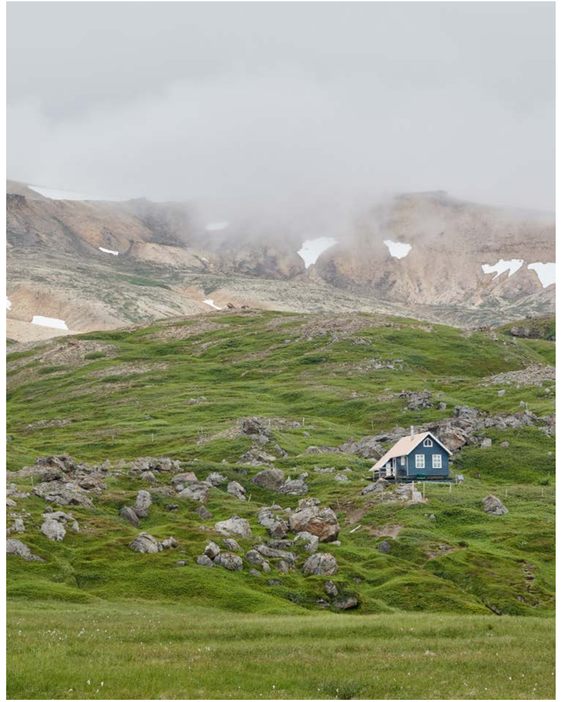

Skýringar við stefnu um ferðaauðlindir

Líta má á landslag og einstaka staði Austurlands sem auðlind sem íbúar og gestir nýta og njóta. Þessi auðlind er mikilvæg fyrir lífsgæði heimamanna um leið og hún er undirstaða ferðaþjónustu. Brýnt er því að standa vörð um auðlindina, jafnframt því að greina þau tækifæri sem í henni liggja til frekari þróunar búsetugæða og atvinnulífs.

Innviðir á Austurlandi, s.s. flugvellir, hafnir og vegir, gefa kost á frekari nýtingu og uppbyggingu í afþreyingu og ferðaþjónustu. Viðhald þeirra og styrking þarf þó að haldast í hendur við fjölgun ferðafólks með tilheyrandi álagi á einstaka staði.

Gestir upplifa landshlutann m.a. í gegnum austfirskar vörur, þjónustu og menningarlíf. Því jákvæðari sem upplifunin er, því meira aðdráttarafl hefur Austurland fyrir heimamenn og gesti. Aukin gæði vöru og þjónustu, s.s matvöru, veitinga og gistiþjónustu, er þannig báðum hópum í hag.

X. Stefna um ferðaleiðir

X.1 Net ferðaleiða fyrir fjölbreytta ferðamáta, með söguþráðum og áfangastöðum, þróist um allan landshlutann.

- Áfram verið unnið að þróun lengri og styttri ökuleiða, gönguleiða, reiðleiða og hjólaleiða, sem bjóða upp á að njóta fjölbreytni í landslagi, náttúru og menningu Austurlands og fara sem víðast um landshlutann.
- Göngu-, reið- og hjólaleiðir verði kortlagðar og flokkaðar eftir lengd og færð/erfiðleikastigi.
- Göngu-, reið- og hjólaleiðir sem tengja sveitarfélag saman verði festar í aðalskipulagi.
- Þróaðar verði leiðir sem henta sérstaklega fyrir ferðafólk með ólíka hreyfigetu, þroska og færni.
- Unnið verði að þróun ferðaleiða meðfram strönd, m.a. með skilgreiningu staða þar sem heimilt er að leggjast, þ.m.t. bátar sem flytja farþega úr skemmtiferðaskipum í land.
- Þróaðir verði möguleikar til að fara um vötn og ár.
- Ferðaleiðirnar verði settar fram í ferðavef Austurlands þar sem nálgast má upplýsingar um umsjónaraðila (eftir því sem við á), lengd, færð, erfiðleikastig og áfanga- og áningarstaði, þ.m.t. gisti- og þjónustustaði, áningarhólf fyrir hesta og lendingarstaði við strendur, eftir því sem við á.
- Sett verði fram kynningarefni um leiðirnar og þær markaðssettar með markvissum hætti jafnt gagnvart íbúum sem gestum.
- Unnið verði að vöruþróun í tengslum við þær, s.s. matvöru, handverk, veitingaþjónustu, gistingu og afþreyingarmöguleika.

X.2 Aðgengi og öryggi ferðaleiða styrkist og umsjón um þær skýrist.

- Stuðlað verði að því að bílastæði verði í boði á ökuleiðum og við upphaf og enda tiltekinna göngu-/hjólaleiða, þannig að auðvelt sé að blanda ferðamátum.
- Leitast verði við að lágmarka árekstra á milli ferðamáta á vinsælum leiðum, t.d. með viðeigandi merkingum og reglum um hvar ólíkir ferðamátar eru heimilir og hvar ekki.
- Skilgreindar verði tilteknar vetrarferðaleiðir þar sem snjómokstur og önnur vetrarþjónusta er tryggð. Það getur átt við göngu-/hjólastíga í þéttbýli og í grennd þess, jafnt sem tiltekna vegi.
- Fylgst verði með álagi á einstakar leiðir og brugðist verði við með viðeigandi hætti þegar þess er talin þörf.
- Skilgreindir verði umsjónaraðilar ferðaleiða eftir því sem við getur átt. Lögð verði áhersla á að leiðsögumenn í skipulögðum hópferðum hafi góða staðarþekkingu.

[1] Vefsjá svæðisskipulags Austurlands.
[2] Útgefin ferðakort og upplýsingar af Interneti.

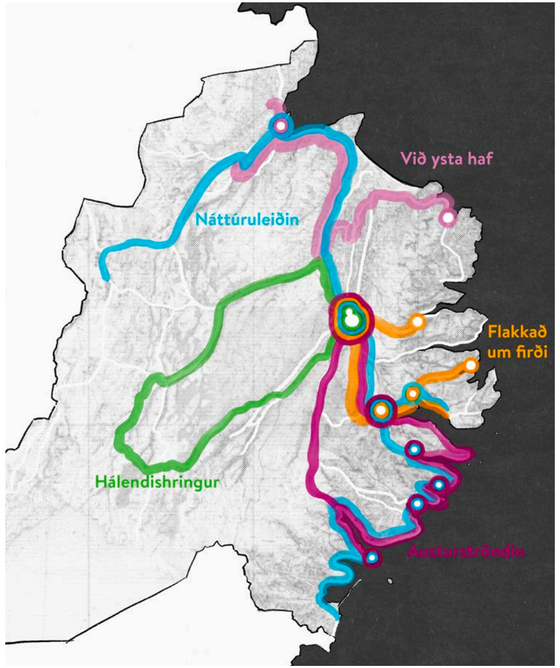

Dæmi um ferðaleiðir fyrir akandi.[1]

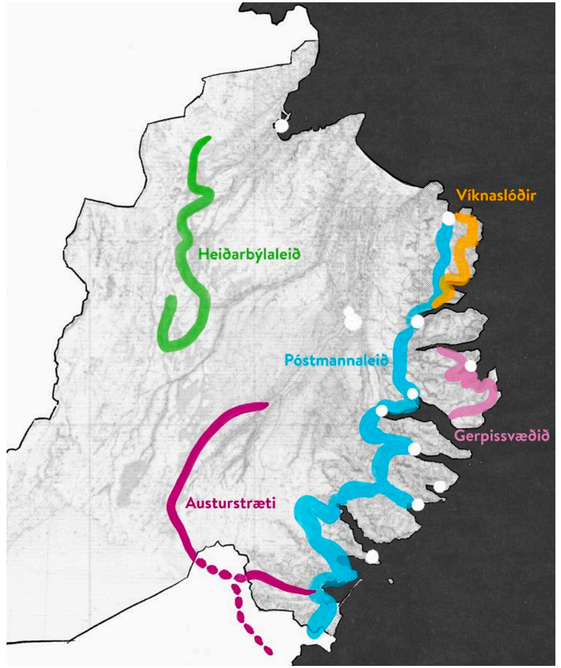

Dæmi um lengri gönguleiðir.[2]

Skýringar við stefnu um ferðaleiðir

Skilgreining tiltekinna lengri ferðaleiða er vel þekkt aðferð við byggðaþróun. Tilgangurinn er að samhæfa uppbyggingu í ferðaþjónustu á tilteknu svæði þannig að ímynd þess styrkist og aðdráttarafl aukist, sem aftur getur laðað að fleiri gesti og ný fyrirtæki og jafnvel nýja íbúa. Ferðaleiðirnar geta verið ökuleiðir, gönguleiðir, reiðleiðir, hjólaleiðir og jafnvel strand- og vatnaleiðir. Mörg þekkt erlend dæmi eru um þróun og markaðssetningu slíkra ferðaleiða og má nefna ökuleiðina um vesturströnd Írlands og þjóðstígakerfi Englands og Skotlands.[3]

Á Íslandi eiga nokkrar ökuleiðir sér styttri og lengri sögu sem markaðsettar ferðaleiðir, s.s. Gullni hringurinn, Demantshringurinn, Norðurstrandarleið og Vestfjarðaleið. Fleiri eru í þróun, t.d. á Snæfellsnesi.[4] Á Austurlandi hefur samsvarandi þróun verið í gangi og kynntar hafa verið nokkrar ferðaleiðir fyrir akandi ferðalanga. Þær dreifast um allan landshlutann og hver leið hefur fengið sitt nafn: Austurströndin, Flakkað um firði, Um öræfi og dali, Við ysta haf og Fljótsdalshringurinn.[5]

Lýsingar á fjölmörgum gönguleiðum á Austurlandi hafa verið settar fram í ferðavef Austurlands.[6] Nokkrar lengri leiðir eru vel þekktar s.s. Víknaslóðir, Gerpissvæðið, heiðarbýlin á Jökuldalsheiði og leiðin á milli Fljótsdals og Stafafells í Lóni sem kölluð hefur verið Austurstræti.[7] Sóknarfæri liggja í frekari ferðaþjónustu í tengslum við leiðirnar og viðburðahalds eins og Dyrfjallahlaups.

Austurland býður upp á áhugaverða valkosti fyrir fjallahjólatúra og þá sem vilja ferðast á reiðhjólum. Líkt og annars staðar á landinu njóta hjólreiðar vaxandi vinsælda í landshlutanum og tækifærin mörg. Vísi að uppbyggingu slíkrar ferðaþjónustu má finna m.a. í gerð hjólaleiða í Ranaskógi í Fljótsdal og á Borgarfirði eystri þar sem gamlir vegslóðar eru nýttir.

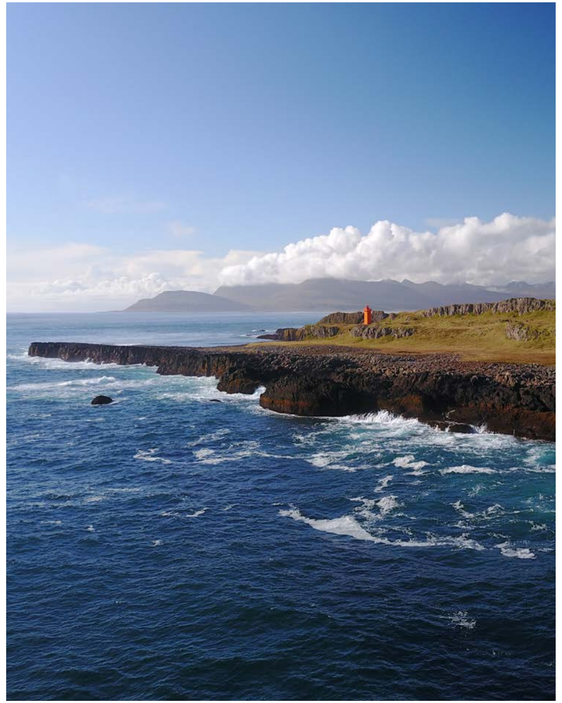

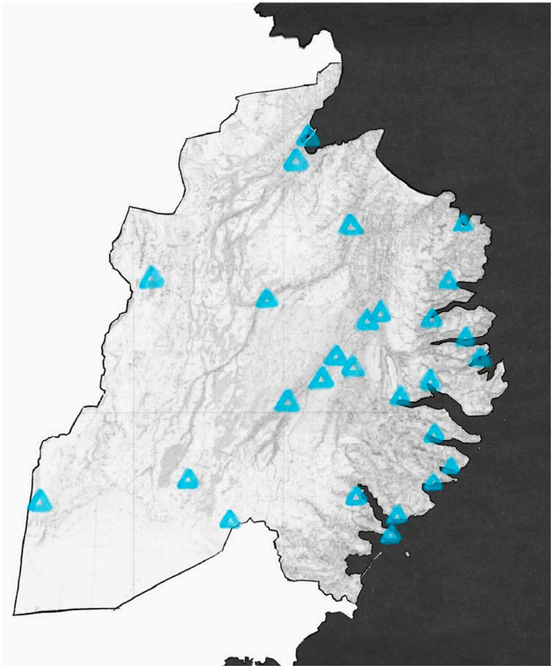

Tjaldsvæði á Austurlandi.[9]

Y. Stefna um áfangastaði

Y.1 Flokkunarkerfi áfangastaða þróist sem skipulagsverkfæri.

- Áfangastaðir á helstu ferðaleiðum verði flokkaðir eftir gerð, aðgengi og núverandi eða mögulegu hlutverki í ferðaleiðakerfinu, álagi/þolmörkum og umsjón. Þörf fyrir innviði á þeim verði greind, s.s. hvort tiltekinnar aðstöðu er þörf (útsýnispalls, salernis, stígagerðar) eða hvort setja þarf upp skilti eða aðrar merkingar. Framkvæmdaáætlun byggi á greiningunni.
- Framangreind flokkun og greining verði jafnframt nýtt til að skilgreina nokkra lykiláfangastaði um allan landshlutann þar sem stefnt verði að uppbyggingu innviða sem geta í senn verið aðdráttarafl fyrir ferðamenn og til verndar náttúru og/eða menningarsögulegum minjum.[8]

Y.2 Hönnun áfangastaða sé vönduð og framkvæmdir á þeim vel undirbúnar.

- Vandað verði til allra skrefa í skipulags-, hönnunar- og framkvæmdaferli áfangastaða.
- Unninn verði gátlisti fyrir aðalskipulag og deiliskipulag áfangastaða til að tryggja að áherslur svæðisskipulags og áfangastaðaáætlunar nái fram að ganga.
- Hvatt verði til að gera rammahluta aðalskipulags fyrir þau svæði sveitarfélaga þar sem samræma þarf uppbyggingu nokkurra áfangastaða og/eða samræma hagsmuni ferðaþjónustu við aðra landnotkun.

Y.3 Góð tjaldsvæði séu í boði um allan landshlutann.

- Tryggð verði vel útbúin tjaldsvæði á þéttbýlisstöðum og nokkrum völdum stöðum í dreifbýli. Góður útbúnaður nái a.m.k. til hreinlætisaðstöðu, eldunaraðstöðu og rafmagns og í einhverjum tilvikum afþreyingaraðstöðu eins og leiktækja.

[3] The Wild Atlantic Way, National Trails.
[4] Svæðisskipulag Snæfellsness.
[5] Visit Austurland.
[6] Ferðavefur Austurlands.
[7] Íslenskir þjóðstígar.
[8] Sbr. lög og landsáætlun um innviði til verndar náttúru og menningarsögulegum minjum.
[9] Þjónustukort Byggðastofnunar.

Skýringar við stefnu um áfangastaði

Ferðamálastofa lét á árunum 2014-2015 kortleggja mögulega viðkomustaði ferðafólks á Íslandi í samstarfi við heimafólk og greina þannig hvar auðlindir ferðaþjónustunnar og tækifæri liggja til framtíðar.[10] Þessi gögn voru nýtt við mótun Áfangastaðaáætlunar Austurlands 2018-2021. Nokkrir áfangastaðir í landshlutanum eru nú þegar á framkvæmdaáætlun eða í vinnslu. Vinsælir staðir hafa verið kortlagðir í samvinnu við sveitarfélögin, svo og mögulegir aðrir staðir sem koma til síðari skoðunar.[11]

Við frekari stefnumótun um áfangastaði er mikilvægt að skilgreina mismunandi eðli eða tegund ferðamannastaða, t.d. með tilliti til þess fjölda sem hægt er að taka á móti og hverja þarf að vernda gagnvart mikilli umferð. Einnig er gagnlegt að greina hvaða staðir höfða til ákveðinnar tegundar ferðamennsku. Aðalskipulag gæti þarna gegnt mikilvægu hlutverki.[12]

[10] Vefur og kortasjá Ferðamálastofu.
[11] Áfangastaðurinn Austurland 2021: Áherslur Austurlands.
[12] Landsáætlun um innviði.
[13] Áfangastaðurinn Austurland 2021: Áherslur Austurlands.

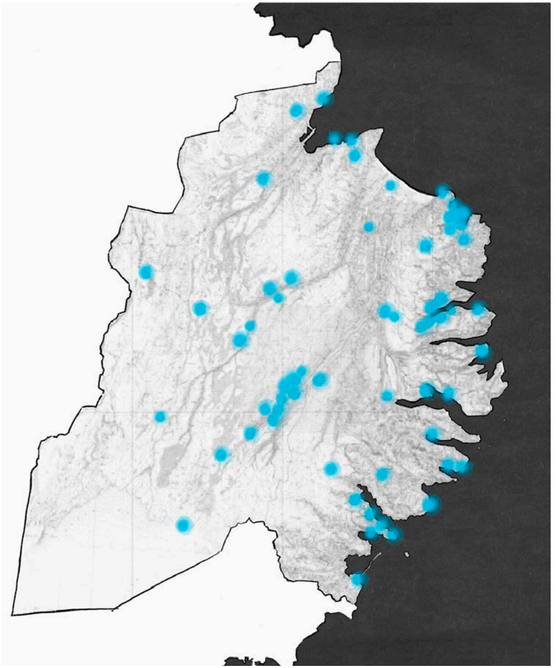

Vinsælir áfangastaðir á Austurlandi.[13]

6.2 Listir og menning

Hlúð verður að staðaranda og gróskumiklu menningarlífi og það nýtt til atvinnusköpunar. Rík áhersla verður lögð á aðlaðandi og lifandi umhverfi í bæjum sem bera blómstrandi menningunni vitni, menningarmiðstöðvar og menningarhátíðir verða efldar.

Viðfangsefni kaflans eru:
Ý. Menningarlíf
Þ. Miðbæjarlíf

Ý. Stefna um menningarlíf

Ý.1 Gróskumikið og fjölbreytt menningarlíf vaxi og dafni.

- Lögð verði áhersla á að skapa möguleika fyrir íbúa og gesti til að njóta og taka þátt í hvers konar menningarstarfsemi. Sérstaklega verði ungt fólk og íbúar af erlendum uppruna hvattir til þátttöku og að miðla sinni menningu.
- Lögð verði áhersla á listkennslu, menningarlæsi og safnafræðslu á öllum skólastigum og að bjóða upp á list- og handverksnámskeið fyrir almenning.
- Vel verði hlúð að listamönnum búsettum á Austurlandi og þeir studdir og hvattir til að miðla af reynslu sinni og þekkingu.
- Lögð verði áhersla á að greiða götu listamanna og annarra sem sækjast eftir því að starfa í heimabyggð.
- Lögð verði áhersla á að viðhalda og styrkja öflugt tengslanet listafólks í og úr landshlutanum og tengsl þess við atvinnulíf.

Ý.2 Menningarmiðstöðvar eflist.

- Leitað verði leiða til að efla hlutverk menningarmiðstöðvanna þriggja sem eru skilgreindar í samningi um sóknaráætlun; Skaftfells á Seyðisfirði, Menningarstofu Fjarðabyggðar og Menningarmiðstöðvar Fljótsdalshéraðs. Stuðlað verði að eflingu annarra menningarmiðstöðva, safna, og setra, t.d. með aukinni samvinnu þeirra innan landshlutans, innanlands og á alþjóðavísu og með sameiginlegri öflun fjármagns frá ríki, sveitarfélögum, sjóðum og fyrirtækjum.
- Stuðlað verði að samvinnu á milli menningarstofnana og félagasamtaka í landshlutanum.

Ý.3 Menningararfur nýtist sem auðlind til atvinnusköpunar.

- Unnið verði að því að gera gögn um menningararf Austurlands sem aðgengilegust til fræðslu, rannsókna og sem uppsprettu nýrra hugmynda í hvers konar skapandi greinum og ferðaþjónustu.
- Stuðlað verði að menningarverkefnum sem draga fram eða efla áhugaverða þætti í menningararfleifð, t.d. handverk og vinnulag.
- Stuðlað verði að rannsóknum á menningu og menningararfi Austurlands (sjá kafla 4.3.3 og 6.3.3).
- Stuðlað verði að menningartengdri ferðaþjónustu (sjá kafla 4.3.3 og 5.3 og 7.2.2).

Ý.4 Framboð á húsnæði og útirýmum til listsköpunar aukist.

- Tekið verði saman yfirlit yfir rými og aðstöðu sem gæti nýst til hvers konar listsköpunar, með það að markmiði að miðla þeim upplýsingum til listamanna.
- Lögð verði áhersla á það að skapa listnemum og ungu listafólki aðstöðu og möguleika til að starfa í heimabyggð á námstíma og eftir nám.
- Stuðlað verði að því að gestavinnustofur verði í boði fyrir fræði- og listamenn.

Ý.5 Menningarhátíðir og menningarviðburðir landshlutans eflist.

- Unnið verði áfram að þróun hátíða og viðburða á sviði menningar og lista.
- Lögð verði áhersla á að hátíðir og viðburðir fari fram sem víðast um landshlutann og að með þeim verði m.a. hlúð að menningu, sögu og sérstöðu hvers samfélagskjarna.
- Auðvelt verði fyrir bæði heimamenn og ferðamenn að kynna sér hvaða menningar- og listviðburðir eru í boði á hverjum tíma.
- Hugað verði að aðgengi íbúa að menningarviðburðum við útfærslu almenningssamgangna.

Ý.6 Útilistaverkum fjölgi.

- Hugað verði að möguleikum til að koma fyrir listaverkum í almenningsrýmum, s.s. í miðbæjum og almenningsgörðum, eða á vel völdum stöðum í sveitum.
- Haldin verði samkeppni um listaverk í völdum almenningsrýmum.

[14] Þjónustukort Byggðastofnunar og vefurinn east.is

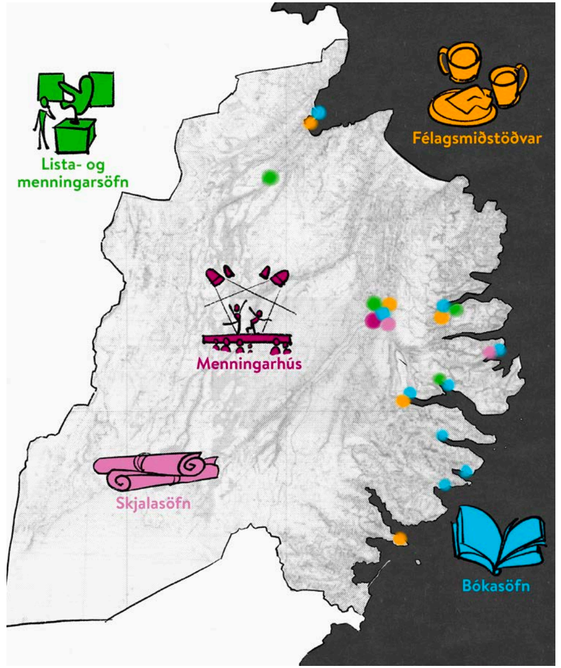

Söfn, menningarhús og félagsheimili.[14]

Skýringar við stefnu um menningarlíf

Austurland er þekkt fyrir blómlegt menningarlíf enda hefur verið lögð mikil áhersla á mikilvægi menningar fyrir búsetugæði og aðdráttarafl landshlutans. Öflugt menningarlíf opnar möguleika fyrir einstaklinga til virkrar þátttöku í samfélaginu, vinnur gegn félagslegri einangrun og örvar atvinnuþróun, þ.á.m. ferðaþjónustu.[15]

Í skólastarfi hefur verið lögð sérstök áhersla á þátttöku barna og unglinga í listsköpun, sem aftur getur eflt víðsýni og félagsfærni. Í boði er listmenntun og sköpun á framhaldsskólastigi og lögð er áhersla á list og menningu sem mikilvægan vettvang til að ná til og koma til móts við íbúa af ólíkum uppruna.[16]

Þrjár menningarmiðstöðvar eru í landshlutanum sem eru skilgreindar í samningi um sóknaráætlun; Skaftfell á Seyðisfirði, Menningarstofa Fjarðabyggðar og Menningarmiðstöð Fljótsdalshéraðs. Tónlistarmiðstöð Austurlands er starfrækt undir hatti Menningarstofu Fjarðabyggðar. Gunnarsstofnun að Skriðuklaustri í Fljótsdal er mikilvægt menningar- og fræðasetur með lifandi menningarstarfsemi árið um kring. Í Sköpunarmiðstöðinni á Stöðvarfirði fá listir og skapandi greinar að njóta sín í gömlu frystihúsi. Mikinn fjölda annarra safna, setra og sýninga er að finna á Austurlandi og eru minjasöfn og sögusýningar þar í miklum meirihluta. Listasöfn eru tvö og steinasöfn nokkur.[17]

Sveitarfélögin á Austurlandi hafa lagt áherslu á að fjölga menningartengdum verkefnum og störfum, nýta betur þá aðstöðu sem fyrir er og bæta miðlun upplýsinga um menningarstarf og menningararf Austurlands.[18] Dregið hefur verið fram að samræma mætti kynningarefni og merkingar fyrir listaverk, byggingar, bókmenntir og sögu svæðisins. Þá þurfi að tryggja að nægt rými sé til fyrir uppbyggingu menningarstofnana.[19]

Sveitarfélögin hafa jafnframt á undanförnum árum lagt áherslu á að ríkisvaldið veiti auknu fjármagni til menningarmála á landsbyggðinni og bent á að jafnt aðgengi að listum og menningu sé ein af meginforsendum jákvæðrar íbúaþróunar.[20]

Til þess að undirstrika mikilvægi menningar og lista á svæðinu er mikilvægt að hið byggða umhverfi beri þess merki með varðveislu á sögulegri

byggð og vönduðum arkitektúr. Auk þess geta útilistaverk glætt almenningsrými lífi, ekki síst ef um er að ræða gagnvirk listaverk, sem ungir sem aldnir geta leikið sér að. Slíkt umhverfi ýtir undir mannlíf og staðaranda.[21]

[15] Menningarstefna í þágu samfélagsins, Menningarstefna Fjarðabyggðar 2019-2021, Menningarstefna Fljótsdalshéraðs.
[16] Menningarstefna í þágu samfélagsins, Menningarstefna Fjarðabyggðar 2019-2021, Menningarstefna Fljótsdalshéraðs.
[17] Aukið samstarf eða sameining safna á Austurlandi?
[18] Menningarstefna í þágu samfélagsins.
[19] Menningarstefna Fljótsdalshéraðs.
[20] Ályktanir haustþings SSA 2019.
[21] Menningarstefna Fljótsdalshéraðs.

Þ. Stefna um miðbæjarlíf

Þ.1 Aðalgötur og miðbær Austurlands eflist sem þjónustu- og menningarmiðstöðvar með aðlaðandi, heilsueflandi og lifandi miðbæjarumhverfi.

- Lögð verði áhersla á skýra afmörkun miðbæja með umhverfismótun, uppbyggingu á auðum lóðum, samræmdri gatnahönnun og aðlaðandi almenningsrýmum.
- Hugað verði að góðri tengingu milli aðalgötu og hafnarsvæðis, þar sem það á við, tveggja aðal miðstöðva menningar- og atvinnulífs bæjanna.
- Hönnun almenningsrýma, s.s. aðalgatna og torga, ætti að taka mið af mismunandi ferðamátum, aðgengi fyrir alla og öryggi gangandi og hjólandi, sem að skapa mannlífið.
- Uppbygging miðbæjanna taki mið af hæð og stærð þeirra bygginga sem fyrir eru.
- Tryggt verði nægt framboð á hentugu verslunar- og þjónusturými við aðalgötu eða miðkjarna með lifandi starfsemi, búðarglugga og innganga á jarðhæðum.
- Verslunarstarfsemi verði beint í miðbæ, fremur en í nýja verslunarkjarna fjarri miðbæ.
- Unnið verði að því að auka gróður, setja götugögn og list í miðbæjarrými.
- Forðast ætti uppbyggingu á verslun og þjónustu í útjaðri með plássfrekum bílastæðaplönum.

Þ.2 Unnið verði að því að styrkja staðaranda og sérhæfingu hvers miðbæjar/aðalgötu.

- Unnið verði að uppbyggingu öflugra og lifandi miðbæja í stærstu þéttbýliskjörnunum þar sem hringvegurinn liggur í gegn en þar eru jafnframt stærstu bæirnir á svæðinu. Þeir þurfa að geta tekið á móti fjölda gesta og boðið upp á nauðsynlega verslun og þjónustu.
- Dregin verði fram sérkenni hvers byggðarkjarna og unnið með ákveðin þemu í hönnun á almenningsrýmum, merkingum og markaðssetningu á miðbæjum, með sögulega eða menningarlega skírskotun.
- Sögulegum byggingum og mannvirkjum verði vel viðhaldið og skoðað hvort að tilefni sé að skilgreina verndarsvæði í byggð.

Skýringar við stefnu um miðbæjarlíf

Vönduð landslags- og bæjarhönnun getur stutt við hlutverk miðbæja sem verslunar- og þjónustumiðstöðva, menningarmiðstöðva og viðkomustaða ferðafólks.

Miðbær Austurlands liggja ýmist meðfram aðalgötum eða á þar til gerðu svæði í grennd þeirra. Um aðalgöturnar fara flestir íbúar daglega og gjarnan akandi, en með meiri gróðri í göturýminu, listaverkum, litlum torgum, görðum og öðrum áningarstöðum má styðja við virka ferðamáta og auka líkur á því að gestir og gangandi staldri við og styðji þannig við verslun og mannlíf á staðnum.[22]

Hver og einn austfirsku bæjanna hefur sína sögu og menningu, sem hægt er að nýta við þróun miðbæjanna. Tækifæri er til að varðveita gamlar byggingar og önnur mannvirki með sögulega skírskotun, sem vekja forvitni og skapa fjölbreytni í byggðinni. Skörð í húsaröðum miðbæjanna er hægt að nýta fyrir nýtt verslunar- og þjónustuhúsnæði í stað þess að beina því í jaðar bæjanna eða þar til gerða nýja verslunarkjarna.

[22] Lýðheilsa og skipulag.

6.3 Útivist og íþróttalíf

Á Austurlandi verður aðstaða til heilsuræktar utandyra sem innandyra fjölbreytt og gott aðgengi tryggt að svæðum sem veita möguleika á útivist í nálægð við náttúruna. Valkostir til íþróttaiðkunar verða margir og fjölbreyttir. Íþróttamót styrkjast og hreystiverkefnum fjölgar.

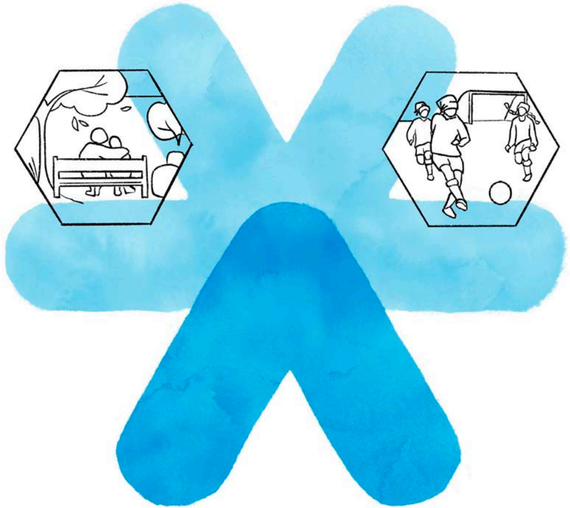

Viðfangsefni kaflans eru:
Æ. Almenn útivistarsvæði
Ö. Útivistar- og íþróttasvæði til sérnota

Æ. Stefna um almenn útivistarsvæði

Æ.1 Aðstaða til heilsuræktar utandyra sé fjölbreytt í þéttbýli og grennd þess.

- Unnið verði að því að skipuleggja og byggja upp fjölbreytt, gróðursæl og vel útbúin útivistarsvæði af mismunandi stærð og gerð sem tengjast með göngu- og hjólastígum og gefa kost á hreyfingu, leik, samskiptum og endurnæringu ólíkra aldurs- og getuhópa.

Æ.2 Gott aðgengi að svæðum í dreifbýli veiti möguleika á útivist í nánd við náttúru.

- Unnið verði að því að bæta aðgengi að svæðum sem henta til almennrar útivistar, s.s. með gerð bílastæða, stíga og áningarstaða í skógum og með skipulagi leiða og áfangastaða.

Æ.3 Möguleikum til að stunda strand- og vatnasport fjölgi.

- Unnið verði að því að bæta aðstöðu fyrir siglingar, sjóstangaveiði, kayak og annað sjósport.
- Kannaðir verði þeir vöruþróunarmöguleikar sem felast í strandlengjunni.
- Stuðlað verði að uppbyggingu aðstöðu til sjósunds.

Æ.4 Möguleikar til að stunda frístundaveiðar á landi og sjó viðhaldist og styrkist.

- Austurland verði áfram markaðssett sem paradís veiðimannsins, þar sem aðstæður hvort sem er fyrir skotveiði eða stangveiði eru til fyrirmyndar.
- Hreindýr og hreindýraveiði verði áfram stór hluti af ímynd svæðisins út á við.
- Vakin verði athygli á tækifærum til sjóstangaveiði á fjörðunum.

Skýringar við stefnu um almenn útivistarsvæði

Ótal tækifæri eru á Austurlandi til að stunda útivist í náttúrulegu umhverfi en hún hefur sérstaklega nærandi áhrif á fólk. Mikilvægt er að tryggja gott aðgengi fyrir alla að slíkum svæðum, t.d. með gerð bílastæða, stígagerð og kortlagningu á mislöngum og erfiðum göngu-, hlaupa og hjólaleiðum.[23]

Á Austurlandi eru auk þess spennandi tækifæri fyrir ýmis konar veiðisport, sem kallar á mikla útiveru í náttúrunni. Austurland er eina svæðið á landinu þar sem hægt er að veiða hreindýr en veiðitímabilið er í ágúst og byrjun september. Einnig er hægt að veiða gæsir, rjúpur og svartfugl svo eitthvað sé nefnt. Í landshlutanum eru vinsælar veiðiár þar sem byggð hefur verið upp góð aðstaða auk fjölda silungsveiðiáa.

Þéttbýlisstaðir á Austfjörðum byggðust flestir upp í kringum sjósókn og í flestum þeirra er fyrir hendi góð hafnaraðstaða sem býður upp á möguleika fyrir hvers konar sjósport, s.s. siglingar og sjóstangaveiði. Í djúpum og oft skjólsælum fjörðum Austurlands ættu einnig að vera kjöraðstæður fyrir kayakróður, róðrarbretti og sjósund. Þessar íþróttir geta dregið til sín breiðan hóp iðkenda og kalla ekki endilega á mikla eða dýra aðstöðu.

Í gegnum árin hafa verið gerðar nokkrar tilraunir til að þróa kayaksiglingar og annað bátasport meðfram ströndinni en þótt slík ferðaþjónusta hafi ekki fest rætur nýtur slík afþreying vinsælda hjá almenningi og á nokkrum stöðum er rík hefð fyrir klúbbastarfi t.d. í tengslum við kayakmennsku þar sem byggð hefur verið upp aðstaða til að geyma búnað og jafnvel fá lánaðan.

Fjölsóttum íþróttaviðburðir sem draga að fólk alls staðar af landinu eru haldnir á Austurlandi ár hvert. Sem dæmi eru Urriðavantssundið, sem haldið er í tengslum við Landvætti Ferðafélags Íslands, Dyrfjallahlaupið og göngu-vikan Á fætur Fjarðabyggð, sem haldin eru í júní og júlí ár hvert. Auk þess má nefna Vetrarhlaupasyrpu UMF Þristar á Egilsstöðum. Í mars er haldin fjallaskíðahátíðin Austurland Freeride Festival í Fjarðabyggð og á vorin eru í boði ýmis konar fjallaskíðanámskeið og ferðir í landshlutanum. Frekari þróun í þessa átt er líkleg miðað við aukinn áhuga almennings á hreystiverkefnum hverskonar og miðað við þá fjölbreytni sem landslag Austurlands býður upp á.

Auk þess að nýta til útivistar þá umgjörð sem stórbrotin náttúra Austurlands hefur upp á að bjóða, er mikilvægt að innan þéttbýlis séu fjölbreytt og vönduð útivistarsvæði, sem hvetja til hreyfingar og samskipta, fyrir ólíka aldurshópa.[24] Til að mynda mætti koma fyrir útiæfingasvæðum við gönguleiðir.

Vönduð og áhugaverð leiksvæði innan byggðar draga að unga jafnt sem aldna og hvetja fjölskyldur til útiveru. Þau geta orðið vettvangur fyrir samveru og samskipti meðal foreldra, jafnt sem barna. Mikilvægt er að gott aðgengi sé að slíkum leiksvæðum í íbúðarbyggð.[25]

[23] Tillaga að viðauka við landsskipulagsstefnu.
[24] Tillaga að viðauka við landsskipulagsstefnu.
[25] Aðalskipulag Fljótsdalshéraðs.

Ö. Stefna um útivistar- og íþróttasvæði til sérnota

Ö.1 Aðstaða fyrir almennt íþróttastarf og keppnisíþróttir sé fjölbreytt og til fyrirmyndar.

- Lögð verði áhersla á að unnt sé að stunda allar helstu íþróttagreinar og taka þátt í keppnum.
- Stutt verði við þátttöku barna og ungmenna í íþróttastarfi og almenningssamgöngur að íþróttaaðstöðu tryggðar.
- Unnið verði út frá því að kostnaðarsöm uppbygging sértækrar keppnis- og æfingaaðstöðu geti nýst íbúum alls svæðisins.
- Lögð verði áhersla á fagmennsku í þjálfun og umsjón með íþróttastarfi. Stutt verði við starfsemi íþróttafélaga.

Ö.2 Sérstaklega verði hugað að uppbyggingu svæða þar sem íbúar og gestir geta lagt stund á vetraríþróttir.

- Áfram verði unnið að uppbyggingu góðrar aðstöðu til skíðaiðkunar og aðgengi tryggt fyrir bæði íbúa og ferðafólk.
- Unnið verði að því að bæta möguleika til að iðka skíðagöngu í og við þéttbýli.
- Kannaðir verði möguleikar á að byggja upp fjallaskíðamennsku.
- Kortlagðir verð möguleikar sem felast í svæðum sem best henta til vélsleðaferða, bæði fyrir íbúa og ferðafólk.

Ö.3 Íþróttamót styrkist og hreystiverkefnum ýmiskonar fjölgi.

- Íþróttaaðstaða á völdum stöðum og fyrir valdar greinar verði bætt þannig að hún standist kröfur sem gerðar eru til mótshalds.
- Stutt verði við og hvatt til þátttöku í hreystiverkefnum sem nýta sér aðstöðu og útivistarsvæði Austurlands.

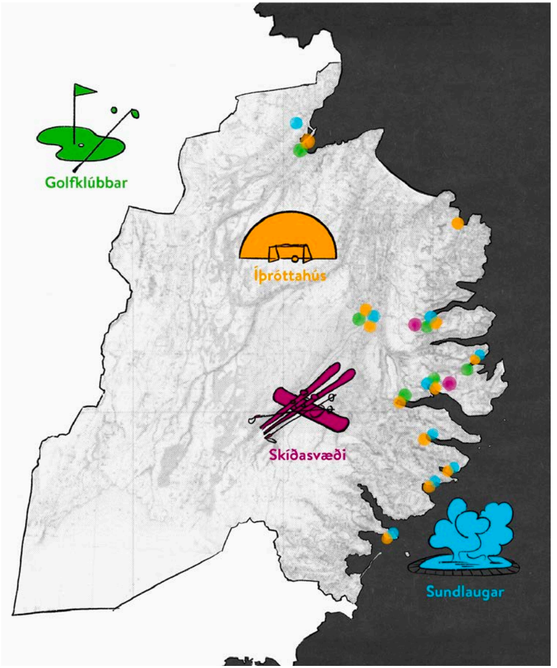

Íþróttamannvirki og íþróttasvæði á Austurlandi 2022.

Skýringar við stefnu um útivistar- og íþróttasvæði til sérnota

Á Austurlandi eru, auk góðs aðgangs að náttúrulegu umhverfi, ýmis konar skipulögð útivistar- og íþróttasvæði. Sundlaugar eru í flestum bæjum á svæðinu. Vök baths er eftirsóttur baðstaður með heitum laugum í og við Urriðavatn og heitar náttúrulaugar eru í Fljótsdal.

Skíðasvæði eru í Oddsskarði milli Eskifjarðar og Norðfjarðar og í Stafdal milli Seyðisfjarðar og Egilsstaða. Ný Norðfjarðargöng og væntanleg Fjarðarheiðargöng kalla á breytta skilgreiningu vega að þessum svæðum og er nauðsynlegt að bregðast við því til að tryggja nauðsynlegt aðgengi að svæðunum. Engin stólalyfta er á þessum skíðasvæðum en skoða mætti tækifæri til frekari uppbyggingar sem gæti dregið að fleiri gesti og yfir lengri tíma ársins.

Víða erlendis, í Hlíðarfjalli á Akureyri og í Skálafelli í Mosfellssveit eru stólalyftur opnar á sumrin fyrir göngu- og hjólafólk. Ýmsir möguleikar eru fyrir göngu- og fjallaskíðafólk, sem og vélsleðafólk, í námunda við skíðasvæðin og á fleiri stöðum á Austurlandi.

Golf er vinsælt um allt land enda hentug íþrótt fyrir fólk á öllum aldri og þar með fyrirtaks fjölskyldusport. Sex 9 holu golfvellir eru á Austurlandi; á Eskifirði, Neskaupstað, Reyðarfirði, Seyðisfirði, Vopnafirði og í Fellabæ. Frisbígolf hefur notið mikilla vinsælda á síðustu árum og er íþrótt sem kostar ekki mikið og flestir ættu að geta stundað. Þegar eru þó nokkrir frisbígolfvellir á Austurlandi.

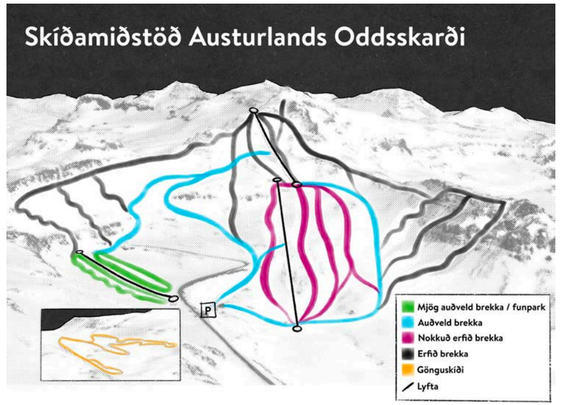

Íþróttaiðkun barna og unglinga er sérstaklega mikilvæg til að ýta undir staðaranda og samheldni í litlum samfélögum þar sem þjálfarar, fjölskyldur og ættingjar hafa tækifæri til að hittast og eiga samskipti. Öflugt íþróttastarf gegnir einnig mikilvægu hlutverki fyrir lýðheilsu og forvarnir til framtíðar og á það ekki aðeins við um keppnisíþróttir heldur einnig áhugamannasport.[26] Hægt er að bjóða upp á æfingar fyrir foreldra á sama tíma og íþróttaæfingar barna og hvetja þannig til aukinnar hreyfingar.

Íþróttahús og sparkvellir eru í allflestum þéttbýliskjörnum á Austurlandi með aðstöðu fyrir fjölbreytta íþróttaiðkun. Sveitarfélög ættu að tryggja að möguleikar séu á frekari uppbyggingu á íþróttaaðstöðu og að gott aðgengi sé að þeirri aðstöðu sem fyrir er. Mögulega þarf að samþætta almenningssamgöngur við frístundaakstur og tryggja góðar göngu- og hjólatengingar við íþróttahús.[27]

Vilhjálmsvöllur á Egilsstöðum er eini frjálsíþróttavöllur á Austurlandi sem stenst kröfur til mótahalds. Fjarðabyggðarhöllin á Reyðarfirði er eina knattspyrnuhús á Austurlandi í fullri stærð með löglegum keppnisvelli. Nýverið var reist á Egilsstöðum eina sérhæfða aðstaðan til á Austurlandi til æfinga í hópfimleikum.

Reiðhöll og útisvæði er á Iðavöllum skammt frá Egilsstöðum og á Kirkjubólseyrum í Norðfirði. Sú fyrri er starfrækt af hestamannafélaginu Freyfaxa og sú síðari af hestamannafélaginu Blæ.[28]

Skotíþróttasvæði eru á Reyðarfirði og á Þuríðarstöðum á Fljótsdalshéraði.

[26] Íþrótta-, æskulýðs- og tómstundastefna 2020–2026.
[27] Aðalskipulag Fljótsdalshéraðs.
[28] Innviðagreining Fljótsdalshéraðs.

7.0 FRAMFYLGD

7.1 Samstarf og framkvæmdaáætlanir
7.2 Samráð og innleiðing
7.3 Endurskoðun
7.4 Mælikvarðar á árangur

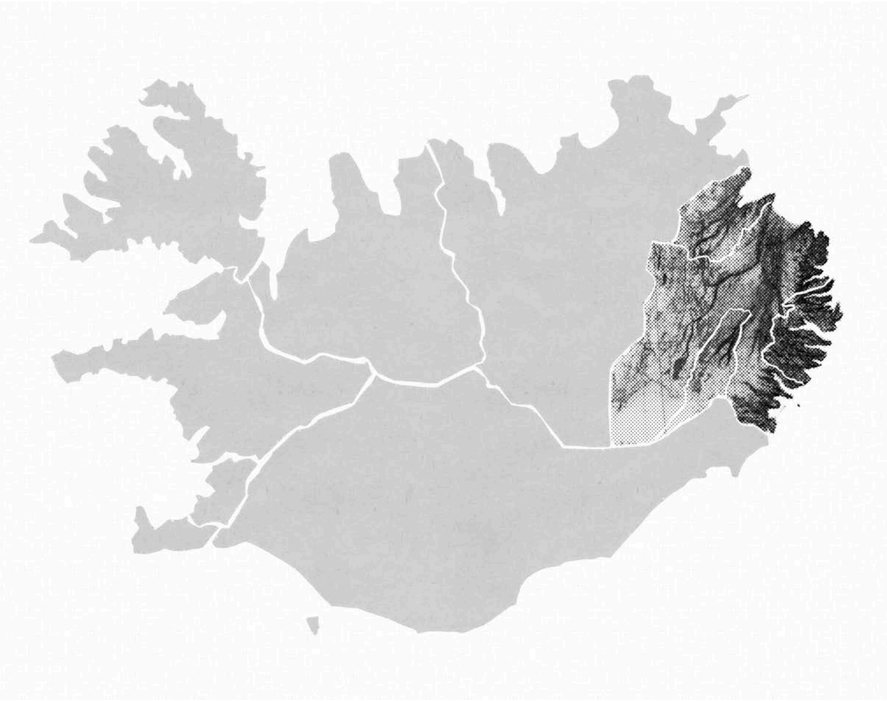

7.1 Samstarf og framkvæmdaáætlanir

Svo hægt verði að ná markmiðum svæðisskipulagsins verða sveitarfélög, samtök, fyrirtæki, félög og stofnanir á Austurlandi að eiga í nánu samstarfi. Með vel undirbúnum ákvörðunum um úrlausn sameiginlegra hagsmunamála Austurlands næst sá árangur sem stefnt er að, í umhverfis-, atvinnu-, samfélags- og menningarmálum.

Svæðisskipulagsnefnd, í umboði sveitarstjórna, fylgist með framfylgd skipulagsins og annast breytingar á því sbr. 9. grein skipulagslaga. Austurbrú ses. er falin umsýsla nefndarinnar, samkvæmt samningi við Samband sveitarfélaga á Austurlandi, og felur hún stofnuninni verkefni eftir atvikum til að ná fram markmiðum skipulagsins. Það skal þó tekið fram að nefndinni er frjálst að vísa verkefnum annað. Verkefnastjóri Austurbrúar er starfsmaður nefndarinnar.

Sveitarfélög og stoðstofnanir á þeirra vegum verða að gæta að innra samræmi skipulagsáætlana þannig að t.a.m. aðalskipulag og deiliskipulag sé í samræmi við stefnu svæðisskipulags. Aðgerðaáætlanir sveitarfélaganna taki mið af svæðisskipulaginu og markmiðum þess í sinni forgangsröðun.

Með hugtakinu aðgerðaráætlunum er t.d. en ekki eingöngu átt við:

- Áfangastaðaáætlun
- Sóknaráætlun
- Áhersluverkefni SSA
- Áherslur Uppbyggingarsjóðs Austurlands
- Starfsáætlun Austurbrúar
- Verkefnaáætlanir fyrir einstök verkefni
- Fjárhagsáætlanir sveitarfélaga
- Meirihlutasáttmála bæjar- og sveitastjórna

Svæðisskipulagsnefndin skal benda á ef það gætir misræmis á milli stefnunnar sem lýst er í skipulaginu og annarra áætlana. Sveitarfélög á Austurlandi og stoðstofnanir þeirra skulu hafa innleitt stefnuna í aðalskipulagsáætlanir og aðrar aðgerðaáætlanir innan 24 mánaða frá samþykki þess. Við verulegar breytingar á t.d. aðalskipulagi, sóknaráætlun, starfsáætlun Austurbrúar sem og við gerð annarra opinberra aðgerðaráætlana skal leita umsagnar svæðisskipulagsnefndar um það hvort þær samræmast stefnu svæðisskipulagsins.

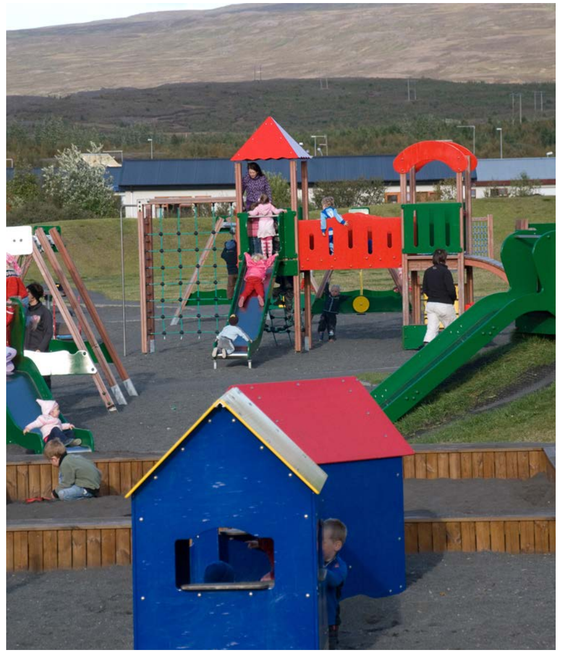

7.2 Samráð og innleiðing

Það þarf víðtækt samráð og gott aðgengi að upplýsingum til að ná markmiðum svæðisskipulagsins. Mikil hefð er fyrir samvinnu innan Austurlands og hafa sveitarfélög á Austurlandi unnið saman að úrlausn ýmissa verkefna fyrir landshlutann í gegnum tíðina.

Innleiðing skipulagsins er háð breiðri þátttöku samfélagsins þ.m.t. samtaka, félaga, fyrirtækja og stofnana. Sveitarstjórnir á Austurlandi eiga sinn samstarfsvettvang, SSA, þar sem mótaðar eru áherslur á hverjum tíma m.a. á haustfundi sambandsins. Þá er hægt er að kalla saman samráðshóp sóknaráætlunar Austurlands og hagaðilafund Austurbrúar til samtals um framfylgd svæðisskipulagsins. Í þessum hópum sitja fulltrúar frá ólíkum atvinnugreinum, opinberum stofnunum samfélagsins, ýmsum félögum og samtökum. Mikilvægt er að útvíkka og efla enn frekar þessa samráðsvettvanga þegar svæðisskipulagið hefur tekið gildi þannig að allir hagsmunaaðilar í samfélaginu geti tekið þátt í samtali um innleiðingu stefnunnar og nánari útfærslu. Það mætti t.d. gera með skipun nefnda um einstök stefnusvið svæðisskipulagsins og faghópum um einstök verkefni.

Þá er mikilvægt fyrir innleiðinguna að svæðisskipulagsnefnd tryggi gott aðgengi að skipulaginu. Framsetningin þarf að vera skýr, miðlunin skilvirk og fjölbreytt þannig að það nái til breiðs hóps t.d. til barna og ungmenna. Nefndin skal jafnframt hvetja til þess að efniviður skipulagsins sé nýttur í öll verkefni, á vegum sveitarfélaga og stoðstofnanna þeirra, sem tengjast með beinum eða óbeinum hætti stefnusviðum þess.

Tölulegar staðreyndir og stöðu aðgerðaáætlana þarf að uppfæra með reglubundnum hætti svo hagsmunaaðilar geti tekið upplýstar stefnumótandi ákvarðanir um sína starfsemi á grunni skipulagsins.

Jafnframt skal leggja áherslu á að hafa samráð út fyrir landshlutann þegar við á t.d. við önnur landshlutasamtök og stýrihóp stjórnarráðs um byggðamál og miðla stefnu og viðfangsefnum svæðisskipulagsins til þeirra starfshópa og nefnda, á vettvangi stjórnvalda, sem skipaðir eru fyrir einstök málefni.

7.3 Endurskoðun

Að loknum sveitarstjórnarkosningum, á fjögurra ára fresti, skal svæðisskipulagsnefnd koma saman og meta hvort ástæða sé til að endurskoða eða uppfæra svæðisskipulagið. Skal sú ákvörðun m.a. taka mið af því hvort t.d. landsskipulagsstefna, byggðaáætlun eða aðrar áætlanir kalli á endurskoðun svæðisskipulagsins, en jafnframt verður stefnu svæðisskipulagsins beint til ríkisvaldsins, eftir því sem við á. Enn fremur skal svæðisskipulagsnefnd taka tillit til þess hvort forsendur, t.d. efnhagslegar eða samfélagslegar, hafi breyst og hvort framfylgd svæðisskipulagsins hafi gengið eftir eins og að var stefnt.

Um málsmeðferð á endurskoðaðri áætlun fer sem um gerð nýs svæðisskipulags væri að ræða eins og mælt er fyrir um í skipulagslögum. Ef niðurstaða svæðisskipulagsnefndar er sú að svæðisskipulagið þarfnist ekki endurskoðunar, heldur það gildi sínu. Tilkynna þarf Skipulagsstofnun um niðurstöðu svæðisskipulagsnefndar um hvort endurskoða beri svæðisskipulagið eða ekki.

Óháð því hvort gerðar eru breytingar á svæðisskipulaginu eða ekki skulu sóknaráætlun landshlutans og aðrar aðgerðar- og þróunaráætlanir sveitarfélaga og stoðstofnanna þeirra endurskoðaðar og uppfærðar reglulega í þeim tilgangi að ná fram markmiðum svæðisskipulagsins.

7.4 Mælikvarðar á árangur

Í kjölfar staðfestingar svæðisskipulagsins verða mælikvarðar sem samræmast markmiðum þess skilgreindir og þróaðir og ábyrgðaraðilar tilgreindir. Það verður gert með hliðsjón af mælikvörðum sem þegar eru til í öðrum verkefnum á svæðis- og landsvísu. Þannig verði til yfirlit yfir þá vísa sem nýtast við eftirfylgni svæðisskipulagsins í viðbót við þá vísa sem sérstaklega verða þróaðir í tengslum við skipulagið sjálft.

8.0 UMHVERFISMAT

8.1 Um umhverfismatið
8.2 Nálgun við umhverfismatið
8.3 Niðurstaða umhverfismat

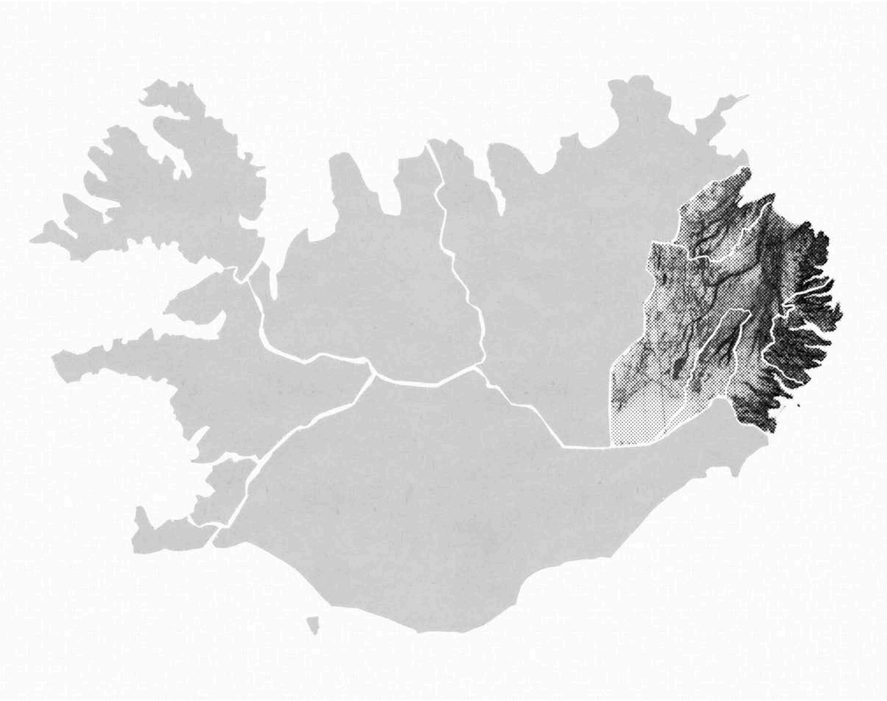

8.1 Um umhverfismatið

Tilgangur umhverfismats á áætlunarstigi er að stuðla að því að tekið sé tillit til sjálfbærrar þróunar við stefnumótun og áætlunargerð, sbr. lög um umhverfismat framkvæmda og áætlana nr. 111/2021.

Umhverfismat tillögu að Svæðisskipulagi Austurlands 2022-2044 er sett fram í fylgiskjali með tillögunni en hér er nálgun við matið lýst og niðurstaða dregin fram.

Drög að umhverfismatsskýrslunni er nú kynnt og send til umsagnar með svæðisskipulagstillögu á vinnslustigi í samræmi við 2. mgr. 23. gr. skipulagslaga nr. 123/2010. Jafnframt fær Skipulagsstofnun drögin til umsagnar í samræmi við 14. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana.

Gefinn er fjögurra vikna frestur til að koma á framfæri umsögnum eða athugasemdum við tillöguna og drög að umhverfismatsskýrslu. Að fresti liðnum verður unnið úr ábendingum og athugasemdum sem berast og svæðisskipulagsnefnd tekur afstöðu til hvort gerðar verði breytingar á tillögunni eða matsskýrslu.

Svæðisskipulagstillagan og umhverfismatsskýrslan verður í kjölfarið afgreidd til Skipulagsstofnun til athugunar í samræmi við 3. mgr. 23. gr. skipulagslaga. Hafi Skipulagsstofnun ekki gert athugasemdir innan fjögurra vikna verður tillagan auglýst óbreytt skv. 24. gr. skipulagslaga og 15. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana. Þá gefst aftur 6 vikna athugasemdafrestur.

Athugasemdir kunna að leiða til breytinga á skipulagstillögunni eða innihaldi umhverfismatsskýrslunnar áður en tillagan er endanlega samþykkt og send Skipulagsstofnun til staðfestingar.

8.2 Nálgun við umhverfismatið

Umhverfisviðmið
Umhverfisáhrif tillögunnar eru metin m.t.t. umhverfisþátta sem tilgreindir eru í lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana. Umhverfisþættirnir samsvara skilgreiningu á umhverfi í lögunum en þar er því lýst sem „Samheiti fyrir samfélag, heilbrigði manna, dýr, plöntur, líffræðilega fjölbreytni, jarðveg, jarðmyndanir, vatn, loft, veðurfar, eignir, menningararfleifð, þ.m.t. byggingarsögulegar og fornleifafræðilegar minjar, og landslag og samspil þessara þátta.“

Fyrir hvern umhverfisþátt eru tilgreind umhverfisviðmið. Með hugtakinu umhverfisviðmið er átt við þau markmið sem stefnumið áætlunar eru borin saman við, til að geta tekið afstöðu til þess hvort viðkomandi stefnumið sé talið hafa jákvæð, óveruleg, neikvæð eða óviss á umhverfisþáttinn.

Til að meta hvort svæðisskipulagstillagan stuðlar að sjálfbærri þróun voru Heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna notuð sem umhverfisviðmið. Höfð var hliðsjón af nálgun í umhverfismati tillögu að viðauka við Landsskipulagsstefnu 2015-2026.[1] Þá voru markmið Landsskipulagsstefnu 2015-2026 og tillögu að viðauka við hana einnig höfð til hliðsjónar við matið, þar sem skipulagsáætlunum sveitarfélaga er ætlað að framfylgja henni. Líkt og í umhverfismat tillögu að landsskipulagsstefnu voru einn notuð viðmið sem byggja á einnig notað Landslagssamningi Evrópu (ELS) og er það einnig tekið með í umhverfismati svæðisskipulagstillögunar.

[1] Tillaga að viðauka við Landsskipulagsstefnu 2015-2026 (febrúar 2021).

Heimsmarkmiðin, sem hvert hafa sitt númer og lit, eru flokkuð undir þrjú svið sjálfbærrar þróunar; **umhverfi**, **efnahag** og **samfélag og menningu**. Einungis eru tilgreind þau Heimsmarkmið sem eru talin eiga við svæðisskipulagsstillöguna:

Númer og heiti	Heimsmarkmið
UMHVERFI	
6. Vatn og hreinlætisaðstaða	Tryggja sjálfbæra nýtingu og aðgengi allra að hreinu vatni.
7. Sjálfbær orka	Tryggja aðgengi allra að áreiðanlegri og sjálfbærri orku á viðráðanlegu verði.
11. Sjálfbærar borgir og samfélög	Borgir og bær umfaðmi alla þjóðfélagshópa, séu örugg og sjálfbær og með viðnámsþol gagnvart breytingum.
13. Loftslagsmál	Grípa til aðgerða til að berjast gegn loftslagsbreytingum og áhrifum þeirra.
14. Líf í vatni	Varðveita umhverfi hafsins og auðlindir þess og nýta á sjálfbæran hátt.
15. Líf á landi	Vernda, endurheimta og styðja sjálfbæra nýtingu vistkerfa á landi.
ELS Landslag	Vernda, nýta, greina og skipuleggja landslag.
EFNAHAGUR	
2. Ekkert hungur	Útrýma hungri, tryggja fæðuöryggi og bætta næringu og stuðla að sjálfbærum landbúnaði.
8. Atvinna og hagvöxtur	Stuðla að sjálfbærum hagvexti og góðum atvinnutækifærum fyrir alla.
12. Neysla og framleiðsla	Tryggja sjálfbæra neyslu og framleiðsluaðferðir.
SAMFÉLAG OG MENNING	
3. Heilsa og vellíðan	Stuðla að heilbrigðu líferni og vellíðan fyrir alla frá vöggu til grafar.
4. Menntun fyrir alla	Tryggja jafnan aðgang allra að góðri menntun og stuðla að tækifærum allra til náms alla ævi.
9. Nýsköpun og uppbygging	Byggja viðnámsþolna innviði og styðja nýsköpun.
17. Samvinna um markmiðin	Styðja leiðir til samstarfs um sjálfbæra þróun.

Matsspurningar
Í töflunum í viðauka eru tilgreind þau undirmarkmið hvers Heimsmarkmiðs sem talin eru eiga við svæðisskipulagstillöguna. Einnig er gátlisti yfir umhverfisþætti sem Heimsmarkmiðið snertir.

Síðan eru skilgreindar matsspurningar út frá:

- Heimsmarkmiðunum (HM).
- Markmiðum Landsskipulagsstefnu 2015-2026 (LSK).
- Markmiðum í tillögu að viðauka við Landsskipulagsstefnuna (VLSK).
- Markmiðum í Landslagssamningi Evrópu (ELS).

Viðmiðin eru merkt með framangreindum skammstöfunum í köflum sem á eftir koma.

Mat á samræmi við umhverfisviðmið
Í kafla 8 eru dregin fram þau markmið svæðisskipulagstillögunnar sem talin eru varða viðkomandi Heimsmarkmið og vera í samræmi við umhverfisviðmið þess.

Vísað í númer viðeigandi markmiða svæðisskipulagstillögunnar, en þau eru samsett úr einum bókstaf og einum tölustaf.

Eftirfarandi tákn eru notuð til að lýsa hvort svæðisskipulagstillagan, í heild sinni, telst í samræmi eða ósamræmi við viðkomandi Heimsmarkmið:

++ Tillagan er metin í samræmi við viðmið fyrir viðkomandi Heimsmarkmið og ekki voru greind frávik.

\+ Tillagan er metin í samræmi við viðmið fyrir viðkomandi Heimsmarkmið en með frávikum.

\- Tillagan er metin í ósamræmi við viðmið fyrir viðkomandi Heimsmarkmið, með frávikum.

-- Tillagan er metin í ósamræmi við viðmið fyrir viðkomandi Heimsmarkmið, án frávika.

? Erfitt er að segja til um samræmi þar sem það er háð útfærslu á síðari áætlunar-/ skipulagsstigum eða annarri óvissu.

Í skýringum við matið er vísað í viðeigandi viðmið með skammstöfununum HM, LSK, VLSK og ELS.

8.3 Niðurstaða umhverfismats

Svæðisskipulagstillagan er í öllum aðalatriðum metin í samræmi við umhverfisviðmið. Tillagan er því talin hafa jákvæð áhrif á umhverfi, efnahag og samfélag.

Greind voru nokkur atriði þar sem tillagan er ekki í fullu samræmi við tiltekin viðmið eða ekki tekið á öllum þáttum sem viðmiðið nær til. Það á við um eftirfarandi:

- Stefna um fjölkjarnasamfélag og mögulega nýja íbúðar- og þjónustukjarna í dreifbýli er í nokkru í ósamræmi við viðmið LSK 2.1 um að beina vexti að þeim kjörnum sem fyrir eru og viðmið LSK 3.1 um skilgreiningu meginkjarna í hverjum landshluta. Í skýringum við stefnu um byggðarmynstur í svæðisskipulagstillögunni segir: „Í landsskipulagsstefnu er lögð áhersla á að styrkja samfélög með því að beina vexti að þeim kjörnum sem fyrir eru og skilgreina meginkjarna í hverjum landshluta. Tilgangurinn er að nýta innviði sem best og stuðla að því að til verði vinnusóknar- og þjónustusvæði sem geta staðið undir fjölbreyttri þjónustu.[2] Á Austurlandi er ekki talið æskilegt að leggja höfuðáherslu á einn kjarna umfram aðra þar sem á svæðinu eru margir rótgrónir byggðarkjarnar, langt á milli sumra þeirra og torfært á vetrum. Því er lögð áhersla á að styrkja alla kjarna með einum eða öðrum hætti og bæta samgöngur á milli þeirra. Sérstaklega verður lögð áhersla á að bæta grunnþjónustu í nærsamfélagi[3] og vinna að því að unnt verði að aka að stærstu þéttbýliskjörnunum á innan við 60 mínútum, allan ársins hring.
- Markmið B.2 miðar að fullnægjandi tengingu Austurlandskerfisins við meginflutningskerfi Íslands en ekki er tekin afstaða til legu flutningsmannvirkja og því óvíst um áhrif á náttúru og umhverfi (LSK 2.5).
- Ekki eru sett bein markmið um loftgæði í þéttbýli (LSK 11.6) en stefna um að styrkja græna innviði styður við það.
- Stefna um loftslagsmál er til þess fallin að styðja við aðgerðir gegn súrnun sjávar (HM 14.3) en ekki er beint fjallað um það vandamál.
- Ekki eru sett fram beinar aðgerðir gegn landnámi og áhrifum ágengra framandi tegunda á vistkerfi á landi og í vatni (HM 15.8).
- Ekki er sett stefna um sjálfbært verklag við opinber innkaup (HM 12.7).

Svæðisskipulagsnefnd vekur athygli á framangreindum atriðum við kynningu svæðisskipulagstillögu og umhverfismatsskýrslu skv. 2. mgr. 23. gr. skipulagslaga. Að fengnum umsögnum og ábendingum um kynningartillöguna tekur nefndin afstöðu til hvort gerðar verði breytingar á svæðisskipulagstillögunni hvað varðar þessi atriði.

[2] Landsskipulagsstefna 2015-2026.
[3] Sbr. Byggðaáætlun 2018-2024.

UMSAGNARAÐILAR

Sveitarfélög landshlutans
Múlaþing
Fjarðabyggð
Fljótsdalshreppur
Vopnafjarðarhreppur
Samband sveitarfélaga á Austurlandi

Aðliggjandi sveitarfélög
Sveitarfélagið Hornafjörður
Skútustaðahreppur
Norðurþing
Svalbarðshreppur
Langanesbyggð
Samtök sunnlenskra sveitarfélaga (SASS)
Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra (SSNE)

Aðrir
Afl - Starfsgreinafélag
Félag opinberra starfsmanna á Austurland
Stjórnendafélag Austurlands
Austurbrú
Búnaðarsamband Austurlands
Byggðastofnun
Bændasamtök Íslands
Ferðamálasamtök Austurlands
Ferðafélag fjarðamanna
Ferðafélag Fljótsdalshéraðs
Framfara- og ferðafélag Vopnafjarðar
Ferðafélag Djúpavogs
Ferðamálahópur Borgarfjarðar eystri
Félag skógarbænda Austurlandi
Gönguklúbbur Seyðisfjarðar
Göngufélag Suðurfjarða
Ferðamálastofa
Fjarskiptastofnun
Fjölmenningarsetur
Geðhjálp
Hallormsstaðaskóli
Hafrannsóknastofnun
Heilbrigðiseftirlit Austurlands
Heilbrigðisstofnun Austurlands
Hestamannafélagið Blær
Hestamannafélagið Freyfaxi
Hestamannafélagið Geisli
Hestamannafélagið Glófaxi
Héraðsskjalasafn Austfirðinga
Íslandsstofa
Landmælingar Íslands
Landgræðslan
Landssamband veiðifélaga
Landsnet
Landsvirkjun
Lögreglan á Austurlandi
Lunga- skólinn
Matís
Mast
Menntaskólinn á Egilsstöðum
Minjasafn Austurlands
Minjavörður Austurlands
Minjastofnun Íslands
Náttúrufræðistofnun Íslands
Náttúrustofa Austurlands
Náttúruverndarsamtök Austurlands
Orkustofnun
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Breiðdalsvík
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Egilsstöðum
Rarik
Rauði krossinn í Fjarðabyggð
Rauði krossinn í Múlasýslu
Rauði krossinn á Djúpavogi
Þroskahjálp
Samál
Samband íslenskra sveitarfélaga
Samgöngustofa
Samtök atvinnulífsins
- Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi
- Samtök fyrirtækja í ferðaþjónustu
- Samtök iðnaðarins
- Samtök fjármálafyrirtækja
- Samtök verslunar og þjónustu
- Samtök orku- og veitufyrirtækja
Skógræktin
Skógræktarfélag Austurlands
Skógræktarfélag Íslands
Stjórn SSA
Sýslumaðurinn á Austurlandi
UÍA
Umhverfisstofnun
Útvegsmannafélag Austurlands
Félag smábátaeigenda á Austurlandi
Vatnajökulsþjóðgarður
Veðurstofa Íslands
Veiðifélög
Landssamband veiðifélaga
Vegagerðin
Verkmenntaskóli Austurlands
Vinnumálastofnun

Alþingi og ráðuneyti
Alþingismenn norðausturkjördæmis
Forsætisráðuneytið
Dómsmálaráðuneytið
Félags- og vinnumarkaðsráðuneytið
Fjármála- og efnahagsráðuneytið
Háskóla-, iðnaðar- og nýsköpunarráðuneytið
Heilbrigðisráðuneytið
Innviðaráðuneytið
Matvælaráðuneytið
Menningar- og viðskiptaráðuneytið
Mennta- og barnamálaráðuneytið
Umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytið
Utanríkisráðuneytið